

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
GRĀMATVEDĪBAS INSTITŪTS

**PIENA RAŽOŠANAS PROBLĒMAS LATVIJĀ, TO IESPĒJAMIE
RISINĀJUMI UN ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJI**

MAĢISTRA DARBS

Autors: **Linda Zaļaiskalna**

Stud. Apl. EkGr020237

Darba vadītājs: docents Dr.ekon. O. Danovskis

RĪGA 2008

ANOTĀCIJA

Maģistra darbā analizētas piena ražošanas problēmas un noskaidroti to iespējamie risinājumi un attīstību scenāriji. Pētīta ir piena lopkopības situācija Latvijā izmantojot statistikas, ekonomiskās un matemātiskās metodes. Darbā apkopoti un analizēti dati laika periodam no 2001. gada līdz 2008. gadam.

Maģistra darba mērķis ir izanalizēt piena lopkopības nozari Latvijā, noskaidrot piena ražošanas problēmas, piedāvāt iespējamus risinājumus un izstrādāt attīstības perspektīvas. Izvirzītā mērķa sasniegšanai autors uzstāda sekojošus uzdevumus: analizēt piena lopkopības nozares situāciju Latvijā, pamatojoties uz statistikas un autora iegūtajiem datiem, izpētīt piena ražošanā pastāvošo problēmu cēloņus un to sekas, izvērtējot esošo situāciju Latvijā izstrādāt priekšlikumus problēmu risināšanai, kā arī piedāvāt iespējamus attīstības scenārijus nākotnei.

Maģistra darbs sastāv no apzīmējuma saraksta, ievada, trim nodaļām, secinājumiem, priekšlikumiem un pielikumiem, kuru izveidē izmantoti statistikas dati, zinātnieku darbi, publikācijām zinātnisko rakstu krājumos, internetā pieejamie dati, periodiskās literatūras avoti, speciālistu viedokļi un normatīvie akti. Darba apjoms ir 80 lapas.

Maģistra darba izstrādē autors guvis šādas galvenās atziņas:

- ✓ Piena ražotāju ražošanas izmaksas ir lielākas un ar tendenci augt, turpretī saražotās produkcijas realizācijas cena samazinās;
- ✓ Attiecības starp piena tirgus dalībniekiem neregulē neviens normatīvais akts. Kā rezultātā, piena pārstrādātājs nosaka piena iepirkšanas cenas, bet tirgotāju uzcenojums ir atkarīgs no viņu vēlamās peļņas;
- ✓ Valdības zemā iesaistīšanās piena tirgū rada aiz vien lielākas problēmas tieši piena ražotājiem;

ANNOTATION

In this master work is performed analyses of problems in dairy production and clarify its possible solutions and development scenario.

Production of milk in Latvia is explored using statistical, economics and mathematics methods. In this work is summarized and analysed datas from year 2001 till year 2008.

The aim of master work is analyses of dairy farming in Latvia, clarify problems in milk production, give possible solutions and work out developmental perspectives. For aim achieving author adjust following tasks: explore dairy farming situation in Latvia on statistical and author attained information basis, explore problems causes and effects in milk production, evaluating existing situation in Latvia, work out proposals for solution of problems, so that offer the possible development scenarios for future.

Master work is composed of denotation list, introduction, three chapters, conclusion, proposal and apendix. For creating of work is used statistical datas, authors work's, publications in scientistical symposium, available information in internet, periodical publications, experts opinions and laws. Work consist from 80 pages.

During of elaboration of this paper the author obtain such results and deductions:

- ✓ Milk production working expenses is higher with a trend to grow, while production sale price decrease;
- ✓ Relationships between dairy market participants is not controled by law. In result, milk's refinement determine purchase prices, but marketers extra charge depends from their desire;
- ✓ Low involving level from State side make greater problems for producers of milk.

SATURS

ANOTĀCIJA.....	2
SATURS.....	4
APZĪMĒJUMU SARAKSTS.....	5
IEVADS.....	6
1. PIENA LOPKOPIBAS NOZARES RAKSTUROJUMS LATVIJĀ.....	8
2.PIENA LOPKOPIBAS PROBLĒMAS LATVIJĀ.....	21
2.1. Piena iepirkšanas cenu svārstības.....	21
2.2. Piena ražošanas izmaksu pieaugums.....	27
2.3. Piena pārstrādātāju un tirgotāju loma pie esošās piena ražotāju situācijas.....	35
2.4. Ganāmpulka saslimšanas un ciltsdarbs.....	41
2.5. Valsts nepietiekama iesaistīšanās.....	46
3.PIENA RAŽOTĀJU PROBLĒMU IESPĒJAMIE RISINĀJUMI UN TĀLĀKAS ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVAS.....	53
3.1. Piena iepirkšanas cenu svārstību novēršana.....	53
3.2. Piena ražošanas izmaksu kāpuma samazināšana.....	57
3.3. Piena uzpircēju un tirgotāju ietekmes mazināšana piena realizācijas procesā.....	61
3.4. Ganāmpulku saslimšanu ierobežošana un ciltsdarba attīstība.....	64
3.5. Valsts iesaistīšanās lauksaimniecības nozares attīstības veicināšanai.....	68
SECINĀJUMI.....	70
PRIEKŠLIKUMI.....	74
LITERATŪRAS AVOTI.....	78
PIELIKUMS 1.....	81
PIELIKUMS 2.....	85
PIELIKUMS 3.....	103
PIELIKUMS 4.....	104

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

PVD – Pārtikas un veterinārais dienests

ZM – Zemkopības ministrija

PVN – pievienotās vērtības nodoklis

ES – Eiropas Savienība

LDC – Lauksaimniecības datu centrs

ELVGF - Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds

NĪN – Nekustamā īpašuma nodoklis

VPD - Vienotais programmdokuments

LPKS – Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība

LIZ – Lauksaimniecībā izmantojamā zeme

EKI – Eiropas komisijas instrukcijas

HES - Hidroelektrostacija

IEVADS

Praktiski ar visām sadarbības valstīm Latvijai ir negatīva tirdzniecības bilance. Pēc autora domām, tas liecina par neattīstītu preču ražošanas sektoru. To apstiprināja arī statistikas dati, piemēram, pakalpojumu sniedzošās nozares 2007. gadā deva ap 70 procentiem no iekšzemes kopprodukta, bet ražošanas nozares tikai aptuveni 30 procentus no IKP, no kuriem 4 procentus nodrošināja viena no attīstītākajām tautsaimniecības preču ražojošajām nozarēm - lauksaimniecība. Lai valsts varētu veiksmīgi attīstīties un konkurēt citu valstu starpā, kā viens no priekšnosacījumiem ir tieši ražošanas sektora attīstība vai vismaz nesamazināšanās. Katrā ziņā ražošanas kritums liecina tikai par negatīvajām izmaiņām. Šāda situācija Latvijā ir jau kopš neatkarības atgūšanas.

Piena lopkopība ir viena no lielākajām ražojošajām lauksaimniecības nozarēm Latvijā. Esošais ģeogrāfiskais stāvoklis un pieprasījums pēc piena produktiem, ir vieni no primāriem faktoriem, kas ļauj veiksmīgi darboties šajā nozarē, reizēm šķiet ka arī vienīgie. Saimniecības, kas nodarbojas ar piena lopkopību ir saskārušās ar vairākām problēmām. Tāpat kā citas tautsaimniecības nozares arī lauksaimniecību, tai skaitā, piena lopkopību skar valstī strauji augošā inflācija. Piena ražošanas pašizmaksa ir palielinājusies, kas saistīts ar elektrības, gāzes, barības, degvielas, veterenārijas pakalpojumu un citu saimniecisko izdevumu kāpumu. Tajā pašā laikā piena iepirkuma cenas ir nestabilas un pat samazinājušās zem piena ražošanas pašizmaksas. Bez minētām problēmām piena lopkopību skar arī tādi riski kā lopu saslimšana, neaizsargātība no valdības puses, mainīgie laika apstākļi, kas komplicē kvalitatīvas barības sagatavošanu un piena pārstrādātāju uzkundzēšanās. Ir izstrādāta un ar nokavēšanos apstiprināta „Lauku attīstības programma no 2007. gada līdz 2013. gadam”, kā arī „Latvijas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskā programma”. Bez minētajiem dokumentiem lauksaimniecības nozares darbību reglamantē „Lauksaimniecības un lauku attīstības likums”. Tomēr aplūkotās piena ražotāju tiesības nevienmēr tiek ievērotas.

2008. gada sākumā radītā ažiotaža no masu mediju puses piena lopkopjus nostādīja vēl neērtākā situācijā, piemēram, aicinājuma rezultātā boikotēt piena produktus lielveikalos. Mūsu tautieši panāca, ka tika samazināta piena uzpirkšanas cena no zemniekiem, tajā pašā laikā uzcenojums, ko veido piena pārstrādātājs un piena produktu tirgotājs palika neskarts un pat palielinājās. Piena pārstrādātāja un tirgotāja uzcenojums pienam veido aptuveni 70 procentus no cenas ko nākas samaksāt patērētājam.

Radusies situācija Latvijā skaidri liek nojaust par piena lopkopības nozares lēnu iznīcināšanu. Vairākas saimniecības jau ir pieņēmušas lēmumu par savas saimnieciskās darbības likvidēšanu, kas saistīta ar nespēju savlaicīgi nokārtot saistības ar tiem „grašiem”, kas tiek samaksāti viņiem par saražoto produkciju. Kaut arī lielākā daļa sabiedrības apzinās, ka izmaksu apjoms nesamazināsies un nākotnē tikai pieaugs, tajā pašā laikā piena ražotāju produkcijas realizācijas cenas krītas. Latvijas

Republikas Zemkopības ministrijas pārstāvji apgalvo, ka šīs tautsaimniecības apakšnozarē situācija nav katastrofāla un visi nepieciešamie pasākumi ir veikti. Līdz ar to piena lopkopībā valdošie apstākļi vēl vairāk samazina cerības uz piena ražotāju situācijas uzlabošanu. Šķiet, ka arī šai vienai no retajām ražošanas nozarēm, kas ir spējusi izdzīvot Latvijā jau no tās pirmsākumiem ir pienācis norieta periods.

Maģistra darba mērķis ir izanalizēt piena lopkopības nozari Latvijā, noskaidrojot piena ražošanas problēmas un piedāvājot iespējamus risinājumus, kā arī izstrādāt attīstības perspektīvas.

Darba mērķa sasniegšanai veicami sekojoši uzdevumi:

- Analizēt piena lopkopības nozares situāciju Latvijā, pamatojoties uz autora iegūtajiem un statistikas datiem;
- Izpētīt piena lopkopībā pastāvošo problēmu cēloņus un to sekas;
- Izvērtēt esošo situāciju piena ražošanā Latvijā, izstrādāt priekšlikumus problēmu risināšanai, kā arī piedāvāt iespējamus attīstības scenārijus nākotnē.

Darba izstrādāšanā autors izmantoja statistiskās analīzes, ekonomiski – matemātiskās metodes.

Autors veicot pētījumus, raksturojot pētījuma objektu un analizējot situāciju, pamatā izmantoja datus par laika periodu no 2001. gada līdz 2007. gadam. Dažu situāciju pētījumos izmantoti arī 2008. gada dati. Pamatojums minētā laika perioda izmantošanai analīzē ir tas, ka lielākās izmaiņas piena lopkopības nozari ir skārušas tieši šajā periodā, tas ir, no 2001. gada līdz pat šim laikam.

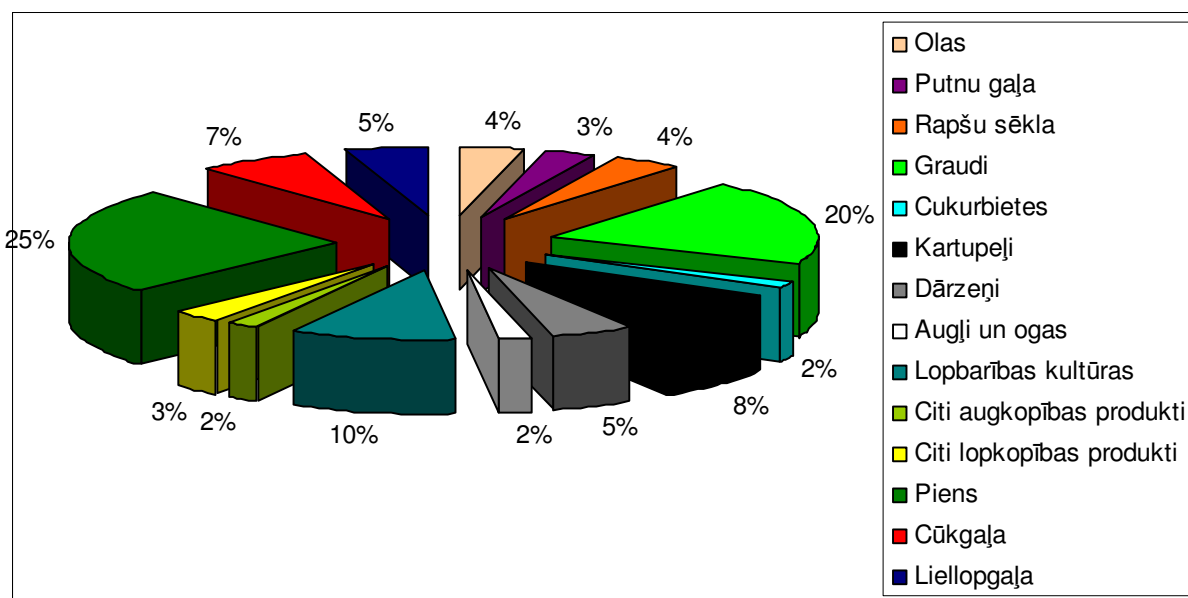
Maģistra darbā veiktā analīze un pētījums pamatojas uz statistikas datiem, Latvijas un ārvalstu zinātnieku darbiem, publikācijām zinātnisko rakstu krājumos, internetā pieejamiem datiem, periodiskās literatūras avotiem, konkrētās nozares speciālistu un pārstāvju izteiktajiem viedokļiem, Z/S „Lejas Krastiņi” npublicētajiem datiem un LR likumdošanu.

Darbs sastāv no trīs nodaļām. Šādu darba struktūru autors izvēlējies, lai pēc iespējas objektīvāk un precīzāk attēlotu esošo situāciju Latvijā, atklātu un izpētītu galvenās piena ražošanas problēmas, izstrādātu iespējamus attīstības scenārijus un to risinājumus.

Darba izstrādes gaitā autors vairākkārt saskārās ar dažāda veida informācijas nepieejamību, līdz ar to daži fakti, kuri būtu vēlamī darbā, nav uzrādīti.

1. PIENA LOPKOPĪBAS NOZARES RAKSTUROJUMS LATVIJĀ

Piena lopkopība ir nozīmīgākā un lielākā lauksaimniecības preču produkcijas ražošanas nozare. Lopkopības pirmsākumi Latvijā aizsākās 2000 gadus pmē. Pamazām, bet izteikti par galveno lauksaimniecības ražošanas nozari Latvijā divdesmito gadu beigās kļuva tieši piena lopkopība. Labvēlīgais klimats un lielais pieprasījums pēc piena produktiem bija galvenie virzītājspēki piena lopkopības uzplaukumam. Nozarei ir arī lielākais īpatsvars kopējā lauksaimniecības galaprodukcijā, piemēram, 2006. gadā tie bija 25%¹. Jo piens ir neaizstājams cilvēka uztura elements. Tas baro un nodrošina imunoloģisko aizsardzību visiem zīdītāju mazuliem. Bez tam tas satur būtiski nepieciešamas vielas un vitamīnus, kas nepieciešami cilvēkam visa mūža garumā.

1.1. att. Lauksaimniecības preču gala produkcijas struktūra Latvijā 2006. gadā bāzes cenās (%)²

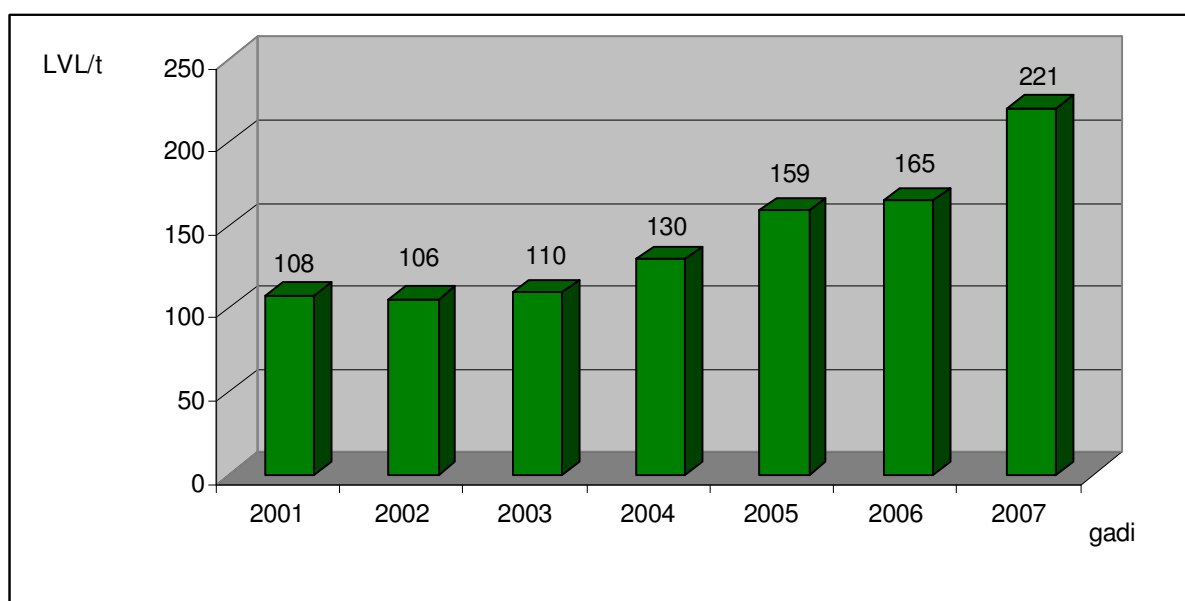
Attēlā 1.1. autore apkopojā datus par lauksaimniecības preču gala produkcijas struktūru Latvijā 2006. gadā bāzes cenās, kuri izteikti procentos. Visnozīmīgākais Latvijas lauksaimniecības produkts joprojām ir piens, kas veido aptuveni ceturtdaļu no kopējās lauksaimniecības preču vērtības bāzes cenās. Svarīga lauksaimniecības nozare ir arī graudkopība ar 20% no kopējās lauksaimniecības preču vērtības bāzes cenās. Uz pusi mazāk saražojuši gaļas lopu audzētāji, tas ir 10% no lauksaimniecības preču gala produkcijas. Ar 8% no kopēji saražotās lauksaimniecības gala produkcijas var lepoties kartupeļu audzētāji. Bet 7% no lauksaimniecības preču gala produkcijas

¹ Olante E. Piena nozare Latvijā joprojām ir lauksaimniecībā nozīmīgākā, Agropols. – 2008. – N0 5 2.- 3.lpp.

² Latvijas Lauksaimniecība un lauki 2007, Rīga: LR Zemkopības ministrija, 2007

ražo tāda salīdzinoši jauna nozare Latvijā, kā rapšu audzēšana. Pērējās lauksaimniecības produkcijas veidi sastāda tikai 5 vai pat zemāku procentuālo apjomu no preču gala produkcijas struktūras Latvijā 2006. gadā bāzes cenās.

Piena ražotājiem Latvijas ģeogrāfiskais stāvoklis un liels pieprasījums pēc piena produkcijas ne tikai Latvijā, bet citās Eiropas valstīs kā arī kaimiņvalstīs rada labvēlīgus apstākļus tā attīstībai. Diemžēl, Latvijā patreiz ir situācija, kad piena ražotājiem ir jāiegulda daudz vairāk līdzekļu savas produkcijas saražošanā nekā tie atgūst atpakaļ no tās realizācijas, rada draudus tās tālākai pastāvēšanai.

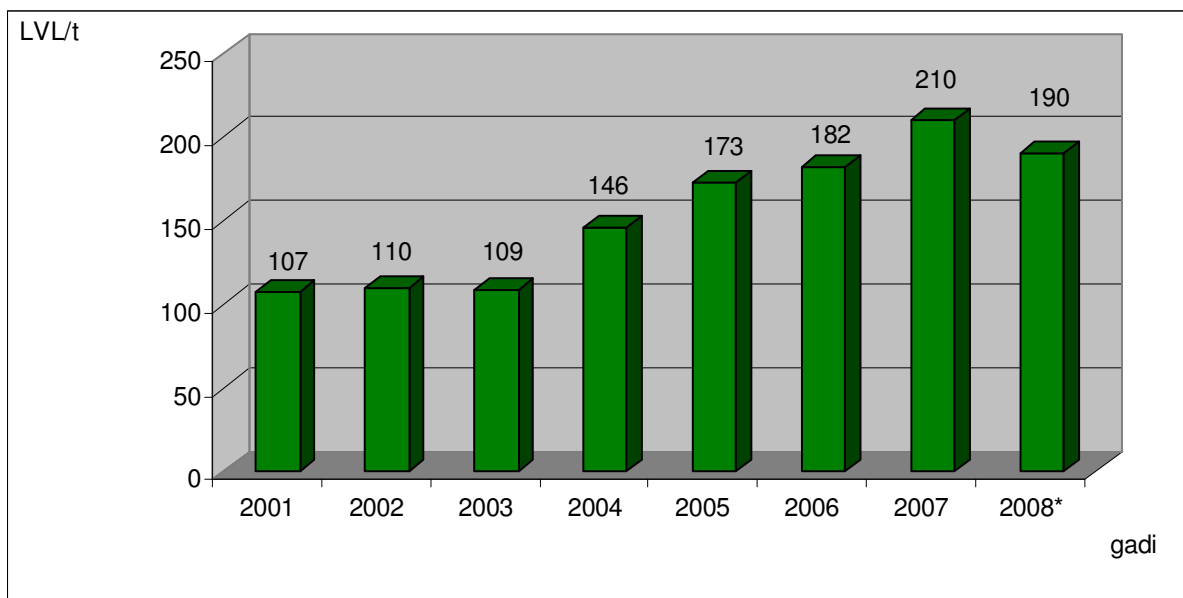
1.2.att. Kopējās piena ražošanas izmaksas uz vienu tonnu piena laika periodam no 2001. gada līdz 2007. gadam (LVL/ t) ³

Attēlā 1.2. autors pēta piena ražošanas izmaksas un vienu tonnu piena laika periodam no 2001. gada līdz 2007. gadam. Novērojama ir viena kopēja tendence, izmaksas ar katru gadu, izņemot 2002. gadu, palielinās. 2001. gadā zemnieks, lai saražotu vienu tonnu pienu, patērēja 108 latus. 2002. gads ir vienīgais laika periods pēdējo septiņu gadu laikā, kad kopējās izmaksas uz vienu tonnu piena ir samazinājušās, sasniedzot 106 latus par pienu tonnu. 2003. gadā ir neliels izmaksu pieaugums, sasniedzot 110 latus par pienu tonnu. Jau 2004. gadā cenu kāpums ir jūtamāks, nekā iepriekšējos gados. 2004. gadā vienas tonnas piena saražošanā zemniekam nākas ieguldīt 130 latus. 2005. gadā izmaksas ir palielinājušās vēl straujāk, kā rezultātā pienu tonnas ražošanā jāiegulda 159 lati. Samērā nelielas izmaksu svārstības ir no 2005. gada uz 2006. gadu. Šajā laikā izmaksu apjoms

³ Beļavnieks I. Piensaimniecība – būt vai nebūt
Pieejams: <http://mod.la.lv/main1.php?dat=2008-04-10&id=3438986&type=la>

ir pieaudzis tikai par 6 latiem tonnā, sasniedzot 165 latus par saražoto piena tonnu. Izteiktas izmaiņas ir 2007. gadā. Tās sasniedz pat 221 latu par piena tonnu.

Piena ražošanas izmaksas pēdējos gadus ir tikai palielinājušās. Loģiski būtu, ja arī piena iepirkuma cenas no piena pārstrādātāju puses tiktu celtas.

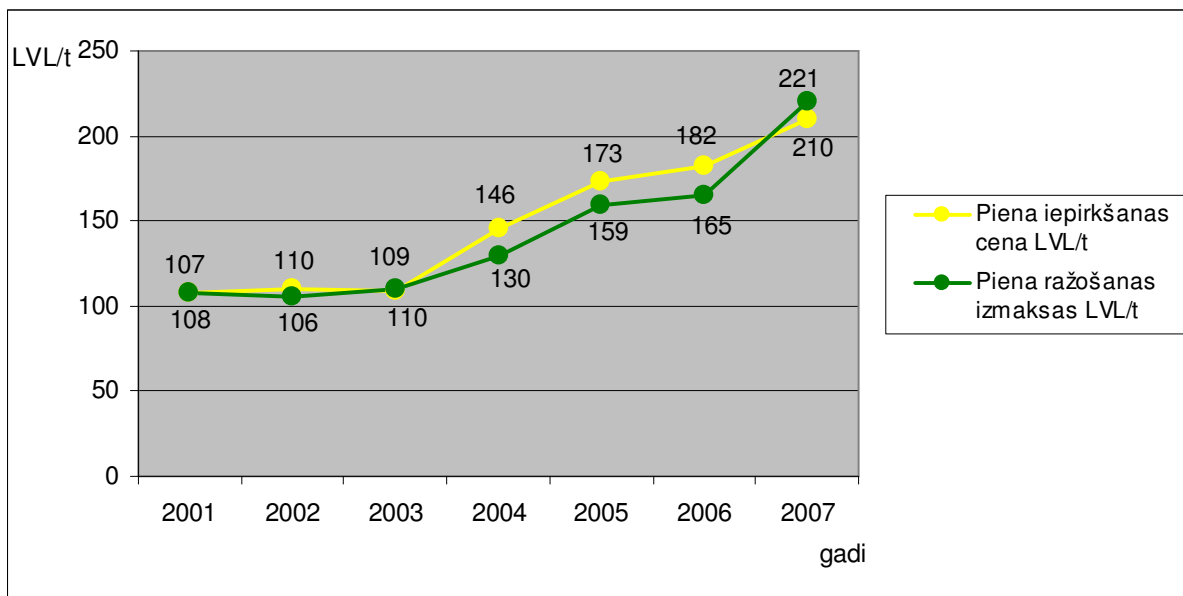
*dati līdz 2008. gada aprīli

1.3.att. Vidējās piena iepirkuma cenas Latvijā laika periodā no 2001. gada līdz 2008. gadam (LVL/t)⁴

Attēlā 1.2. ir redzami dati par piena vidējām realizācijas cenām Latvijā laika periodam no 2001. gada līdz 2008. gadam. Piena uzpirkšanas cenas no 2001. gada līdz 2003. gadā ir samērā konstantas no 107 latiem par tonnu 2001. gadā līdz 110 latiem par piena tonnu 2002. gadā. Sākot ar 2004. gadu piena cenas strauji aug. Jau pirmajā gadā pēc iestāšanās Eiropas savienība mūsu piena ražotājiem savu produkciju bija iespējams realizēt par 146 latiem tonnā, kas ir par 37 latiem vairāk nekā iepriekšējā gadā. Daudzsološs sākums piena lopkopībā strādājošajiem, bet kas gan varēja gaidīt, ka šīs nozares liktenis nākotnē var būt tik neprognozējams. Lai arī cenu kāpums 2005. gadā nav tik liels kā iepriekšējā gadā, tomēr mūsu saimniecībām tas ir jūtams, kā rezultātā piena cena sasniedz 173 latus tonnā. 2006 gadā būtisku izmaiņu nav, un piena iepirkšanas cena ir 182 lati par tonnu. 2007. gadā piena lopkopībai bija veiksmīgs gads. Strauju cenu kāpuma rezultātā pienu iepējams bija realizēt vidēji par 210 latiem tonnā. 2008. gads nāca ar negaidītām pārmaiņām, kad piena pārstrādātāju samaksa zemniekiem samazinājās līdz 190 latiem tonnā. Piena lopkopībā strādājošajiem cilvēkiem nākas saskarties ar situāciju, ka savas produkcijas saražošanā ir jāiegulda

⁴ Beļavnieks I. Pienisaimniecība – būt vai nebūt
Pieejams: <http://mod.la.lv/main1.php?dat=2008-04-10&id=3438986&type=la>

vairāk naudas līdzekļu nekā tie gūst no ienākumiem par saražoto preci. Šāda produkcijas cena neapmierina piena ražotāju. Tas nozīmē, ja situācija neuzlabosies, tad vairākiem zemniekiem, kam ir lielāks saistību apjoms, piemēram, kredīti, savu darbību tuvākajā laikā nāksies apturēt, jo nespēs norēķināties ar saviem piegādātājiem. 2008. gada sākumā šī tendence jau ir īstenojusie praksē, kā rezultātā savu darbību beiguša vairākas piena ražošanas saimniecības.

1.4. att. Piena kopējās ražošanas izmaksas uz vienu tonnu piena salīdzinājumā ar piena iepirkšanas cenu par vienu tonnu piena laika periodā no 2001. gada līdz 2007. gadam (LVL/t)⁵

Attēlā 1.4. autors apkopoja datus par piena iepirkšanas cenām no piena ražotājiem un piena ražošanas izmaksām, kas nepieciešamas piena saražošanai. Minētie dati ir izteikti latos par tonnu. Dati apstiprina kritisko situāciju piensaimniecībā. Autors secina, ka patreiz piena lopkopība ir nonākusi vēl kritiskākā situācijā nekā 2001. gadā, kad piena ražošanas izmaksas pa 1 LVL tonnā pārsniedza piena iepirkšanas cenu, kad tā bija 107 latu tonnā, bet ražošanas procesā iztērēti 108 latu par tonnu. 2002. gadā situācija uzlabojās, zemniekam produkciju bija iespējams realizēt par 110 latiem tonnā, bet ražošanas izmaksas bija tikai 106 latu par piena tonnu, kas ir par 4 latiem mazāk. Šajā gadā saimniecībām bija iespējams gūt nelielu peļņu un brīvos līdzekļus varēja novirzīt saimniecības paplašināšanai, esošo sistēmu uzlabošanai. 2003. gadā piena tirgū ir līdzīga situācija 2001. gadam, pienu iespējams pārdot par 109 latiem tonnā, turpretī tā saražošanai jāpatērē 110 latu. Piena lopkopībā situācija stabilizējas sākot ar 2004. gadu, kad piena realizācijas cena sasniedz 146

⁵ Beļavnieks I. Piensaimniecība – būt vai nebūt
Pieejams: <http://mod.la.lv/main1.php?dat=2008-04-10&id=3438986&type=la>

latus par tonnu, bet piena ražošanas izmaksas ir 130 lati tonnā. Piena ražotāju guvums ir 16 lati par tonnu. Pie šādas situācijas tirgū zemniekam ir iespējams normāli strādāt un attīstīties, pretendējot uz Eiropas Savienības līdzekļiem. 2005. gadā piena ražotāji par savu produkciju saņēma 173 latus tonnā, bet patērēja 159 latus tā saražošanai. Peļņa par saražoto tonnu ir 14 lati par tonnu. Autors secina, ka jau šajā gadā sāk iezīmēties tendence, kad samazinās zemnieku guvums no svaigā piena ražošanas. Strauji pieaug izmaksas, kas raksturīgs ne tikai piena lopkopības nozarei, bet Latvijā kopumā. Tajā pašā laikā piena realizācijas cenu pieaugums nesdz izmaksu kāpumu. Šāda situācija ir izskaidrojama ar straujo inflācijas pieaugumu valstī. Arī 2006. gadā piena pārdošanas cenas aug, sasniedzot 182 latus par piena tonnu, bet ražošanas izmaksas līdz - 165 latiem par tonnu. Piena lopkopībā strādājošajiem 2006. gads ir bijis veiksmīgākais pēdējo sešu gadu laikā. Peļņa uz vienu saražoto piena tonnu bija 20 lati. Likumsakarīgi palielinās arī ES izmantoto projektu skaits.

Eiropas Savienības strukturālo fondu apguve laukiem un lauksaimniecībai atbalsts no Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonda Virzības daļas 2006. gadā noritēja veiksmīgi. Kopumā ELVGF Virzības daļas atbalstam 2006. gadā tika iesniegti 1173 pieteikumi par EUR 29,01 milj., no tiem apstiprināti 410 pieteikumi par kopējo summu EUR 6,05 milj. Uz ELVGF Virzības daļas atbalstu 2006. gadā lauksaimnieki varēja pretendēt šādu Vienotā programmdokumenta „Lauku un zivsaimniecības attīstības veicināšana” pasākumu ietvaros:

1. Investīcijas lauksaimniecības uzņēmumos;
2. Lauku teritoriju pārveidošanās un attīstības veicināšana;
3. Mežsaimniecības attīstība;
4. Vietējo rīcību attīstība (LEADER + veida pasākums);
5. Mācības.

Atbalsts investīcijām lauksaimnieciskās ražošanas attīstībai, tehniskai un tehnoloģiskai modernizācijai tika īstenots ar VPD 4.1. pasākumu “Investīcijas lauksaimniecības uzņēmumiem”, kas paredzēts lauksaimniecības

produktu konkurētspējas uzlabošanai iekšējā un ārējā tirgū. Šī pasākuma spēkā esošo līgumu finansējums bija

47,37 milj. EUR, kas ir 93,98% no pasākumam piešķirtā finansējuma. 2006. gada 1. jūnija Eiropas Savienības struktūrfondu uzraudzības komitejas sēdē pasākumam „Investīcijas lauksaimniecības uzņēmumos”

tika piešķirti papildu finanšu līdzekļi EUR 2 911 832 apmērā, ko izmantoja 4.1. pasākuma 4.1.2. aktivitātes „Lauksaimniecības produktu ražošanas ēku un būvju būvdarbi, rekonstrukcija un renovācija un nepieciešamo būvmateriālu iegādei (t. sk. iepakojšanas, ražošanas atkritumu pārstrāde,

vienas saimniecības meliorācijas sistēmas)'' ietvaros pieņemto iesniegumu finansēšanai⁶. Pēc autora domām, Tika uzskaitītas nozīmīgākās programmas priekš piena lopkopības.

Lai arī 2006. gads bija veiksmīgs un 2007. gads aizsākās cerīgi, vairākām saimniecībām dodot cerību uz paplašināšanos un attīstību, tomēr krasās izmaiņas gada beigās ne tikai sagrāva cerības uz plaukstošu nākotni, bet vairākām saimniecībām lika pārdomāt par pastāvēšanas iespējām nākotnē. Piena iepirkšanas cenas bija 210 latiem par tonnu, bet ražošanas izmaksas tomēr bija palielinājušās straujāk sasniedzot 221 latu par tonnu, saglabājot tendenci pieaugt. Šo izmaiņu rezultātā piena ražotāji zaudēt 11 latus tonnā. 2008. gada iesākšanās nekādas pozitīvas pārmaiņas piena lopkopībā nedeļa. Piena ražošanai nepieciešamo izmaksu apjomam ir tendence pieaugt, ko apstiprina arī elektrības cenu pieaugums, bet tajā pašā laikā 2008. gada aprīlī pārdošanas cena ir samazinājusies līdz 190 latiem par piena tonnu.

Zemnieki savu saražoto pienu realizē piena pārstrādātājiem. Pēc piena pārstrādāšanas dažāda veida produktos piena pārstrādātājs tos piegādā tirgotājiem. Tikai pēc preču ielikšanas veiklu plauktos, tas nonāk līdz patērētājam. Tas nozīmē, ka samaksa par pienu ir atkarīga no pienu pārstrādātāja politikas, vēlmes nopelnīt un vēlamajiem peļņas rādītājiem, kā arī lieltirgotāju uzcenojuma. Viena no lielākā Latvijas laikraksta žurnālistu veiktais pētījums par piena ar 3.5 procentu lielu tauku daudzumu cenas struktūru, kura pareizību apstiprinājuši arī lielākie piena pārstrādes uzņēmumi, parādīja, ka naudas ienākumus no gala produkta pārdošanas aptuveni vienādās daļās saņem zemnieks, piena pārstrādes uzņēmums un tirgotājs. Kur zemnieks saņem 0.24 latus par piena litru, piena pārstrādātājs 21 santīmu, bet tirgotājs no 0.20 līdz 0.30 latiem.⁷

Autors vēlētos iebilst, ka minēto summu par vienu litru pienu saņēma tikai tas zemnieks, kas ražoja augstākās kvalitātes pienu. Bieži piena pārstrādātāja samaksa zemniekam ir atkarīga arī no saimniecības lieluma. Mazajām saimniecībām šajā laika periodā, kad lielie un vidējie piena ražotāji tik tiešām saņēma šos 0.24 latus par litru, nācās samierināties vidēji ar 12 santīmiem par litru. Tas nozīmē, ka pārstrādātāja cenas daļa pieaug. Bez tā Latvijā esošajās saimniecībās piens tiek saražots vismaz ar 4 procentiem tauku (2007. gadā vidēji 4.5 %). Tas nozīmē, ka no iepirkta piena litra pārstrādātājs ieguva vairāk piena, zemnieku veiktajā pētījumā ir apstiprinājies fakts, ka no viena uzpirkā piena litra piena pārstrādātājs iegūst vizmaz 1.8 litrus piena tālākai relizācijai. Ne jau velti tāds vadošais piena pārstrādātājs kā a/s „Valmieras piens” cenšoties izvairīties no informācijas noplūdes par piena iepirkšanas cenām, piena piegādātājiem nosūtītajos jaunajos līgumu projektos, iekļāva tādu punktu, ka piena ražotājam būs jāmaksā 50 000 latu liela soda nauda par līguma nosacījumu, tostarp, piena iepirkuma cenas izpaušanu bez otras līgumslēdzējas puses

⁶ *Latvijas Lauksaimniecība un lauki 2007*, Rīga: LR Zemkopības ministrija, 2007

⁷ Tomsone I. Piena cena – katram sava daļa, Latvijas Avīze. – 2008., - No44(3299) 1.lpp.

piekrišanas. Iespējams tas būtu kalpojis par aizsargu un liekas ažiotažas necelšanu saistībā ar straujo pienu iepirkuma cenas samazināšanos.

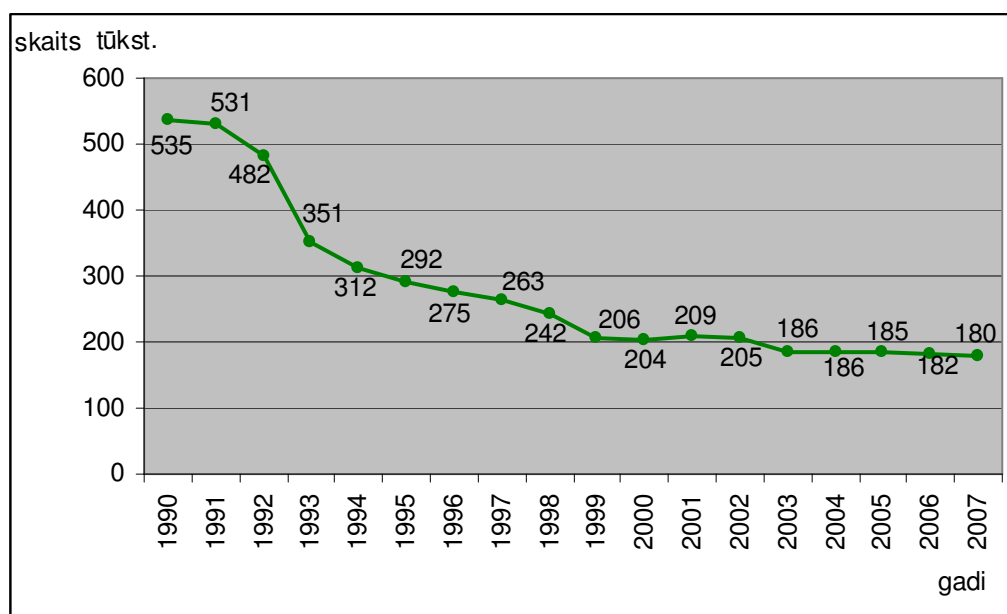
Analīzes rezultātā autors secina, ka piena ražotājs, tas ir zemnieks labākajā gadījumā saņem tikai 25 procentus no veikala cenas, bet lielāko daļu uzcenojuma veido tieši piena pārstrādātājs un tad tikai seko piena produktu tirgotāji. Kamēr valdība aplūko veidus kā mainīt situāciju ar piena ražotājiem, tajā pašā laikā vēl nav izstrādāts mehānisms, kas kontrolētu piena pārstrādātājus un tirgotājus. Kamēr nebūs izstrādāti konkrēti nosacījumi, kuri ierobežotu piena pārstrādātāju un tirgotāju visatļautību, tikmēr zemnieki strādās par pāris santīmiem, bet pārstrādes un tirdzniecības uzņēmumi savus uzcenojumus noteiks pēc savas patikas.

Piena lopkopībā strādājošajiem cilvēkiem ir jārēķinās ne tikai ar izdevumu un ieņēmumu izmaiņām, kas Latvijas ekonomikas situācijai ir raksturīgas mainīgas ne tikai lauksaimniecībā, bet arī citās tautsaimniecības nozarēs, kā arī piena pārstrādātāju visatļautības, bet arī ar saimniecībā esošo lopiņu saslimšanām. Kā galvenie ražošanas līdzekļi šajā nozarē ir tieši slaucamās govys un kā jau dzīvam organismam nereti var rasties fizioloģiskas problēmas, kuras laicīgi nenosakot un nenovēršot var radīt bēdīgu situāciju saimniecībā - rezultātā var par saslimt viss ganāmpulks, kuru nākas nomainīt un pat likvidēt. Plaši izplatītas ir vielmaiņas, infekcijas un nagu slimības. Kuru rezultātā samazinās izslaukumi, pazeminās piena kvalitāte, rodas reprodukcijas un ginekoloģiskās problēmas, dzimst vāji pēcnācēji, nobeidzas tieši pienīgākās govys un samazinās izslaukumi. Latvijā vēl aizvien kā problēma pastāv pareizi sabalansētas barības sagatavošana, jo mums vēl trūkst laboratorijas izmeklējumu metodes, gan lopbarības, gan dzīvnieku veselības izmeklēšanai. Līdz ar izmeklējumu trūkumu dēļ nav iespējams precīzi un veiksmīgi sabalansēt lopbarību. Tajā pašā laikā govys veiksmīga ciltsdarba rezultātā ir izselekcionētas ļoti augstražīgas. Ja kādu iemeslu dēļ saimniecībā nevar nodrošināt sabalansētu barību, tad dzīvniekiem paaugstinās risks saslimt ar vielmaiņas slimībām. Vislielākās problēmas ganāmpulkos sagādā augstražīgo slaucamo govju saslimšana ar acetonēmiju, piena trieku un ganību tetāniju. Šo saslimšanu rezultātā samazinās piena ieguve, ir aizliegums lietot pienu uzturā, to realizēt un pat iespējama dzīvnieka nobeigšanās.

Viens no lielākajiem ganāmpulka draudiem ir infekcijas slimības. Piemēram, trakumsērga, leikoze, bruceloze un tuberkuloze, mastīts un vīrus diareja. Ārstēšanai ir dārgi medikamenti un tie jālieto ilgstoši un medikamentu karences periodā ir aizliegta piena realizācija. Slimais dzīvnieks daudzos gadījumos kļūst par infekcijas avotu, no kura inficējas citas govys un tādējādi slimība iet plašumā. Tā rezultātā nereti tiek likvidēti veseli ganāmpulki, jo ārstniecībai nepieciešamie līdzekļi ir pārāk dārgi. Govs produktivitāti ietekmē arī nagu stāvoklis. Ieteicams divas reizes gadā apkopt dzīvniekiem nagus, jo ar veselīgiem nagiem dzīvnieki bez problēmām pārvietojas un uzņem nepieciešamo barību, kas ir viens no priekšnosacījumiem labam izslaukumam.

Kvalitatīva piena pamats ir augstvērtīga barība. Mūsdienās govīm paredzētā barība tiek laboratoriski pārbaudīta, lai noskaidrotu tajā esošās vielas un to apjomu. Tāpat tiek veiktas arī lopiņu asins analīzes un pārbaude, kad speciālisti laboratorijās sadarbībā ar veterināru nosaka trūkstošās vielas dzīvnieka organismā. Tikai tad pamatojoties uz veiktajiem pētījumiem tiek sastādīta speciāla barības programma. Tas nozīmē, ka tiek veikts arī ciltsdarbs - pasākumu komplekss, kas ietver pareizu dzīvnieku izaudzēšanu, ēdināšanu, turēšanu, izlasi, atlasi, kopšanu un uzskaiti ar mērķi izkopt ģenētiskās un saimnieciski derīgās īpašības. Dzīvnieku audzētājiem, veicot savā saimniecībā ciltsdarbu jāveicina konkurētspējīgas produkcijas ražošana, izkopjot dzīvnieku saimnieciski derīgās īpašības un samazinot nederīgās. Lai atvieglotu ciltsdarba datu apkopošanu, tiek iesaistīti tādi speciālisti, kā ganāmpulka pārraugi. Pārraudzība un citi pasākumi veicami, lai uzskaitītu dzīvnieku individuālās ražības un citus rādītājus, kas tālāk izmantojami ģenētiskā novērtējuma iegūšanai. Informācija par ganāmpulka situāciju un dzīvnieku ražīgumu Latvijā tiek apkopota centralizēti LDC.

Rūpīgi veikto ciltsdarbu pasākumu rezultātā ir uzlabojusies situācija zemnieku saimniecībās. Izveidojot barības programmas un sekojot lopu ģenētikai, ir panākts, ka ar mazāku slaucamo govju skaitu ir iespējams palielināt saražotā piena apjomu ar augstu kvalitāti.

1.5.att. Slaucamo govju skaits Latvijā laika posmā no 1990. gada līdz 2007. gadam (tūkst.)⁸

Atdaloties no PSRS un izveidojot Latvijas Republiku, slaucamo govju skaitam ir tendence samazināties. Valsts pirmsākumos, tas ir, 1990. gadā Latvijā bija 535 tūkstoši slaucamo govju, no

⁸ Centrālā statistikas biroja dati

Pieejami: <http://data.csb.gov.lv/Dialog/varval.asp?ma=15-22&ti=15%2D22%2E+LAUKSAIMNIEC%CEBAS+DZ%CEVNIKU+SKAITS+GADA+BEIG%C2S+%28t%FBkst o%F0os%29&path=../DATABASE/lauks/Ikgad%20statistikas%20dati/Lauksaimniec%EEba%20me%FEsaimniec%EEba%20zvejniec%EEba/&lang=16>

kurām lielākā daļa piederēja publiskajam sektoram. Aizvien vairāk sāka iezīmēties privāto saimniecību attīstība, samazinājās lielās saimniecības, lielākā daļa kolhozu īpašumu tika izsaimniekoti, un 1995. gadā slaucamo govju skaits ir samazinājies gandrīz uz pusi salīdzinājumā ar 1991. gadu, tas ir, līdz 292 tūkstošiem govju. Vienīgais slaucamo govju skaita palielinājums ir 2001. gadā, kad to pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir par 5 tūkstošiem slaucamo govju, sasniedzot 209 tūkstošus. Turpmākos gados slaucamo govju skaitam ir tendence samazināties līdz 2007. gadā lejupslīdes rezultātā Latvijā ir vairs tikai 180 tūkstoši slaucamo govju. Šādas izmaiņas rosināja dažādie noteikumi no mūsu valsts vadības puses. Atsaucoties uz Eiropas Savienības kvalitātes standartiem un direktīvām lēnām no tirgus tik izspiesti mazie piena ražotāji. Kā vienu no prasībām autors var minēt, nepieciešambu pēc piena slaukšanas sistēmas un aizlieguma govīs slaukt ar rokām. Piemēram, Polijā, kas arī ir Eiropas savienības dalības valsts vēl aizvien pastāv mazās saimniecības, kur govīs tiek slauktas ar rokām, piens iepildīts kannās un nodots pienotavai. Tas ir tikai viens no vairākiem noteikumiem, kas gadu gaitā ir piemēroti piena ražotājiem normatīvo aktu veidā. Tā gadu no gada Latvijas piena tirgū palik vairs tikai vidējās un lielās pienu ražojošās saimniecības. Pēdējo gadu laikā grūti saimniekot ar peļņu arī tām.

Govju skaita samazināšanās ne vienmēr liecina tikai par negatīvām pārmaiņām. Tā rezultātā, liela daļa zemnieku par primāro uzskata liellopa kvalitāti un savās saimniecībās izvēlas turēt tikai ražīgākās slaucamās govīs. Un šādu govju skaitu ir iespējams palielināt ievērojot sabalansētu barību un ciltsdarba rezultātā gūtos datus. To iespējams paveikt regulāri veicot analīzes - pārbaudot lopbarības sastāvu, kā arī piena kvalitāti. Gala rezultātā tiek izstrādātas pat speciālas barošanas programmas, kas tiek veiktas par maksu un palielina ne tikai piena kvalitāti un kvantitāti, bet arī pašizmaksu. Tāpat tiek veikts arī ciltsdarbs - pasākumu komplekss, kas ietver pareizu dzīvnieku izaudzēšanu, ēdināšanu, turēšanu, izlasi, atlasi, kopšanu un uzskaiti ar mērķi izkopt ģenētiskās un saimnieciski derīgās īpašības.

1.1. tabula

Piena saražotais apjoms Latvijā laika periodam no 2001. gada līdz 2007. gadam (t) ⁹

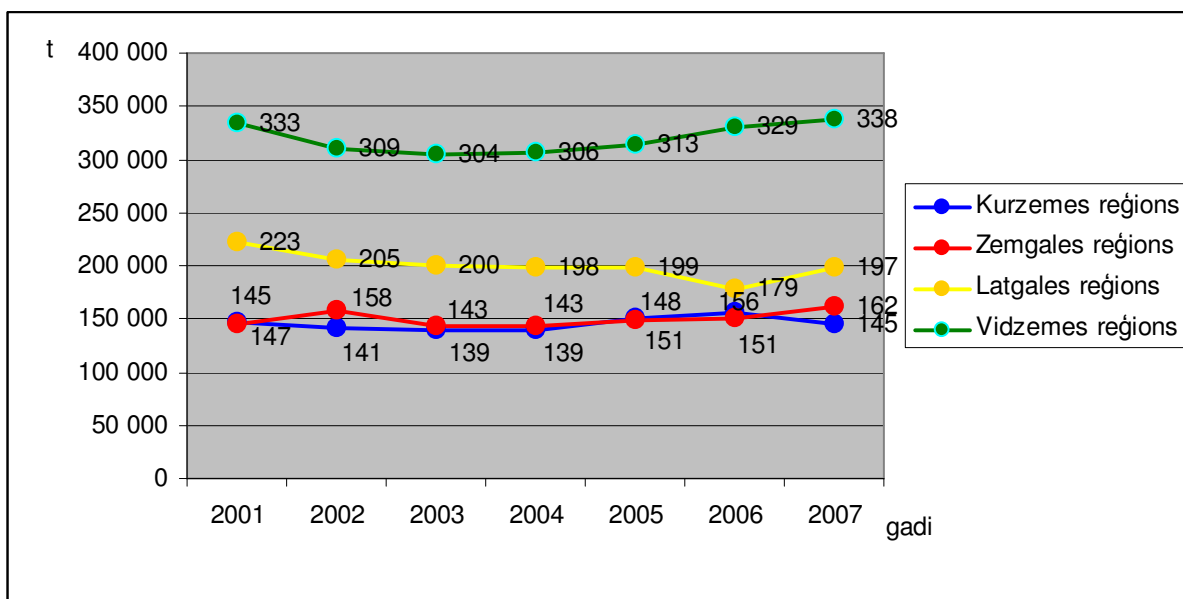
Reģions	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Latvija	847 962	813 643	785 678	786 353	810 284	815 072	841 646

Tabulā 1.1 autors pēta saražoto piena apjomu tonnās Latvijā laika periodā no 2001. gada līdz 2007. gadam. 2001. gads un 2002 gads atšķiras no citiem gadiem ar to, ka samazinoties slaucamo govju

⁹Lauksaimniecības datu centra dati
http://www ldc gov lv/v/lv/gada_parskati/LDC_rezultati.pdf

skaitam Latvijā samazinās arī iegūtā piena apjoms. 2001. gadā zemnieki saražoja gandrīz 848 tūkstoši tonnas. Krītoties dzīvnieku apjomam, no kuriem iegūst pienu, saražotais piena apjoms 2002. gadā noslīdējis līdz 813, 5 tūkstošiem tonnu. Līdzīga tendence saglabājas arī nākošajā gadā. 2003. gadā Latvijā saražots vairs tikai 785,5 tūkstoši tonnu piena. 2004. gadā zemnieki izjūt pirmās sekmes, ko nesis veiksmīgs cilds darbs, profesionāla vetārstu darbība un sabalancētas barības sagādāšana. Lai arī šajā gadā govju skaitam tendence ir krietnāka, tomēr iegūtā piena apjoms ir pieaudzis salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu līdz 786 tūkstošiem tonnu. Kāpums saražotā piena apjomā ir arī nākošajos gados, tas ir, 2005. gadā - 810 tūkstoši tonnu, bet 2006. gadā 815 tūkstoši tonnu. Visstraujākais saražotā piena apjoma pieaugums ir tieši 2007. gadā, kad piena ražošanas sektors ir spējis sagādāt vairāk kā 841 tūkstošus tonnu piena. Tā rezultātā, sasniedzot gandrīz 2001. gada rezultātus, kas ir bijuši augstākie pēdējo septiņu gadu laikā.

Piena saražotais apjoms Latvijā atšķiras ne tikai pa aplūkojamiem periodiem, bet arī ar dažādu guvumu, ko dod katrs Latvijas reģions. Pēc autora domām, tas saistīts ar noteiktām reģionu specifiskām iezīmēm, kā piemēram, līdzenumi Kurzemē ir sekmējuši graudkopības attīstību. Tāajā pašā laikā Zemgalē liela loma ir gan graudkopībai, gan lopkopībai. Pārējos reģionos izteikta līdere ir tieši piena lopkopība.

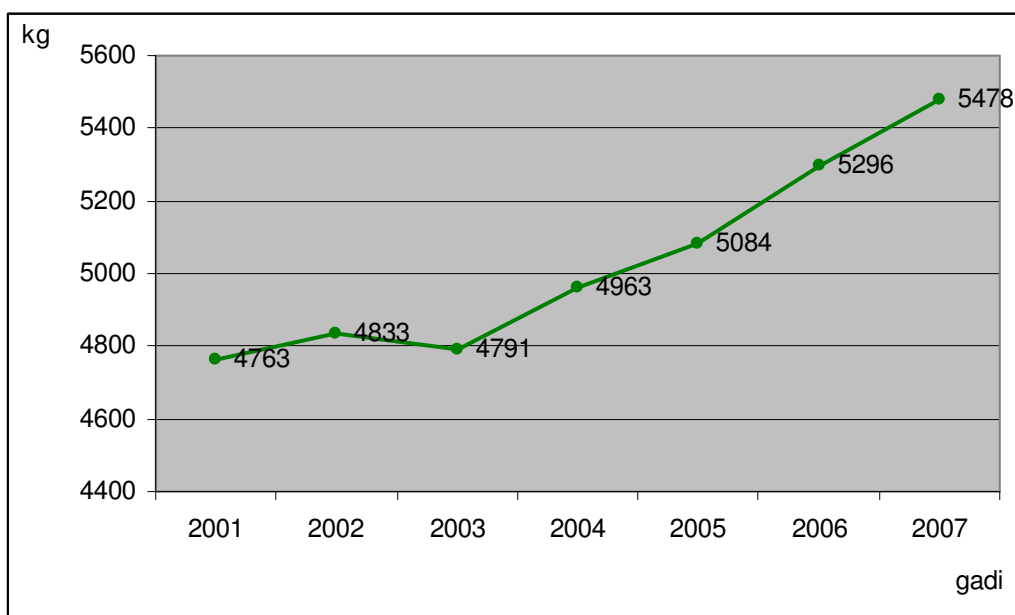
1.6. att. Saražotā piena apjoms Latvijas reģionos laika posmā no 2001. gada līdz 2007. gadam (tūkst.t)¹⁰

¹⁰ Centrālā statistikas biroja dati

Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/Dialog/varval.asp?ma=15-10&ti=15%2D10%2E+LOPKOP%CEBAS+PRODUKTU+RA%DEO%D0ANA+RE%CCIONOS+UN+RAJONOS&path=../DATABASE/lauks/lkgad%2Dstatistikas%2Ddati/Lauksaimniec%2Eba%20me%2FESaimniec%2Eba%20zv ejniec%2Eba/&lang=16>

Attēlā 1.6. autors ir apkopojis datus par saražoto piena apjomu tonnās dažādos Latvijas reģionos laika posmam no 2001. gada līdz 2007. gadam. Līderis piena ražošanā ir Vidzemes reģions. Lai arī ir bijušas svārstības piena saražotajā apjomā pēdējo septiņu gadu laikā no 304 tūkstošiem tonnu 2003. gadā līdz 338 tūkstošiem tonnu 2007. gadā, kas vienlaikus ir bijis arī visražīgākais gads, tomēr savas līderpozīcijas attiecīgajā nozarē nav zaudējis nevienu reizi minētajā laika periodā. Kā otrs nozīmīgākais reģions piena ražošanā ir Latgale. Šajā Latvijas daļā piens tiek saražots gandrīz uz pusi mazāk kā Vidzemē. Saražotā piena apjoms laika periodam no 2001. gada līdz 2005. gadam ir bijis samērā vienlīdzīgs – ar aptuveni 200 tūkstošiem tonnu gadā. 2006. gada sausums lielu ļaunumu nodarījis tieši Latgales zemnieku saimniecībās, tā rezultātā, piena izslaukums samazinājās līdz 179 tūkstošiem tonnu gadā. 2007. gadā situācija uzlabojās un tiek saražots 197 tūkstoši tonnu piena. Zemgalē saražotais piena daudzums nav tik liels kā abos iepriekšminētos novados, tomēr tas veido aptuveni piekto daļu no Latvijā saražotā piena daudzuma. Šīs saimniecības vidēji gadā saražo 150 tūkstoši tonnas piena ar tendenci to ik gadu nedaudz palielināt. 2007. gadā šis kāpums ir manāmāks un saražotais daudzums sasniedz 162 tūkstoši tonnu. Viszemāk attīstītā piena ražošana ir Kurzemē. Kā jau autors minēja, tad šis reģions izceļas ar graudkopību. Saražotā piena apjoms ir vidēji 145 tūkstoši tonnas gadā. Bez tā šī reģiona zemnieki aizvien vairāk pievēršas graudkopībai, kā rezultātā piena ražošana samazinās.

Nozīmīgs piena ražotāju nozares rādītājs ir vidējais govs izslaukums gadā. Tas rāda, cik daudz piena var vidēji izslaukt no vienas slaucamās govs saimniecībā. Šis skaitlis attēlo ne tikai saimniecības ražīgumu, bet arī liecina par veiksmīgu ciltsdarbu, ievērotiem veterināra norādījumiem par profilaktiskiem pasākumiem un sabalancētu lopbarību. Protī šādi var apstiprināt arī autora apgalvojumu par to, ka izveidojot augstražīgu govju un kazu ganāmpulku govju kvantitātei vairs nav tik liela nozīme.

1.7.att. Vidējais piens izslaukums no govīm kilogramos Latvijā laika periodā no 2001. gada līdz 2007. gadam¹¹

Attēlā 1.7. ievietotie dati attaisno vidējo piens izslaukumu no govīm kilogramos Latvijā laika periodā no 2001. gada līdz 2007. gadam. Tie apstiprina autora apgalvojums par to, ka veicot iepriekšminētos pasākumus, ir iespējams palielināt vidējo izslaukumu no govīm. Saražotā piens apjoma palielināšanai primārais noteikums vairs nav ganāmpulka paplašināšana. Pietiek ar augstākā govju selekcionešanu. Vidējais saražotā piens apjomam 2001., 2002. un 2003. gadā ir bijis samērā līdzīgs, tas ir vidēji 4800 kilogrami gadā. Sākot ar 2003. gadu, kad viena govjs gada laikā saražoja vidēji 4791 kg, tam ir tendence palielināties. 2004. gadā ir redzams vidējā izslaukuma pieaugums līdz 4963 kilogramiem no govīm, bet 2005. gadā Latvijā tika iegūti 5084 kg piens vidēji no vienas slaucamās govīm. 2006. gadā izslaukuma apjoms ir palielinājies, sasniedzot 5296 kilogramus vidēji no vienas govīm. Veiksmīgi pārdomātas un patstāvīgi veiktais ciltsdarbs ir pierādījis sevi kā noderīgu lietu saimniecībā.

Ņemot vērā arī globālās problēmas kā klimata izmaiņas un ozona slāņa noārdīšanās, pārrobežu piesārņojums, dabas daudzveidības saglabāšana, atkritumu apjoma palielināšanās, zemniekam nākas pārdomāt lopbarības vākšanas politiku. Ziemas periodā praktiski nav sala vai ļoti īslaicīgs, kas veicina daudzu augu kaitēkļu pārziemošanu, kā arī stimulē jaunu augu apdraudētāju parādīšanos. Negatīvu ietekmi atstāj arī uz pārziemojošiem augiem, piemēram, ziemājiem, kas ir graudaugi, kurus izmanto lopbarībā. Turpretī vasaras periods ir raksturīgs ar daudz nokrišņiem, kas nelabvēlīgi ietekmē barības savākšanu. Siena ievākšana prasa ilgāku laiku un vairāk līdzekļus, jo

¹¹ Lauksaimniecības datu centra dati

Pieejams: http://www.ldc.gov.lv/v/lv/gada_parskati/LDC_rezultati.pdf

biežāka apstrāde līdz tā savākšanai. Turpretī gādājot skābarību nelabvēlīgos laika apstākļos zūd tās kvalitāte. Vislielāko ietekmi mainīgais klimats atstāj tieši uz zāles augšanu, kas ir pamata sastāvdaļa govju ēdienkartē. Latvijā liels dienu skaits ir ar nokrišņiem, kas padara zemes virskārtu mīkstu un dubļainu, kā rezultātā ganības ātri tiek izbradātas un ir nepieciešama speciāla zālāja atjaunošana un ganību uzlabošans darbi. Kā arī minētās problēmas atstāj savas sekas uz ganāmpulka ražību

2.PIENA LOPKOPĪBAS PROBLĒMAS LATVIJĀ

Nodarbojoties ar saimniecisko darbību ikvienam ir jārēķinās ar dažādiem riskiem un faktoriem, kas var negatīvi ietekmēt ražošanu vai pakalpojumu sniegšanu. Neviena no lauksaimniecības nozarēm, tai skaitā, piena lopkopība arī nav pasargāta no dažādām problēmām. Piena ražotājus Latvijā patreiz uztrauc vairākas problēmas, kā piena cenas svārstības, produkcijas sarazošanai nepieciešamo izdevumu pieaugums, slaucamo govju saslimšanas un neaizsargātība no pienu pārstrādātāju un tirgotāju patvaļas, klimatisko apstākļu izmaiņām, kā arī dažādiem blakus faktoriem, kas izriet no iepriekšuzskaitītām piena ražošanas problēmām.

2.1. Piena iepirkšanas cenu svārstības

Latvijā pēdējo mēnešu laikā ir strauji kritušās piena iepirkšanas cenas, salīdzinājumā ar pagājušo 2007. gadu. Piena iepirkšanas cena vidēji ir samazinājusies par četriem santīmiem par vienu piena litru. Piena uzpircēji un speciālisti to saista ar eksporta cenu kritumu ar lielākajiem tirdzniecības sadarbības partneriem¹². Tajā pašā laikā autora apkopotie un statistikas dati liecina par pretējo jeb eksporta pieaugumu faktiskajās cenās praktiski visās valstīs, uz kurām tie eksportēts piens.

2008. gada janvārī salīdzinājumā ar 2007. gada decembri pieauga finiera un saplākšņa eksports - par 38%, piena, krējuma un citu skābpiena produktu - par 17%, apaļkoku - par 8,8%. Savukārt būtiski samazinājās farmācijas produktu eksports - par 39%, dzelzs un nelegēta tērauda - par 18,1%, zāģmateriālu - par 4%.¹³

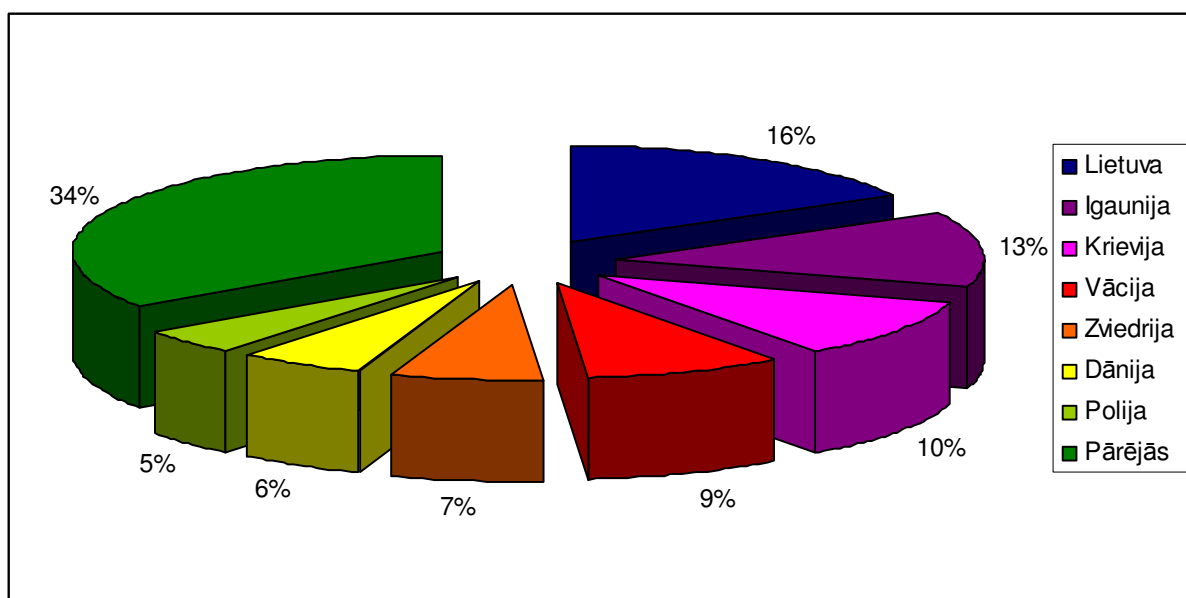
No tā var secināt, ka samazinājums ir bijis farmācijas un metālu izstrādājumiem. Turpretī piena eksporta pieaugums faktiskajās cenās bija gandrīz par 20% lielāks. Tā kā piena ražotāju saražotajā piena apjomā nebija būtiskas izmaiņas, kas varētu veidot šādu eksporta pieaugumu faktiskajās cenās, tad tas nozīmē, ka eksporta cenas ar tirdzniecības sadarbības partneriem ir augušas nevis samazinājušās. Protams, tas neizslēdz iespēju, ka kādā no eksporta valstīm šis cenu kritums tomēr ir bijis. Bet šīs nobīdes nav bijušas tik lielas, ka būtu spējīgas mainīt kopējo situāciju uz negatīvo pusi. Autors secina, ka piena pārstrādātājs, kas eksportējis piena produkciju uz ārvalstīm atkal ir bijis ieguvēja statusā, gūstot lielākus ienākumus uz nepatiesu aizbildinājumu pamata. Kārtējo reizi liekot ciest zemniekiem un samazinot viņu ienākumu daļu.

¹² Graudiņš U. Neliels piena produktu cenu kritums

Pieejams: <http://mod.la.lv/main1.php?dat=2008-04-01&id=3429283&type=la>

¹³ LETA, Eksports turpinājies pieaugt, bet imports – samazinājies

Pieejams: <http://www.financenet.lv/zinas/latvija/article.php?id=179503>

2.1.att. Eksports ar Latvijas svarīgākiem ārējās tirdzniecības partneriem faktiskajās cenās 2008. gada februārī (%)¹⁴

Attēlā 2.1. autors ir apkopojis eksportu ar Latvijas lielākajiem ārējās tirdzniecības sadarbības partneriem uz 2008. gada februārī procentos. Lielākais sadarbības partneris jeb valsts uz kuru Latvija visvairāk eksportē savu saražoto produkciju ir Lietuva, veidojot 16 procentus no kopējā eksporta faktiskajās cenās. Otrajā vietā ierindojās Igaunija ar 13 procentiem. Kā nozīmīgu tirdzniecības partneri autors var minēt Krieviju. Uz šo valsti Latvijas eksports veido 10% faktiskajās cenās no kopējā eksporta. Atlikušās valstis ieņem samērā līdzvērtīgas pozīcijas, piemēram, eksports faktiskajās cenās ar Vāciju ir 9 procenti, Zviedriju – 7%, Dāniju – 6%, bet Poliju – 5%. Pārējās pasaules valstis kopumā veido tikai 34 procentus no kopējā eksporta faktiskajās cenās. Statistikas dati liecina, ka lielākā daļa piena un tā izstrādājumu tiek eksportēti tieši uz Lietuvu, tas nozīmē, ka izmaiņas tieši šīs konkrētās valsts iepirkuma cenās ietekmēs mūsu valsts tirgu visvairāk. Tajā pašā laikā vietējiem uzņēmējiem liekot apsvērt citas sadarbības iespējas. Patreizējās tendences un pārstrādātāju izteiktie plāni liek nojaust, ka nākotnē piena eksports palielināsies tieši uz Krieviju, bet uz Lietuvu samazināsies. Jo Lietuvas tirgū tik tiešām cenas pienam un tā produktiem ir nedaudz samazinājušās, bet ne tik strauji, kā Latvijā. Pēc autora domām Latvijas piena pārstrādātājiem būtu vēlams pārdomāt savu tirdzniecības politiku, sadarboties būtu ieteicams ar vairākām valstīm un līdzīgā apjomā, jo tad izmaiņas vienas valsts ekonomikā tik krasi neietekmētu situāciju Latvijā.

Pēc autora domām, piena iepirkuma cenu kritumu ietekmējis arī eksporta tiešo Eiropas Savienības maksājumu atcelšana. Tā kā praktiski visi eksportētāji vienlaikus ir arī piena

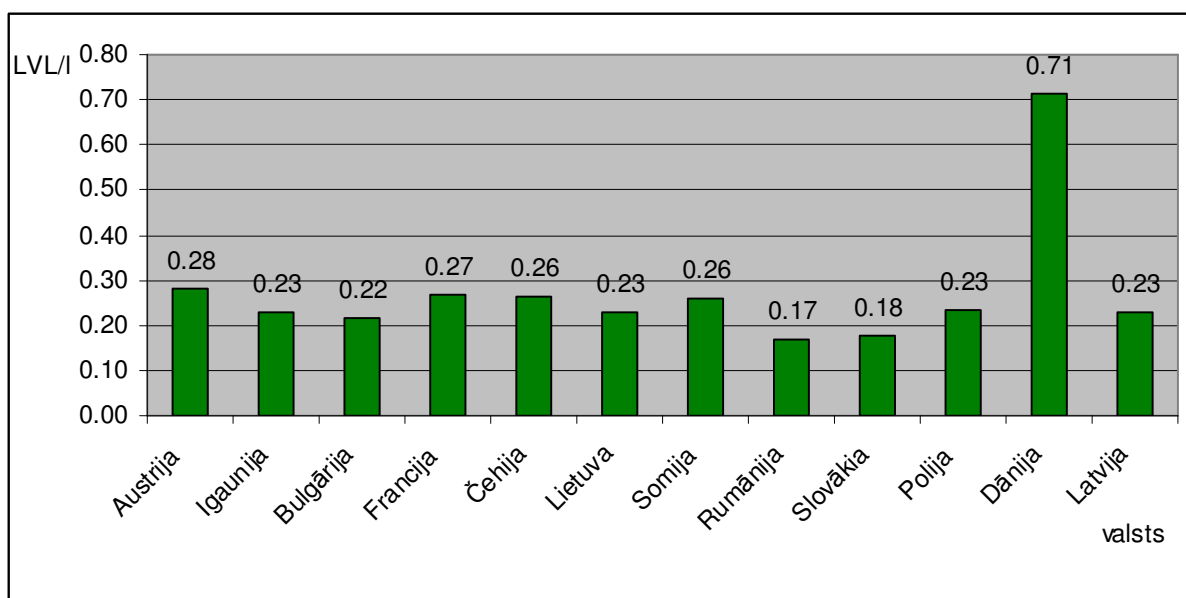
¹⁴ Svarīgākie Latvijas ārējās tirdzniecības partneri (faktiskajās cenās)
Pieejams: http://www.csb.lv/csp/events/?mode=arh&period=04.2008&cc_cat=474&id=5630

pārstrādātāji, kas nosaka pienu cenu zemniekiem, un tie kuri saņēma šos maksājumus, tad ir atrasts vieglākais veids kā nezaudēt savu peļņas daļu, tas ir, samazinot samaksu par pienu pienu ražotājiem. Tā kā Latvijā nav tāda normatīvā akta vai valsts institūcijas, kas nodrošinātu pienu ražotāju aizsardzību un uzraudzītu tirgū valdošās tendences, tad galvenais cenas noteicējs ir pienu pārstrādātājs.

Pētījumu veikšanas laikā autors ieguva informāciju par to, ka no katras eksportētās pienu tonnas mūsu valsts iegūst no 30 līdz 40 latu lielu peļņu. Tas viennozīmīgi liecina par to, ka pienu lauksaimniecības produkcijas eksports nav neveiksmīgs. Bez tā lauksaimniecība, šajā gadījumā tieši pienu lopkopība darbojas ļoti veiksmīgi un dod pat ienākumus valstij.

Ir pieejama informācija par pienu pārstrādātāju neveiksmīgu un nemākulīgu darbību. Par šādu faktu liecina tas, ka lielās sabiedrības pienu produkcijas pārstrādāšanai izmanto vidēji 40 procentus no jaudas. Tas nozīmē, ka šie uzņēmumi strādā neefektīvi, un tādas darbības rezultātā parasti rodas zaudējumi. Tādēļ lai šo uzņēmumu zaudējumus mazinātu vai pat pilnībā segtu un pat ļoti iespējams vēl gūtu peļņu, tad šo uzņēmumu speciālisti nevēloties piepūlēties un mainīt situāciju savā saimnieciskajā procesā spekulē ar pienu iepirkuma cenām. Tā rezultātā zaudētājs ir zemnieks, kas piegādā pienu pārstrādātājam.

Sabiedrības domas pakļaušanai neaizsargātu zemniekus un izmaiņas būtu vieglāk veicamas, tad jau no 2007. gada beigām masu mēdijos sāka celt ažiotažu par pienu cenām, tas ir, ka mūsu zemnieki saņem lielāko atlīdzību par saražoto pienu gandrīz visā Eiropā. Laikrakstos un televīzijā nereti atspoguļojot dažādus nepilnīgus pētījumus attēloja, ka lielāko daļu no pienu litra cenas veikalos veido tieši pienu ražotājam samaksātā daļa. Šādas rīcības rezultātā patrētāji pat uz nedēļu attiecās no pienu produktu lietošanas, kas izraisīja ķēdes reakciju: samazinājās tirgotāju pārdošanas apjoms, tie samazināja pasūtījumu skaitu no pārstrādātāja vai pat atgriezta precī tam, bet pārstrādātājs, lai nezaudētu samazināja pienu iepirkuma cenas no zemniekiem.

2.2. att. Piens iepirkšanas cenas dažādās Eiropas Savienības valstīs 2008. gada sākumā (LVL/l)¹⁵

Attēlā 2.2. ir akopotas piena cenas dažādās Eiropas svienības valstīs latos par vienu piena litru. Vislielākā samaksa par saražoto piena litru saņem Dānijas zemnieki, tas ir, 0.71 lats par litru, kas arī ir visatšķirīgākā no visām pārējām valstīm. Atlikušajās pētījumā iesaistītajās valstīs situācija ir samērā līdzīga, piemēram, Austrijas piena ražotājs saņem 0.28 latus par saražoto piena litru, bet Francijas zemnieki – 0.27 LVL/l. 0.26 latus par saražoto piena litru maksā Čehijā un Somijā. Iepirkuma cena par piena litru Latvijā, Igaunijā Lietuvā un Polijā ir 0.23 lati par litru. Mazākas samaksas ir tikai jaunajās Eiropas savienības valstīs kā Bulgārija – 0.22 LVL/l, Slovākijā – 0.18 – LVL/l, bet Rumānijā – 0.17 LVL/l.

Praktiski visās Eiropas Savienības un Latvijas sadarbībasvalstīs ir bijis piena iepirkuma cenu kāpums. Piemēram, Polijā tas sasniedz jau 0.28 latus par litru. Tajā pašā laikā Latvijas piena saimniecības uz doto mirkli savu produkciju var realizēt vidēji par 0.19 latiem litrā.

Vērtējot piena iepirkuma cenas Latvijā, pēc autora domām, ir svāriīgi iepazīties ar vispārējo piena tirgus situāciju dažās pasaules valstīs. Visas valstis varam iedalīt trijos līmeņos: zemākajā, kur ietilpst Čīle un citas Dienvidamerikas valstis, vidējā - Polija, Čehija un pārējās Centrālās un Austrumeiropas valstis (arī Baltijas valstis), un augstākajā - Eiropas Savienības dalībvalstis un Ziemeļamerika. Tomēr Baltijas valstis cenu līmeņa ziņā ir tuvākas Čīlei un nevis ES. Piemēram,

¹⁵ Dānijas piena iepirkuma cenas

Pieejams:

http://www.mejeri.dk/smcms/danishdairyboard_dk/Facts_figures/Danish_dairy/10_Prices/10_2/Index.htm?ID=5205

Francijas piena iepirkuma cenas

Pieejams: <http://www.agroligne.com/contenu/campagne-no62-marche-mondial-lait-equipements-agro-industriels,3927.html>

Saeimas ES informācijas centrs

tādās attīstītās piensaimniecības valstīs kā Jaunzēlande un Austrālija zemo piena iepirkuma cenu pamatā, atšķirībā no Latvijas un citām Austrumeiropas valstīm, ir visai pieticīgās lopbarības un mehanizācijas izmaksas: šajās valstīs nav ziemas un tādējādi cauru gadu var iegūt zaļbarību, nav nepieciešamas dārgas kūtis, kā arī atkrīt mēslu utilizēšanas problēma. Šis ir jautājums, uz kuru paši ražotāji un daudzi speciālisti ir mēģinājuši atbildēt jau ilgu laiku, meklējot atbildi par nozares nākotnes attīstības perspektīvām. Izvērtējot Baltijas valstu piena iepirkuma cenas, atklājās, ka tās ir ne tikai vienas no zemākajām pasaulē, bet krietni atšķiras arī pašu valstu starpā. Igaunijas piena iepirkuma cenas jau ir pietuvojušās Centrāleiropas valstu, piemēram, Polijas, Līmenim, turpretī Lietuvā un Latvijā tās ir attiecīgi pat par trim un diviem santīmiem zemākas. Tomēr starp Baltijas valstīm noslēgtais Brīvās tirdzniecības līgums neierobežo lauksaimniecības un pārtikas produktu tirdzniecību, tātad arī piena produktu plūsmu. Tādēļ, vērtējot katras atsevišķas Baltijas valsts piensaimniecības konkurētspējas aspektus, rodas iemesls bažām par savstarpējās godīgās biznesa konkurences nosacījumiem. Jo zemākas piena iepirkuma cenas kādā valstī, jo plašākas ir šīs valsts produktu tirgus iespējas. Daži gan uzskata, ka tā ir nevienlīdzīga un pat negodīga konkurence. Bet vai vienmēr tā ir? Atbilde meklējama ražotāju spējā nodrošināt savu darbu attiecīgajos tirgus apstākļos¹⁶.

Lai arī pienu iepērk par zemām cenām, tomēr tajā pašā laikā pārstrādātā piena produkcija veikalos tik tiešām var konkurēt ar Eiropas Savienības visattīstītākajām valstīm, piemēram, Vāciju.

2.1.tabula

Piena ar 3.5 procentiem tauku cenas Eiropas savienības lielveikalos 2008. gada marta sākumā (LVL/l)¹⁷

Valsts	Piena cena EUR/l	Piena cena LVL/l
Igaunija	0.82	0.58
Latvija	0.96	0.67
Lietuva	0.87	0.61
Polija	0.75	0.53
Ungārija	0.85	0.60
Somija	0.85	0.60
Vācija	0.96	0.67
Nīderlande	0.86	0.60
Zviedrija	0.76	0.53

¹⁶ A.Miglavs, A.Strakšs, E.Leoke Latvijas piensaimniecības sektors: iekšējā un ārējā konkurētspēja 2002 – Latvijas agrārās ekonomikas institūts

¹⁷ EKI apkopotie dati

Pieejams: <http://mod.la.lv/main1.php?dat=2008-04-10&id=3438982&type=la>

Tabulā 2.1. ir apkopoti EKI iegūtie dati par piena ar 3.5. procentiem tauku cenām Eiropas Savienības valstu lielveikalos 2008. gada marta sākumā, gan eiro, gan latos par vienu litru piena. EKI dati sniedz sekojošu informāciju, ka piena litrs ar 3.5 procentiem tauku Latvijā maksājis 0.67 lati par litru, tādējādi sasniedzot vienādu cenu līmeni ar ar Vāciju. Aiz mums paliek Lietuva ar 0.61 latiem litrā, kurai seko Nīderlande ar 0.60 LVL/l. Somijas un Ungārijas iedzīvotājiem, lai iegādātos litru piena ar 3.5 procentiem tauku, bija jāšķiras no 0.60 latiem par litru. Bet mūsu attīstītākās kaimiņvalsts Igaunijas veikalos pienu varēja iegādāties par 0.58 latiem litrā. Viszemākās cenas pienam bijušas Zviedrijā - 0.53 LVL/l un Polijā, kur piena litrs veikalā bijā nopērkams par 0.53 latiem litrā. Lai arī piena iepirkuma cenas ir manāmi kritušās, tomēr piena produkcijas cenas Latvijas veikalos ir saglabājušās manāmi augstas un praktiski nav mainījušās.

Autors jau iepriekš ir atspoguļojis, ka vēl gada sākumā lieltirgotāji, komentējot pārtikas cenu pieaugumu, tajā vainoja piena ražotājus visā reģionā un apgalvoja – ja kaimiņos piena produktus varētu iepirkt lētāk, un pat publiski tika apsvērta to ievešana no turienes. Bet kā liecina veiktās analīzes rezultāti, tad piena iepirkuma cenas Latvijā ir vienas no zemākajām, bet tieši šis piena pārstrādātāju un tirgotāju uzcenojums piena produkciju sadārdzina visvairāk, līdz ar to veikalos cenas ir identiskas pat ar tādām Eiropas Savienības lielvalstīm kā Vācijai.

Daudzās pēdējos piecpadsmit gadu izstrādātajās koncepcijās un lauksaimniecības attīstības programmās, piemēram, Latvijas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskā programmā, uzsvērts, ka piensaimniecība Latvijā ir prioritāra nozare. Diemžēl praktiskajā darbībā tiek aizmirsts, ka nozares kopējās sekmes, pirmkārt, atkarīgas no piena ražotājiem – zemniekiem un lauksaimniecības uzņēmumiem. Lai saglabātu ražotāju ieinteresētību strādāt šajā sarežģītajā nozarē, ir jānodrošina pienācīga samaksa par lauku ļaužu ieguldīto darbu un saražoto produkciju. Bet izstrādātais Latvijas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskā programma atklāj mūsu zemniekiem negatīvu ainu. Paredzēto attīstības iespēju un aizsardzības nodrošināšanas vietā piena lopkopji ieraudzīja tikai to, ka pamatojoties uz tikai Zemkopības ministrijai zināmiem datiem un kalkulācijām, ir ierakstīta nākotnes piena iepirkuma cena 160 lati par litru. Šajā stratēģiskajā plānā netiek ņemta vērā pat inflācija, kas saistīta ar ražošanai nepieciešamo izmaksu straujo pieaugumu.

2.2. Piena ražošanas izmaksu pieaugums

Latvijas piena ražotāji ir saskārušies ar situāciju, no kuras izvairās visi ar saimniecisko darbību saistītie uzņēmumu, tas ir, viņu saražotās produkcijas pārdošanas cena ir zemākā kā pienas saražošanai nepieciešamie līdzekļi. Viena no lielākajām problēmām Latvijā 2007. gadā bija inflācija. Vidējā gada inflācija 2007. gadā bija 10.1%. Saskaņā ar Latvijas Bankas prognozēm vidējā gada inflācija 2008. gadā paredzama aptuveni 13%¹⁸. Turpretī 2008. gada martā inflācija sasniegusi 16,8%¹⁹.

Tas nozīmā, ka cenas precēm un pakalpojumiem ir strauji paaugstinājušies jau 2007. gadā un turpinās augt arī 2008. gadā. Elektrības cenu palielināšanās aprīļa sākumā izraisīs arī citu preču un pakalpojumu cenu kāpumu. No 2008. gada 1. aprīļa par elektroenerģiju jāmaksā par 36-39% vairāk, tādējādi daudziem ražotājiem būtiski pieaugot ražošanas izmaksām un sadārdzinoties gala produktam.

Turklāt, ja lielie ražotāji individuāli vienojoties var cerēt uz elektroenerģijas pirkšanu no kāda cita piegādātāja, tad daudz neizdevīgākā situācijā atrodas mazie un vidējie ražotāji. Tādēļ valstij būtu jāizstrādā vadlīnijas tiem ražošanas nozares uzņēmumiem, kas var pretendēt uz elektroenerģijas tirgotāja privilēģijām un izdevīgāku cenu politiku. Lai arī eksperti norāda, ka elektroenerģijas pieaugums neatstās būtisku tiešo ietekmi uz inflāciju (0,2% – 1%), tarifu kāpums netieši ietekmēs rādītājus praktiski visās jomās, ievērojami palielinot uzņēmumu izmaksas. Visbūtiskāk elektrības cenu kāpums ietekmēs tieši ražotājus, kuriem elektroenerģija ir nozīmīgākais ražošanai nepieciešamais resurss. Iespējams, tā ietekmē atsevišķu saražoto produktu cenas varētu pieaugt līdz pat 20%, kas ir pretstatā dažu labu optimistu prognozēm.²⁰

Bez tā plānots ir arī dabasgāzes pieaugums un ar tā izmaiņām sistītie izmaksu kāpumi. Elektroenerģijas tarifu iespaido vairāki faktori. Starp tiem var minēt tādus, kā naftas cenas izmaiņas, elektroenerģijas ražošanas izmaksas, CO2 izmaksas izmešu kvotas tirdzniecības sistēmā, kā arī no dabasgāzes cenas. Tā kā dabasgāzes cenu palielinājums Latvijā ir gaidāms pavisam drīz, tad visticamākai, ka tuvākajā nākotnē gaidāmas atkal jaunas pārmaiņas elektroenerģijas tarifos. Tā rezultātā pieaugs arī visu ražojošo sabiedrību izmaksas, kas saistītas ar pakalpojumu un preču ražošanu. Starp šāda veida sabiedrībām ir arī pienu ražotāji. Elektroenerģija tiek izmantota

¹⁸ Par vidējo patēriņa cenu kāpumu 2007. gadā.

Pieejams: <http://www.bank.lv/lat/main/press/sapinfo/koment/patcenas/>

¹⁹ Nav pamata pāragram optimismam

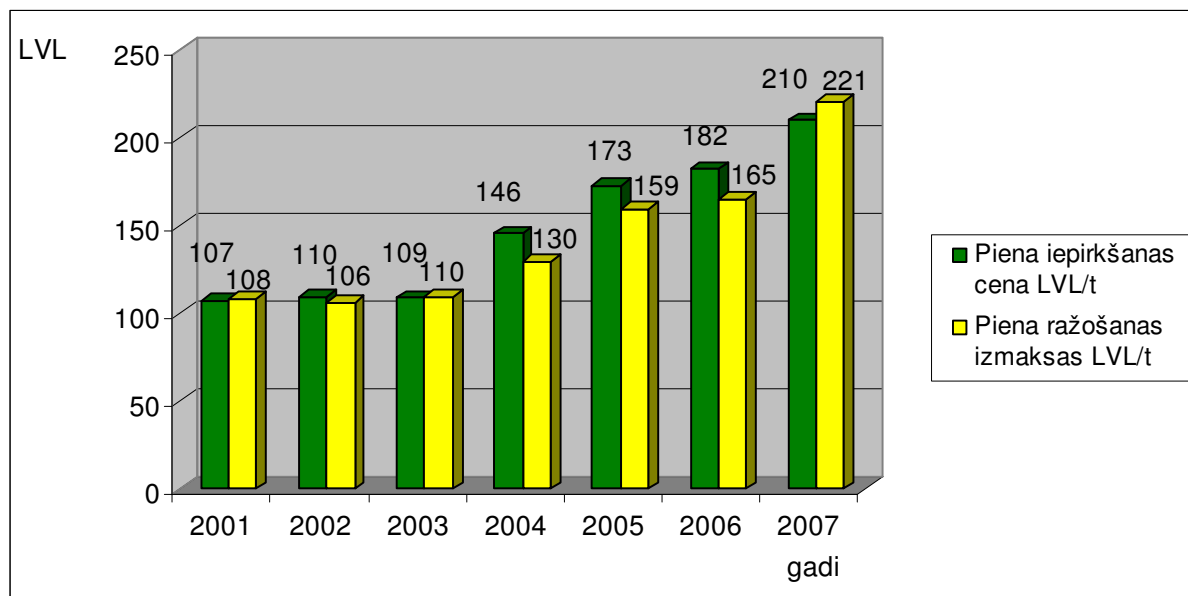
Pieejams: <http://www.fm.gov.lv/page.php?id=4338>

²⁰ Elektroenerģijas sadārdzinājums vēl negatīvāk ietekmēs rūpniecību Latvijā.

Pieejams: <http://www.bbi.lv/lv/news.php?r=1&news=1512>

ganāmpulku novietņu apgaismošanai, mehanizētai govju slaukšanai, piena atdzesēšanai, lopbarības sagatavošanai.

Piena ražošanas izmaksu pieaugums ir jūtams ikvienā saimniecībā, praktiski neviena tikai pienu ražojošā saimniecība nestrādā ar peļņu, un piena ražošanas izmaksas krietni pārsniedz gūstamos ienākumus no piena pārdošanas. Tādēļ piena ražotāji izvēlas nodarboties arī ar kādu blakus pakalpojumu sniegšanu. Piemēram, tiek piedāvāti dažādi pakalpojumi ar saimniecībā esošo tehniku un ražoti arī citi produkti.

2.3. att. Piena ražošanas izmaksas un piena iepirkšanas cenas vidēji Latvijā laika periodam no 2001. gada līdz 2007. gadam (LVL/t)²¹

Attēlā 2.3. ir autors ir apkopojis piena ražošanas izmaksas un piena iepirkšanas cenas latos par tonnu laika periodā no 2001. gada līdz 2007. gadam. Apkopotie dati apstiprina kritisko situāciju piensaimniecībā. Autors secina, ka piena lopkopība 2007. gadā ir sasniegusi kritiskāko situāciju pēdējo septiņu gadu laikā. 2001. gadā, kad piena ražošanas izmaksas par 1 latu tonnā pārsniedza piena uzpirkšanas cenu, kad tā bija 107 lati tonnā, bet ražošanas procesā iztērēti 108 lati par tonnu. 2002. gadā situācija uzlabojās, produkciju bija iespējams realizēt par 110 latiem tonnā, bet ražošanas izmaksas bija tikai 106 lati tonnā, kas ir par 4 latiem mazāk. Šajā gadā saimniecībām bija iespējams gūt nelielu peļņu. 2003. gadā piena tirgū ir līdzīga situācija 2001. gadam, pienu iespējam pārdot par 109 latiem tonnā, turpretī tā saražošanai jāpatērē 110 lati. Piena lopkopībā situācija

²¹ Beļavnieks I. Piensaimniecība – būt vai nebūt
Pieejams: <http://mod.la.lv/main1.php?dat=2008-04-10&id=3438986&type=la>

stabilizējas sākot ar 2004. gadu, kad piena realizācijas cena sasniedz 146 latus par tonnu, bet piena ražošanas izmaksas ir 130 lati tonnā. Piena ražotāju guvums ir 16 lati par tonnu. Pie šādas situācijas tirgū un nosacījumiem zemniekam ir iespējams normāli strādāt un pat plānot par nākotnes attīstību. 2005. gadā piena ražotāji par savu produkciju saņēma 173 latus tonnā, bet patērēja 159 latus tā saražošanai. Peļņa par saražoto tonnu ir 14 lati par tonnu. Pēc autora domām, jau šajā gadā svaigā piena ražotāji sāk zaudēt savu peļņas daļu, kas saistīts ar straujo inflācijas pieaugumu valstī. Arī 2006. gadā piena pārdošanas cenā ir kāpums līdz 182 latiem tonnā, bet ražošanas izmaksām 165 latiem tonnā. Piena lopkopībā strādājošajiem 2006. gads ir bijis veiksmīgākais pēdējo sešu gadu laikā. Peļņa uz vienu saražoto piena tonnu ir 20 lati. Lai arī 2006. gads bija sekmīgs un 2007. gads aizsākās cerīgi, vairākām saimniecībām dodot cerību uz paplašināšanos un attīstību, ko vairāki piena ražotāji arī izmantoja, ņemot kredītus un investējot savās saimniecībās, tomēr krasās izmaiņas gada beigās ne tikai sagrāva cerības uz plaukstošu nākotni, bet vairākām saimniecībām pat lika pārdomāt pastāvēšanas iespējas nākotnē. Piena iepirkšanas cenas bija palielinājušās līdz 210 latiem par tonnu, bet ražošanas izmaksas bija augušas straujāk sasniedzot 221 latu par tonnu, saglabājot tendenci pieaugt. Šo izmaiņu rezultātā piena ražotājiem nākas zaudēt 11 latus tonnā. 2008. gada iesākšanās nekādas pozitīvas pārmaiņas piena lopkopībā neatnesa. Piena ražošanai nepieciešamo izmaksu apjomam ir tendence pieaugt, ko apstiprina arī elektrības un gāzes pieaugums, bet tajā pašā laikā 2008. gada aprīlī pārdošanas cena ir noslīdējusi līdz 190 latiem tonnā.

Veiktie pētījumi liecina, ka piena ražošanas pašizmaksā aptuveni 50% sastāda lopbarības izmaksas, 13 – 16% - lopu mītņu renovācijas un remonta izmaksas, 10 – 15 % - izmaksas strādājošo darba algām un 15 – 17% pārējās izmaksas, kā piemēram veterenārie pakalpojumi, nodokļu maksājumi, apdrošināšanas izmaksas, pamatlīdzekļu nolietojums utt²².

Pirmkārt ir jāpievērš uzmanību lētas un kvalitatīvas lopbarības ražošanai. Tomēr ir jāērķinās arī ar citiem pašizmaksu veidojošiem faktoriem – govju vidējo izslaukumu, ražošanas specializāciju, govju turēšanas veidu, galveno darbu izpildes tehnoloģiju un mehanizāciju.

²² Laurs A., Priekulis J. *Mūsdienīga piena ražošana*, Jelgava: LLU Ulbrokas zinātnes centrs. – 2001 25 lpp.

autors apkopojus 2.2. tabulā. Ieņēmumus, ko zemnieks gūst no piena lopkopības ir piena realizācija, gaļa, kuru iegūst gaļas pārstrādei nododot izbrāķētās govīs, teliņu tirdzniecība – parasti bullīšu, jo tie nav nepieciešami ganāmpulka paplašināšanai, kā arī atgūtais akcīzes nodoklis no valsts. Z/S „Lejas Krastiņi” ieņēmumi no piena ražošanas nozares 2007. gadā bija 57783.96 LVL. Lai būtu iespējama kvalitatīva piena ražošana, tad šajā procesā tika ieguldītas sekojošas izmaksas: strādnieku darba algas un ar tām saistītie nodokļu maksājumi, ēku un tehnikas nolietojums, apdrošināšanas maksājumi, gatavās lopbarības iegādes izdevumi un izmaksas, kas saistītas ar siena un skābarības sagatavošanu, jaunlopu iegāde ganāmpulka paplašināšanai, telpu uzturēšanas izmaksas un citi saimnieciskajai darbībai nepieciešamo lietu iegāde. Piena ražošanā ieguldīto līdzekļu apjoms veido 63318.40 latus. Šeit pierādās autora apgalvojuma patiesums, ka lai saražotu pienu, tad ir jāiegulda vairāk nekā zemnieks atgūst no saražotās produkcijas realizācijas. Konkrētā gadījumā Z/S „Lejas Krastiņi” 2007. gadā piena ražošanas galarezultāts bija zaudējumi 5534.44 latu apmērā. Lai izprastu saimniecības tālākas pastāvēšanas iespējas, tad autors ir attēlojis arī saimniecības blakus ienākumus (29377,43 LVL), kuri gūti izmantojot saimniecībā esošo tehniku un sniedzot pakalpojumus citām saimniecībām, kā arī no šķeldas tirdzniecības. Šo ieņēmumu ražošanas izmaksas ir bijušas 12596. 28 lati, kā rezultātā blakus pakalpojumu sniegšana 2007. gadā saimniecību nodrošinājusi ar 16781.15 latu lielu peļņu. Tā kopējais saimniecības galarezultāts 2007. gadu Z/S „Lejas Krastiņi” bija peļņa.

Lai izvērtētu, vai piensaimniecības sektora efektivitātes cēloņi nav meklējami racionālākā piena ieguves procesā, salīdzinājām pieejamo informāciju par piena ražošanas izmaksu līmeni un struktūru visās trijās Baltijas valstīs, izmantojot šo valstu saimniecību uzskaites datu tīkla ietvaros savāktu informāciju par piensaimniecības nozares specializētām saimniecībām. Uzreiz gan jāuzsver, ka Lietuvas gadījumā ir ļoti neliels tīkla aptverto saimniecību skaits, un, atšķirībā no Latvijas, tās vēl nav iekļautas reģistrā statistiski korektas izlases ceļā. Tomēr priekšstatu par ražošanas izmaksu līmeni šie rādītāji sniedz. Analizējot saimniecību kopējās izmaksas uz vienu govi, atklājas, ka Lietuvas lauksaimniekiem tās ir visaugstākās; daudz gan neatpaliek arī Latvijas saimnieki, savukārt nedaudz zemāks izmaksu līmenis ir Igaunijā. Tiesa, jāatzīst, ka Lietuvā arī vidējais izslaukums ir ievērojami augstāks - 5436 kg no govīs pret 3800 kg Latvijā. Tādējādi uz iegūtās produkcijas vienību Lietuvas saimnieki tērē par 27% līdzekļu mazāk. Ja izvērtē izmaksas atsevišķos posteņos, lopbarības izmaksas uz vienu dzīvnieku Latvijā un Lietuvā ir līdzīgas, bet Igaunijā tās ir par 24% zemākas. To varētu izskaidrot šādi: Igaunijā, atšķirībā no abām kaimiņvalstīm, nav noteiktas muitas barjeras graudu ieviešanai no pārējās pasaules, un tādēļ viens no lopbarības pamatelementiem - spēkbarība - ir gandrīz divreiz lētāka nekā attiecīgi Lietuvā un Latvijā. Amortizācijas un energoresursu izmaksas ir līdzīgas. Ja vērtējam personu kopienākumu (Personu kopienākums ietver saimniecības (tātad, īpašnieka) neto ienākumu un ar algotā darbaspēka apmaksu saistītās izmaksas,

tad tas raksturo kopējo darbaspēka faktora vērtību saimniecības (nozares) ekonomikā), augstāku piena cenu un zemāku lopbarības izmaksu ietekmē Igaunijā šim rādītājam vajadzētu būt visaugstākajam. Tomēr pieejamie dati par to neliecina.

Baltijas valstīs. Igaunijā SUDAT analizē ir iekļautas pārsvarā mazās un vidējās saimniecības, Latvijā ir pārstāvēti visu saimniecību ekonomisko lielumu veidi, bet Lietuvā tās ir tikai lielās statūtsabiedrības. Tādēļ, analizējot nozares efektivitāti valsts mērogā, ļoti svarīgi ņemt vērā arī saimniecību struktūru un tās ietekmes novērtējumu. Latvijā govju ganāmpulku struktūrā 60% no govju skaita atrodas mazajās saimniecībās (līdz 5 govīm), tā ir arī Lietuvā, kamēr Igaunijā piena liellopi ir koncentrēti lielos ganāmpulkos. Tādējādi Igaunijas piensaimnieki var pilnvērtīgāk izmantot ražošanas resursus un būtiskāk samazināt ražošanas izmaksas uz vienu dzīvnieku nekā viņu kolēģi pārējās divās kaimiņvalstīs. Salīdzinājumam ar Baltijas valstīm aplūkoja arī vidējos Eiropas Savienības datus. Tie uzskatāmi parāda: Eiropas Savienībā ir divas reizes augstāki ienākumi; tas izskaidro pašreizējo Eiropas Savienības zemnieku konkurētspēju salīdzinājumā ar Baltijas valstu saimniekiem²⁴.

Piena sektors pašlaik Latvijā ir viens no tiem sektoriem, kur resursu ražošana būtiski pārsniedz produkta patēriņa līmeni vietējā tirgū. Tādēļ šī eksportorientētā sektora attīstību viennozīmīgi noteiks tā konkurētspējīgs citvalstu tirgos.

Piena ražošanas izmaksas palielina arī dažādas prasības no valsts iestādēm un Eiropas Savienības. Neatkarīgi no tā, kur piens tiek realizēts - Latvijā vai citā dalībvalstīs, piena higiēnas, tai skaitā, kvalitātes prasības ir jāievēro katrai piena aprītē iesaistītajai personai un visos tā aprites posmos tostarp arī piena ražotājiem.

²⁴ **A.Migļavs, A.Strakšs, E.Leoke** *Latvijas piensaimniecības sektors: iekšējā un ārējā konkurētspēja*. Latvijas agrārās ekonomikas institūts, 2002

Piena ražotājiem tiek izvirzītas sekojošas higiēnas prasības:

- ✓ jāveic dzīvnieku identifikācija;
- ✓ jāreģistrē ganāmpulks un novietne;
- ✓ jāsaņem no Pārtikas un veterinārā dienesta atļauja tirgot pienu, pamatojoties uz MK noteikumiem „Svaigpiena un piena produktu higiēnas prasību uzraudzības un kontroles kārtība”;
- ✓ jāgarantē, ka piens atbilst visiem kvalitātes kritērijiem, kas noteikti Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Regulā (EK) Nr. 853/2004, ar ko nosaka īpašus higiēnas noteikumus attiecībā uz dzīvnieku izcelsmes pārtiku .

Dzīvnieku identifikāciju par zināmu samaksu veic ganāmpulka pārraugis - kvalificēta persona, kas ir ieguvis Zemkopības ministrijas sertifikātu. Identifikācijas procesu var veikt arī ganāmpulka saimnieks. Bet mūsdienu praksē biežāk tiek izmantoti profesionāla pakalpojumi. Lai arī samaksa ir neliela - aptuveni 1 lats par krotālijas jeb dzīvnieka nummura iespiešanu un 0.80 lati par pārraudzībā esošo govi, tomēr tie veido arī nelielu daļu no pienu ražotāju izmaksām. Tāpat kā saimniecībā esošos lielopus arī ik vienai ganāmpulka novietnei ir jābūt reģistrētai. To veic pats saimniecības īpašnieks, līdz ar to speciālistu palīdzība nav nepieciešama, bet izmaksas rodas no valsts nodevas.

Lai zemnieks varētu tirgot savu saražoto pienu tad nepieciešams saņemt speciālu atļauju no PVD. Ja līdz 2007. gada 1. jūlijam bija veiktas visas analīzes un tās atbilda Pārtikas un valsts veterinārā dienesta prasībām, tad sākot ar 2007. gadu izsniedza apliecību, kura apstiprina, ka ganāmpulks ir brīvs no enzotiskās leikozes. Ja saimniecība ir saņēmusi šādu apliecību, tad atkārtotie profilaktiskie pasākumi tiek apmaksāti no valsts budžeta līdzekļiem. Ja gadījumā piena ražotājs šādu apliecību nav ieguvis, vai arī pārkāpis noteikumus, kā rezultātā tā tiek anulēta, tad šie profilaktiskie pasākumi ir jāveic ik gadu par piena ražotāja personīgajiem līdzekļiem.

Piena ražotājam samaksa par saražoto produkciju nosaka pēc piena šķirām. Pienu šķiro pēc sekojošiem rādītājiem:

- ✓ somatisko šūnu skaits;
- ✓ baktēriju skaits;
- ✓ piena sasalšanas punkta.

Lai zemnieks savam saražotajam pienam iegūtu pirmo šķiru, Eiropas Savienības kvalitātes prasības nosaka, ka piena sasalšanas punktam ir jābūt -0.515 grāds pēc Celsija, ne vairāk kā 400 tūkstoši somatiskās šūnas vienā mililitrā, nepārsniedzot 100 baktērijas vienā mililitrā. Bet ja analizēs atklāj, ka pienā ir inhibitoru klātbūtne, jeb konstatē aizliegto antibiotiku esamību, tad zemniekam piena pārtīrādātājam jāmaksā sods.

Savu artavu izmaksu pieaugumam dod arī laika apstākļu izmaiņas. Sausuma gadījumā zemniekiem ir grūti nodrošināt savu ganāmpulku ar sabalancētu barību, kā rezultātā samazinās piena izslaukums un palielinās izmaksu apjoms uz saražoto piena vienību. Mitruma gadījumā mēdz parādīties knišļi, kuri sakožot dzīvnieku, var izraisīt tam letālas sekas. Līdz ar govs zaudēšanu samazinās ne tikai izslaukums, bet arī rodas jaunas izmaksas ganāmpulka atjaunošanai.

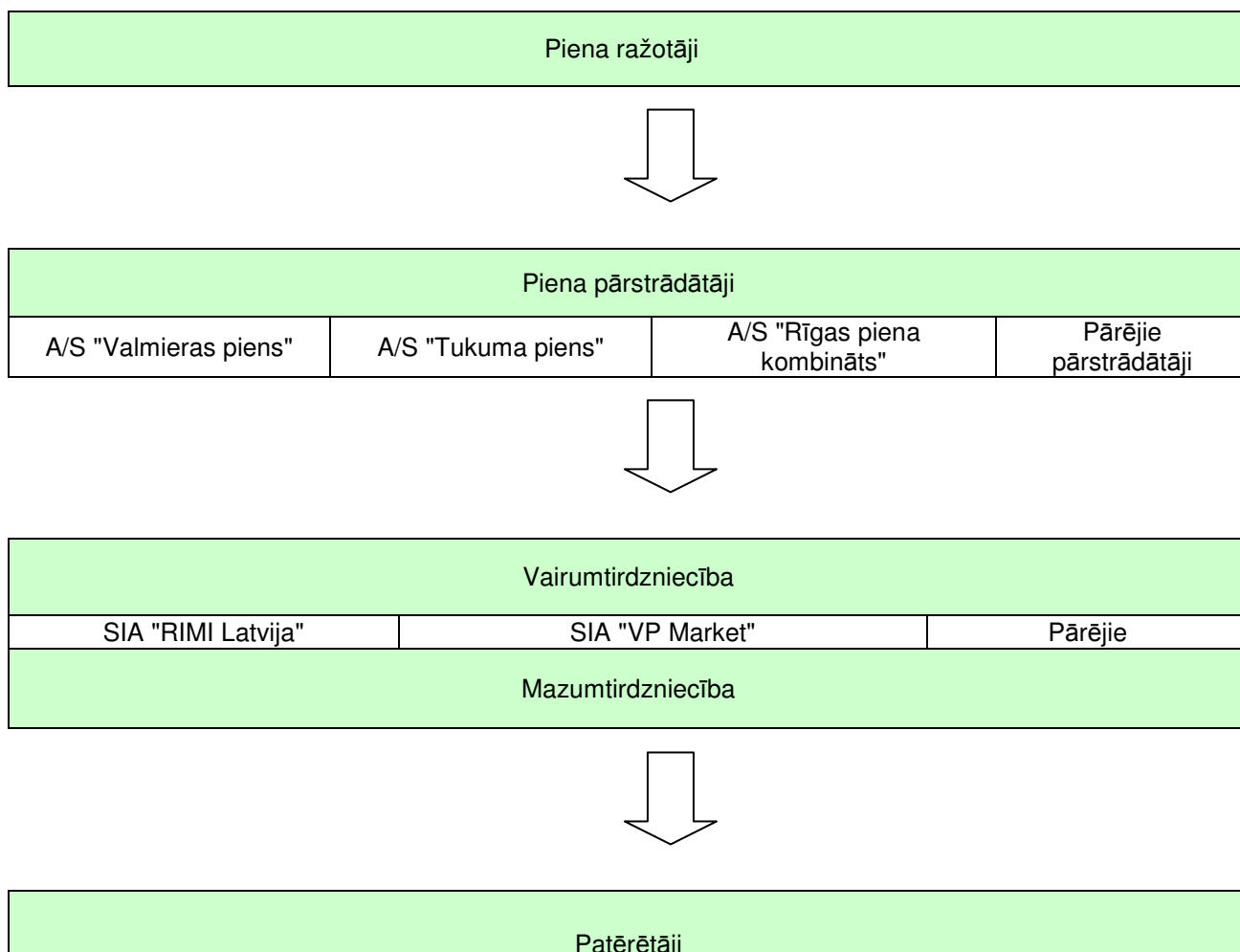
Dabas katastrofu radīto zaudējumu risku mazināšanas nodrošinājums lauksaimniecībā ir vājš. Biežāk sastopamie riski Latvijā ir sausums, plūdi, salna un krusa. Lauksaimniecības risku apdrošināšana ir ļoti specifiska, jo daudzi no riskiem ir saistīti ar neparedzamiem dabas apstākļiem, kuru radītos tiešos un izrietošos zaudējumus nav iespējams prognozēt. Tie ir iemesli, kādēļ privātā apdrošināšanas sistēma nedarbojas lauksaimniecības jomā²⁵.

Līdz ar to nelabvēlīgie laika apstākļi tieši sadārdzina piena ražošanas izmaksas un var atstāt negatīvu iespaidu uz piena ražošanu.

²⁵ LVAEI un SIA EDO Consult projekts „Iespējas un risinājumi lauksaimnieciskās apdrošināšanas sistēmas izveidei Latvijā, 2005.

2.3. Piena pārstrādātāju un tirgotāju loma pie esošās piena ražotāju situācijas

Līdz piena un piena produkta nonākšanai līdz patērētājam, piens no piena ražotāja tiek pārdots piena pārstrādātājam, kurš pārstrādes rezultātā sagatavotos produktus piegādā tirgotājiem – tirdzniecības punktiem, kur beidzot produkciju iegādājas patērētājs.

2.4. att. Piena tirgus dalībnieki un to struktūra Latvijā 2007. gadā²⁶

Piensaimniecības nozarē ir vairāki līmeņi no lauksaimniecības līdz patērētājam, ar dažādiem procesiem tajos, mērķiem un atšķirīgām tirgus situācijām. Tomēr visas iesaistītās puses ir savstarpēji saistītas pieprasījuma vai piedāvājuma un piegādātāja vai klienta attiecībās, ko shematiski var atspoguļot, kā 2.4. attēlā esošajā shēmā. Kārtējo reizi saskaramies ar Latvijai raksturīgo modeli, kad pāris tirgus dalībnieki attiecīgajā nozarē kontrolē situāciju un līdz ar to diktē noteikumus.

²⁶ Autora iegūtie un apkopotie dati

Pēc autora domām neparats ir faksts, ka piena pārstrādes uzņēmumi pienu ievāc ne tikai savā tuvākajā reģionā, bet kā galveno faktoru izvēloties piena piegādātāja saražoto kvantumu. Piemēram, augstas kvalitātes pienu AS „Valmieras pienam” piegādā vairāk nekā 800 piena piegādātāji no Valmieras, Alūksnes, Valkas, Limbažu, Rīgas, Cēsu, Madonas, Gulbenes, Aizkraukles, Ogres, Jēkabpils, Tukuma, Kuldīgas un citiem rajoniem²⁷.

Straujais cenu kāpums piena produkcijai veikalos liecina, ka daļa pārstrādes uzņēmumu neplāno samazināt ražošanas izmaksas, bet tirdzniecības uzņēmumi gala produkcijai uzliek tik augstu uzcenojumu cik vēlas. Arī brīvās tirdzniecības apstākļos un vairākās civilizētās un augsti attīstītās valstīs ir iedarbināti regulējoši mehānismi, kas aptur nesamērīgu tirdzniecības uzcenojumu. Piemēram Amerikas Savienotajās valstīs ir izstrādāts likums, kas paredz, ka iepirkto produkciju nevar pārdot divas reizes dārgāk, kā produkcija iepirkta.

Masumēdijos veiktais un atspoguļotais pētījums attēloja situāciju, ka piens no zemnieka tiek iegādāt par 24 santīmiem, piena pārstrādātāja darbību rezultātā cena pieaug par 21 santīmu, tirgotāja uzcenojums ir no 20 – 30 santīmiem, bet vaslts daļa, kas izpaužs kā PVN ir 3.6 – 5.4 santīmi par piena litru. Pētījuma objekts bija piens ar 3.5 lielu tauku procentu. Autors savu pētījumu un veiktās analīzes rezultātā pierādīja, ka atspoguļoti dati nav korekti pasniegti sabiedrībai²⁸. Pirmkārt, piena pārstrādātājs no piena ražotāja iegādājas pienu ar vismaz 4 procentiem tauku (Latvijas Republikā vidējais gada piena tauku procents pēc Lauksaimniecības datu centra datiem 2007. gadā bija 4.5 procenti). Reāli no viena iepirkta piena litra piena pārstrādātājs tālāk pēc tā pārstrādes pārdod vidēji 3.25 litrus piena.

Otrkārt, piena cena, kas tiek samaksāta zemniekam ne vienmēr uz doto mirkli bija 24 santīmi. Lielākā daļa mazo zemnieku vai zemākas šķiras piena nācās realizēt par daudz zemāku cenu nekā minētā summa, tas ir, vidēji par 12.5 santīmiem par litru. Minēto faktu rezultātā piena pārstrādātāja uzcenojums ir bijis lielāks nekā tas atainots pētījumos masumēdijos.

Termiski apstrādāts piens ir viens no visvairāk ražotajiem un pārdotajiem piena produktiem pasaulē. Tam ir atšķirīgs tauku saturs (sākot 0,5 procentiem līdz 3,8 procentiem), iesaiņojuma veids, tilpums un tirdzniecības nosaukums. Latvijas piena pārstrādātāji to veiksmīgi izmanto, lai palielinātu savus ienākumus.

²⁷ AS „Valmieras piena” piegādātāji

Pieejams: http://www.vpg.lv/index.php?kods=piena_piegadatajiem&lp=lv

²⁸ Tomsone I. Piena cena – katram sava daļa, Latvija Avīze. – 2008. – No44 (3299) 1.lpp

Vidēji iegūtais piena daudzums piena pārstrādātājam no viena piena ražotāja piena litra²⁹

Piena taukprocents	Iegūtie litri	Vidēji iegūtais piena ajoms no 1l ražotāju piena
4.50%	1.00	22.73 / 7 = 3.25 litri
3.80%	1.18	
2.50%	1.80	
2.00%	2.25	
1.50%	3.00	
1.00%	4.50	
0.50%	9.00	
Kopā	22.73	

Tabulā 2.1. autors ir aprēķinājis, cik lielu daudzumu piena ar attiecīgo tauku procentu iegūst piena pārstrādātājs tālākai realizācijai, ja piena ražotājs viņam piegādā pienu ar 4.5 procentiem tauku. Izpētes rezultātās autors secināja, ka veikalos pieejamajam pienam lielākais taukprocents ir 3.8%. No šāda veida pienu pārstrādātājs iegūst par 0.18 litriem vairāk pārdošanai nekā ir iepircis no zemnieka. Ja pārstrādātājs pārdod pienu ar 2.5 procentu tauku, tad viņa guvums ir 0.8 litri piena. Pārstrādes rezultātā iegūtais piens ar 2 procentiem tauku piena pārstrādātājam guvums ir jau 1.25 litrs piena. Bet pārdodot pienu ar 1.5 procentiem tauku pārstrādātājs iegūst par 2 litriem vairāk piena realizācijai nekā iepircis no zemnieka. Piena pārstrādes uzņēmums, iepērkot vienu litru piena no piena ražotāja, pārstrādes rezultātā var saņemt 4.5 litru piena ar 1 procentu tauku, tas ir 3.5 litriem vairāk, bet 9 litriem ar 0.5 % tauku. Gala rezultātā autors secināja, ja piena pārstrādātājs pie nosacījuma, ka saražo vienāda apjoma minētos piena veida pēc tauku procenta (0.50%, 1%, 1.5%, 2%, 2.5%, 3.8%), vidēji no iepirkta piena litra iegūst 3.25 litrus piena tālākai realizācijai.

Ir vairākas tendences, kuras var raksturot piena pārstrādātājus un to situāciju Latvijas tirgū. Kā piemēram, pēdējos divos gados piena pārstrādātāju tirgū ir saglabājusies nemainīga struktūra. Tirgū darbojas trīs lielākie piena pārstrādes uzņēmumi, kā A/S „Valmieras piens”, A/S „Tukuma piens”, A/S „Rīgas piena kombināts” un salīdzinoši daudz mazāki tirgus dalībnieki. Analizējot vidējo piena iepirkuma cenu, autors secina, ka pēc cenu kāpuma 2007. gadā - 210 latiem par piena tonnu, 2008. gada sākumā ir straujšs kritums līdz 190 latiem par piena tonnu. Iepriekš minētais fakts noved pie secinājuma, ka piena un piena produktu pārstrādātāju uzliktie cenu uzcenojumi ir lieli un tam par pamatu nav iepirkuma cenu paaugstināšanās. Pārdomas rosina arī fakts, ka pēc straujā cenu krituma 2008. gada sākumā piena produkcijas cenas priekš patērētājiem nesamazinājās. Tas liecina gan par nepietiekošu konkurenci starp piena pārstrādātājiem un piena tirgotājiem, gan par sava veida vienošanos šo tirgus dalībnieku starpā. Ņemot vērā dažādus faktorus, kas ietekmē piena tirgus dalībniekus, tas ir, piena iepirkuma cenas, piena realizācijas cenas

²⁹ Atora aprēķinātie un iegūtie dati.

un piena realizācijas noteikumus ar mazumtirgotājiem, kā arī dažādās pozīcijas starp tirgus dalībniekiem. Nevar palikt nepamanīta situācija, kura pilnībā apstiprina atsevišķu tirgus dalībnieku pārsvaru pār citiem, piemēram, 2008. gada martā A/S „Valmieras piens” jaunie līgumu projekti saviem piena piegādātājiem.

Saskaņā ar a/s "Valmieras Piens" (VP) piena piegādātājiem nosūtīto jauno līguma projektu, piena ražotājam būs jāmaksā 50 000 latu liela soda nauda par līguma nosacījumu, tostarp, piena iepirkuma cenas, izpaušanu bez otras līgumslēdzējas puses piekrišanas³⁰.

Piena pārstrādātāju cenu veidošanās politika ir tikai viņu pārziņā. Viņiem tas dod iespēju piegādāt piena produktus katram tirgotājam par individuālām cenām. Par to liecina fakts, ka viens un tas pats produkts lielveikaliem tiek piegādāts un realizēts par dažādām cenām.

Parstrādātāji strādā ar 40% rūpnīcas jaudas noslogojumu. Kurš normāls uzņēmējs savā ražošanā strādā ar mazāk par 80-100% ražošanas iekārtu noslogojuma? Piena pārstrādātāji to var atļauties jo visus zaudējumus piedzen no piena ražotājiem³¹. Autors uzskata, ka šis fakts liecina par pārstrādes uzņēmumu nepārdomātu ražošanas procesa vadības un norites shēmu. Līdz ar to, lai šīs sabiedrības nezaudētu un strādātu pat ar peļņu, izmanto zemnieku neaizsargātību un piemēro sev izdevīgu piena iepirkuma cenas.

Kā starp piena pārstrādātājiem eksistē zināmas saistības un iespējams pat nerakstītas vienošanās, tāpat lielveikalu un citu mazumtirgotāju starpā ir zināmas sakarības, kas palīdzējušas rasties esošajai situācijai. Lielveikali, nosakot savu uzcenojumu produkcijai, visbiežāk vadās pēcindividuāla cenu noteikšanas principa nevis piena produktu iepirkumu cenu svārstībām. Lielveikalu preču cenu uzcenojumos ir novērota minimāla porcionalitāte to iepirkumu cenās no pārstrādes uzņēmumiem. Pienam un biežpienam ir salīdzinoši īss derīguma termiņš, proti, produkti nav ilgstoši uzglabājami, līdz ar to lielveikali izmantojot savas iespējas atgriest produkciju pārstrādātājam, saņemot atpakaļ jaunu preci pārdošanai. Tas palielina pārstrādātāju zaudējumus, kurus savukārt tie sedz ar savas produkcijas cenas paaugstināšanu.

Tāpat kā piena pārstrādātāju situācijā, tā arī lielveikalu gadījumā sakarības starp mazumtirdzniecības cenu svārstībām un iepirktā piena daudzuma svārstībām. Iespējams, daudzos gadījumos attiecībā uz piena realizāciju, lielveikali gūst peļņu no cenu paaugstināšanas, jo uzcenojumam ir tendence pieaugt arī naudas izteiksmē it īpaši šī tendence ir manāma 2008. gada sākumā.

Neskatoties uz to, ka piena pārstrādātāju pievienotā vērtība un izmaksas ražošanas procesā ir lielākas nekā piena tālākpārdošanas procesā, tas ir, mazumtirdzniecībā, lielveikalu gūtā peļņa uz attiecīgā produkta vienību ir būtiski lielāka, kas liecina par nevienlīdzīgu spēku samēru tirgū starp lielākajiem piena pārstrādātājiem un lielākajiem tirgotājiem – SIA „RIMI Latvija” un SIA „VP Market”. Tas apstiprina iepriekš paustās bažas par lielveikalu varu, kas savukārt rada nepieciešamību radīt mehānismu, kas novērstu

³⁰ „Valmieras piens” draud ar 50 000 latu sodu par piena iepirkuma cenu izpaušanu
Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/article.php?id=20609491>

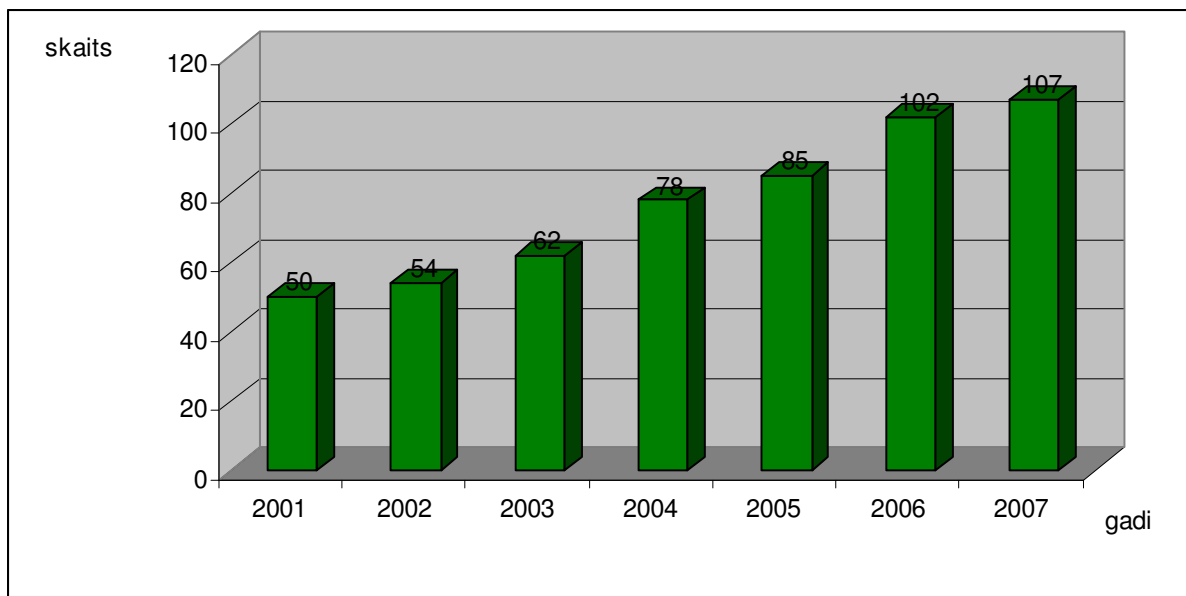
³¹ Kādu jūs redzt piena pārstrādes jomu nākotnē?

Pieejams: <http://www.db.lv/Default2.aspx?PollID=12d001fc-9b48-4d30-b48d-5ece3e551ac5&readcomment=1&page=0&orderBy=down>

ļauņprātīgu šīs varas izmantošanu. Pēc autora domām, ir vēlama aktīva valsts iestāžu iesaistīšanās, piemēram, Konkurences padomes, kura uzraudzītu tirgū notiekošo un veicinātu vienlīdzīgas tiesības visiem tirgus dalībniekiem.

Piena pārstrādes uzņēmumu visatļautība ir veicinājušas piena ražotāju kooperatīvu rašanos. 2000.gadā Latvijā nebija vēl neviena kooperatīva, kas darbotos kā ražotāju grupa. Lauksaimniecības svārstīgā situācija ir veicinājusi kooperācijas attīstību. Kooperatīvā sabiedrība ir brīvprātīga fizisko un juridisko personu apvienība, kuras mērķis ir sniegt pakalpojumus tās biedru saimnieciskās darbības efektivitātes paaugstināšanai Līdz 2005.gada sākumam tika reģistrētas 78 sabiedrības, galvenokārt piena (28) un graudu (29) nozarēs, mazāk dārzenų nozarē (10), medus (1), gaļas (5) un lauksaimniecības pakalpojumu (5) nozarēs. 2005.gadā ražotāju grupu jeb kooperatīvu kopējais apgrozījums bija EUR 84,7 miljoni. Piena ražošanas nozarē darbojas 4 kooperatīvi ar kopējo apgrozījumu virs 1 miljona EUR, kā arī 2 kooperatīvi graudu sektorā. Šo kooperatīvu vidējais apgrozījums pārsniedz EUR 500 tūkstoši. Kooperatīvos ir iesaistījušies vairāk kā 7 000 zemnieku³².

³² LVAEI un SIA EDO Consult projekts „Iespējas un risinājumi lauksaimnieciskās apdrošināšanas sistēmas izveidei Latvijā, 2005.

2.5. att. Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību skaits Latvijā laika periodam no 2001. gada līdz 2007. gadam³³

Izveidojot LPKS lauksaimniecības sektorā strādājušies vēlējās pasargāt savas intereses. Šo kooperatīvu apjomam ir tendences no gada uz gadu augt, kas liecina par to, ka lauksaimnieki neapņemas droši par savu situāciju valstī. Uz 2007. gada 10 septembri Latvijā reģistrētas jau 107 lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību skaits, no kurām 29 darbojās ar graugrūtības jautājumiem, auglīguma kooperatīvi bija 14, daudznozaru - 6, pakalpojumu sniedzotie - 15, gaļas - 6, medus 2, bet visvairāk pārstāvēti bija piena ražotāji ar 33 kooperatīviem.

³³ Statistiskā informācija par lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajām sabiedrībām (LPKS) Latvijā
Pieejams: http://www.zm.gov.lv/doc_upl/info.pdf

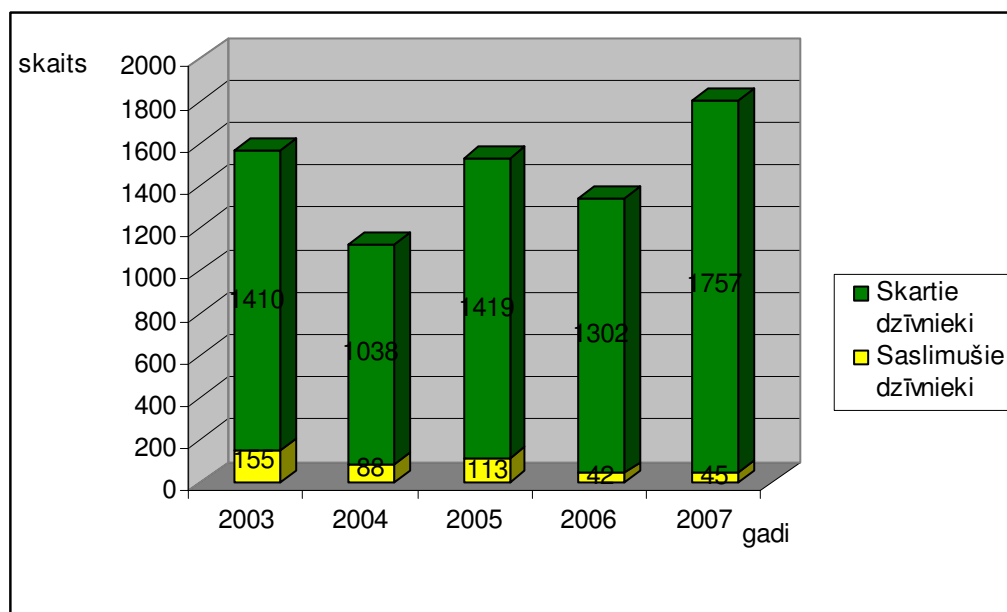
2.4. Ganāmpulka saslimšanas un ciltsdarbs

Piena un gaļas produkcija ir jāiegūst no veselīgiem dzīvniekiem, lai to nodrošinātu, tad jāiegulda ilgstošs un nepārtraukts darbs, kā arī samērā daudz naudas līdzekļi. Izdevīgāk ir nodrošināt situāciju, lai dzīvnieki nenaslimtu. Tas ir sarežģīts pasākumu komplekss. Pirmkārt dzīvniekiem ir jānodrošina labvēlīgi turēšanas un barošanas apstākļi, kas nodrošina dzīvniekiem komfortu. Dzīvniekiem jāierīko mītnes, kas ir labi ventilētas, sausas ar pareizām gultas vietām, ar jebkurā laikā pieejamu barību un labu dzeramo ūdeni, ar iespējām grupēt dzīvniekus. Ganāmpulks jāapgādā ar augstvērtīgu, sabalansētu lopbarību. Ja minētais pasākumu komplekss tiek realizēts praksē, tad tas ir jau kā profilakse pret vielmaiņas saslimšanām.

Latvijā vēl aizvien kā problēma pastāv pareizi sabalansētas barības sagatavošana, jo mums vēl trūkst laboratoriskās izmeklējumus metodes, gan lopbarības, gan dzīvnieku veselības izmeklēšanai. Līdz ar izmeklējumus trūkumu dēļ nav iespējams precīzi un veiksmīgi sabalansēt lopbarību. Bet tajā pašā laikā lopbarības ražošanas metodes Latvijā ir progresīvas, tas ir, skābbarība tiek gatavota rituļos, zālāji tiek pļauti pareizā attīstības fāzē, rupjā lopbarība tiek samiksēta ar barības piedevām barības maisījumos un tā pasniegta dzīvniekiem. Ja šie profilakses pasākumi kādu iemeslu dēļ saimniecībā netiek ievēroti, tad dzīvniekiem paaugstinās risks saslimt ar vielmaiņas slimībām. Vislielākās problēmas ganāmpulkos sagādā augstvērtīgo slaucamo govju saslimšana ar acetonēmiju. Šī slimība sākas pēc dzīvnieku atnešanās un var ilgt pat līdz vairākiem mēnešiem. Ekonomiskos zaudējumus saimniecībām šī slimības gadījumā ir tas, ka tiek patērēti lieli naudas līdzekļi dzīvnieku ārstēšanā – veterināro pakalpojumu un medikamentu apmaksai. Zaudējumus rada arī tas apstākļi, ka pēc atnešanās periodā, kad dzīvnieks dod visvairāk pienu. Šīs slimības ārstēšanas laikā pienu nedrīkst lietot cilvēku uzturā. Samērā bieža ir novērojama dzīvnieku saslimšana ar piena trieku. Šādas saslimšanas gadījumā ir nepieciešama operatīva dzīvnieka ārstēšana, citādi pastāv risks, ka dzīvnieks var iet bojā. Pavasara sezona saimniecībā ir raksturīga ar masveida govju atnešanos un tās izlaižot ganībās dzīvniekiem pastāv risks saslimt ar ganību tetāniju. Tāpat kā piena triekai šai slimībai ir nepieciešama steidzama veterinārā palīdzība. Ja ārstēšana netiek sniegta laikus, tad dzīvnieks var nobeigties.

Viens no lielākajiem ganāmpulka draudiem ir infekcijas slimības. Ekonomiski izdevīgi ir veikt nepieciešamo profilaksi un nepieļaut situāciju, ka ganāmpulkā sāk izplatīties infekcijas slimības. Infekciju slimību profilakse ietver sevī jau iepriekš aplūkoto pasākumu kompleksu un papildus vēl jāveic karantīnas un mītnu dezinfekcijas pasākumi. Nodrošinot dzīvniekiem pareizus turēšanas un ēdināšanas pasākumus mēs radam mājlopiem stabilu imūnsistēmu, kas dod lielāku garantiju tam, ka saimniecībā esošais ganāmpulks spēs pretoties slimībai. Latvijā ir nopietni izstrādātas un realizētas infekcijas slimību apkarošanas programmas. Piemēram, ļoti bīstamā visu

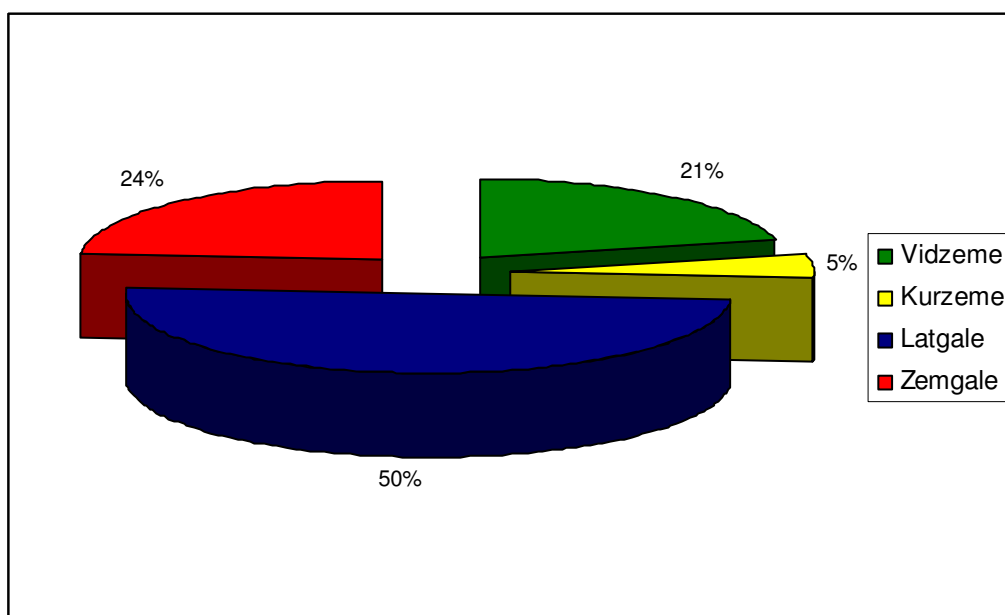
sugu dzīvnieku un cilvēku infekcijas slimība trakumsērga tiek profilaktētā un ārstēta par valsts budžeta līdzekļiem. Tādas infekcijas slimības kā leikoze, bruceloze un tuberkuloze – Latvijā praktiski ir likvidētas, bet uzraudzība un diagnostika tiek veikta par valsts naudu.

2.5. att. Ar leikozi saslimušo un skarto dzīvnieku skaits Latvijā laika periodā no 2003. gada līdz 2007. gadam³⁴

Attēlā 2.5. autors apkopojis un pētījis Pātrikas veterinārā dienesta datus par dzīvnieku saslimšanas gadījumiem un ar šo slimību skartajiem lopiem Latvijā laika periodam no 2003. gada līdz 2007. gadam. 2003. gadā ar leikozi slimas bijušas 155 slaucamās govīs, kā rezultātā ar šo slimību saskārās kopumā 1410 dzīvnieku. Situācijas uzlabojums ir manāms 2004. gadā, kad slimo govju likvidācijas un pārējo piesardzības pasākumu ievērošanas rezultātā saslimušo govju skaits uz 2004 gada beigām vairs ir tikai 88 gabalas, bet ar slimajiem lopiņiem saskārušās 1038 govīs. 2005. gadā leikoze uzliesmojusi ar jaunu sparū. Šī gada beigās konstatētas 113 saslimšanas, bet ar slimajiem dzīvniekiem patstāvīgā kontaktā bijuši 1419 dzīvnieki. 2006. gads atnesa pozitīvas pārmaiņas. Strauji samazinājies slimo dzīvnieku skaits, tas ir, līdz 42 gabaliem, un skarto dzīvnieku skaits līdz 1302. Negatīvas izmaiņas ir 2007 gadā. Lai arī saslimušo dzīvnieku skaits ir palielinājies tikai par 3 gabaliem, tomēr skarto dzīvnieku skaits ir kļuvis krietni lielāks, kas saistīt ar to, ka saslimšanas gadījumi ir konstatēti saimniecībās ar lielāku dzīvnieku skaitu.

³⁴ Autora iegūtie un apkopotie dati

2.6. att. Ar leikozi saslimušo dzīvnieku sadalījums pa Latvijas reģioniem uz 2007. gada beigām (%)³⁵

Jau iepriekš apkopotajos datos tika aplūkoti dzīvnieku saslimšanas gadījumi pa gadiem, kur tika pierādīts, ka slimo dzīvnieku skaits ar leikozi. 2007. gada beigās PVD tika ziņots par 42 saslimšanas gadījumiem. Attēlā 2.6. autors aprēķinājis saslimušo dzīvnieku skaitu 2007. gada beigās sadalījumu pa Latvijas novadiem procentos. Viszemākais saslimušo dzīvnieku skaits ir konstatēts Kurzemē, kas veido 5% no kopējā ar leikozi sirgstošo lopu skaita. Visdrīzāk tas izskaidrojams ar to, ka šī reģiona galvenais nodarbošanās veids ir graudkopība, līdz ar to govju turētāju skaits ir salīdzinoši zems. Lai arī piena lopkopība ir koncentrējusies tieši Vidzemes novadā, tomēr ar leikozi slimojošo dzīvnieku skaits ir salīdzinoši zems jeb 21% no Latvijā kopējā slimo dzīvnieku skaita. Negaidīti daudz slimo govju ir Zemgales reģionā. Lai arī šajā reģionā lopkopība nav īpaši attīstīta, tomēr slimo slaucamo govju skaits veido 24% no slimajiem dzīvniekiem visā valstī kopumā. Nepateicīga situācija piena lopkopjiem ir Latgalē. Šajā valsts reģionā atrodas puse no visiem slimajiem dzīvniekiem.

Daudzos ganāmpulkos problēmu rada dzīvnieku saslimšana ar mastītiem. Ir pat saimniecības, kas izvēlas dzīvnieku brāķēšanu, jo mastītu ārstēšana prasa lielus naudas līdzekļu ieguldījumus. Mastīta ārstēšanai ir dārgi medikamenti un tie jālieto ilgstoši. Līdz ar to ārstēšanas un medikamentu karences periodā piens ir aizliegts realizēt. Ar mastītu slimais dzīvnieks daudzos gadījumos kļūst par infekcijas avotu, no kura inficējas citas govīs un tādējādi slimība iet plašumā. Visbīstamākais no mastītu veidiem ir *Staphylococcus aureus* ierosinātais mastīts, jo šo ierosinātāju ir ārkārtīgi grūti iznīcināt.

³⁵ Autora iegūtie un apkopotie dati

**Mastīta iekaisuma ierosinātāji pēc vetārstu praksē novērotajiem saslimšanas gadījumiem
Latvijā (%)³⁶**

Mastīta izraisītājs	Procenti
Stapbylococcus aureus	52%
Stapbylococcus intermedius	5%
Koagulāzes negatīvie stafilokoki	15%
Citi stafilokoki	28%

Kā liecina vetārstu prakse Latvijā, tad biežākās saslimšanas ar mastītu izraisa tieši šis ārkārtīgi grūti iznīcināmais mastīta ierosinātājs *Stapbylococcus aureus*. Tas ir kā ierosinātājs vairāk kā 52% saslimšanu gadījumu. Šo fakstu apstiprina 2.2. tabula, kurā var aplūkots mastīta iekaisuma ierosinātājus Latvijā.

Ja mastīts ganāmpulkā pārņem vairākus dzīvniekus un pāriet hroniskā saslimšanā, tad šī problēma var izraisīt saimniecības ekonomisko sagrāvi. Jo piena ražošanai ir nepieciešamas visas tās pašas izmaksas, kas pie augstas šķira pienas un vēl ārstniecības izdevumi. Toties piena kvalitāte ir tik zema, ka piena pārstrādātāji to uzpērk kā zemākās šķiras vai pat bezšķiras pienu. Govslopi slimo arī ar tādām infekcijas slimībām, kuru ierosinātāji nav bīstami cilvēka veselībai, bet rada milzīgus ekonomiskos zaudējumus ganāmpulkā. Piemēram, vīrusa diareja ir govju caureja, kuras rezultātā dzīvnieki novājē un strauji samazina produktivitāti. Ar šo slimību izslimojušām govīm dzimst dzīvotnespējīgi teliņi, kas rada problēmas ganāmpulka atražošanā.

Govs produktivitāti ietekmē nagu stāvoklis. Ieteicams divas reizes gadā apkopt dzīvniekiem nagus, jo ar veselīgiem nagiem dzīvnieki bez problēmām pārvietojas un uzņem barību. Klibie dzīvnieki vairāk guļ un līdz ar to neapēd nepieciešamo barības daudzumu un samazinās govju izslaukums.

Latvijā izkopts ir govju ciltsdarbs un selekcijas rezultātā ir izveidoti augstražīgi dzīvnieki, kas ir ekonomiski izdevīgi. Ir sasniegts tāds līmenis, ka nespējam vēl sabalansēt dzīvnieku barošanu atbilstoši viņu produktivitātei. Rezultātā rodas govju apsēklošanas problēmas un, pagarinoties dzīvnieka laktācijas periodam, dzīvnieks kļūst ekonomiski neizdevīgāks, jo govij jāatnesās vienu reizi gadā.

³⁶ Čakste A. Govju subklīniskie mastīti manā veterinārārstes praksē, Veterinārais žurnāls. – 2002.- No4 (54) 21. – 22. lpp

Latvijā pieejamā ciltsdarba galvenie darbības virzieni ir:

- ✓ lauksaimniecības dzīvnieku selekcija un augstvērtīgu dzīvnieku ganāmpulku veidošana,
- ✓ šķirnes ganāmpulku novērtēšana,
- ✓ MA staciju komplektēšana ar vaislas bulļiem, pāru atlase,
- ✓ konsultācijas un palīdzība savienības biedriem šķirnes dzīvnieku iegādē un realizācijā,
- ✓ konsultācijas par selekcijas jautājumiem,
- ✓ sadarbība ar starptautiskām ciltsdarba organizācijām,
- ✓ šķirnes dzīvnieku audzētāju interešu pārstāvēšana Latvijā un ārzemēs,
- ✓ ciltsdarba programmu izstrāde un realizācija, piedalīšanās ciltsdarba normatīvo dokumentu izstrādē,
- ✓ izcelšanās sertifikātu sagatavošana un izdruka, apstiprināšana, izsniegšana, liellopu uzņemšana Valsts ciltsgrāmatā,
- ✓ augstvērtīga vaislas materiāla iegāde ārvalstīs, apmācības un semināri par dzīvnieku selekcijas jautājumiem,
- ✓ lopkopības izstāžu organizēšana, priekšlikumu iesniegšana Valdībai un Zemkopības ministrijai par ganāmpulku izkopšanu un šķirnes lopkopības attīstību.

Pirmkart, ciltsdarbs ir nepieciešams, lai varētu attīstīt savu ganāmpulku un laika gaitā uzlabotu lopu ražīgumu. Otrkārt, ciltsdarba rezultātā iegūst vairāk piena ar iespējami mazākām izmaksām.

Biežāk pieļautās kļūdas jaunlopu audzēšanā ir potenciālo māšu apsēklošana pārāk ātri un ar neatbilstošu bulli. Grūsnās teles vai cietstāvošā govs pirms atnešanās periodā tiek kļūdaini ēdinātas. Jaunpiedzimušajiem teliņiem pirmajā stundā pēc piedzimšanas nepaēdina ar pirmpienu, reizēm arī nepieradina pie labas un atbilstošas starterbarības, kā arī laba siena vai apvītīnātas zāles. Teliņu pārvietošana uz citu novietni vienlaikus saistīta ar barības devas, sastāva maiņu, nereti arī atragošanu – dzīvnieciņš tiek pakļauts pamatīgam stresam. Telišu izaudzēšanā netiek veikta jaundzīvnieku plānveida attārpošanu un izlaiž vasaras diennakts ganībās netiek nodrošināti visi nepieciešamie apstākļi. Kā arī tās tiek apsēklotas, nesasniedzot noteiktu svaru. Mūsu valstī jaunbulļu pārbaude notiek, sēklojot teles un pirmpienes. Šādu praksi piemēro reti kurā citā valstī.

2.5. Valsts nepietiekama iesaistīšanās

Lielākā vai mazākā mērā valdība kontrolē dažādus procesus Latvijā. Lai veiksmīgi noritētu savstarpējā sadarbība starp Latvijas tirgus dalībniekiem, tad nepieciešama valsts iejaukšanās. Tā izpaužas normatīvo aktu veidā, kuros ir apkopotas katras puse galvenās tiesības un pienākumi, kā arī atsevišķi ierobežojumi. Tādējādi vājāko pusi pasargājot no stabilu pozīciju ieņemošiem tirgus dalībniekiem, radot vidi ar vienādām iespējām katram no tirgus dalībniekiem, kas ir viens no veselīgas konkurences pamatnosacījumiem.

Lauksaimniecības nozares pamatlikums ir "Lauksaimniecības un lauku attīstības likums". Tā mērķis ir radīt tiesisku pamatu lauksaimniecības attīstībai un noteikt ilglaicīgu lauksaimniecības un lauku attīstības politiku saskaņā ar Eiropas Savienības kopējo lauksaimniecības politiku un kopējo zivsaimniecības politiku. Šī likuma ietvaros ir ietverti punkti, kādi atbalsta veidi jānodrošina zemnieku saimniecībām valstij vai ES. Valsts un Eiropas Savienības atbalsts tiek piešķirts, lai sekmētu lauksaimniecības, lauku un zivsaimniecības attīstību, kā arī paaugstinātu lauku teritorijas iedzīvotāju dzīves līmeni un radītu Latvijas un pārējo Eiropas Savienības dalībvalstu lauksaimniecības produktu ražotājiem līdzvērtīgus konkurences priekšnoteikumus³⁷.

Patreiz Latvijas zemnieki ir veikuši visai apjomīgus ieguldījumus attīstībā un ražošanas procesu modernizācijā, sasniedzot ES līmeni. Toties piena ražotājam pienu nākas realizēt par daudz zemāku cenu nekā citās Eiropas savienības valstīs. Šajā situācijā mūsu pienu lopkopji nespēj konkurēt ar kaimiņvalstu ražotājiem un pārējām Eiropas savienības partnervalstīm, jo viņiem nepietiek līdzekļi saimniecību tālākai attīstībai.

Nozīmīgs valsts atbalsts lauksaimniecības attīstībai ir subsīdijas. Tās saskaņā ar Lauksaimniecības un lauku attīstības likumu nedrīkst būt mazāks par 2,5 procentiem no gada pamatbudžeta kopējiem izdevumiem, kas tiek segti no vispārējiem ieņēmumiem, atskaitot iemaksas Eiropas Savienības budžetā³⁸. Likumā paredzēto atbalsta summu lauksaimnieki nesaņēma. Nav izmaksāti 11 miljoni latu jeb 0.2 procenti no gada pamatbudžeta kopējiem izdevumiem, kas tiek segti no vispārējiem ieņēmumiem, atskaitot iemaksas Eiropas Savienības budžetā.

Galvenā valsts institūcija, kas ir atbildīga par lauksaimniecības nozares attīstības veicināšanu un esošās situācijas novērtēšanu, ir Latvijas Republikas Zemkopības ministrija. Pēdējā laika notikumi vēsta, ka tieši šī valsts iestāde ar Zemkopības ministru Mārtiņu Rozi priekšgalā ir saņēmusi vislielāko kritiku. Jau iepriekšminētie fakti ir iemesls zemnieku neapmierinātībai. Piena pārstrādātāju kontrole pār piena iepirkuma cenām, piena lopkopjiem ir radījusi neapskaužamu situāciju. Lai arī tirgotāju un pārstrādes uzņēmumu cenu politika nav tiešā Zemkopības ministrijas

³⁷ Lauksaimniecības un lauku atbalsta likums, *Latvijas Vēstnesis*, 2004, No 64/3012 (ar sekojošiem grozījumiem)

³⁸ Lauksaimniecības un lauku atbalsta likums, *Latvijas Vēstnesis*, 2004, No 64/3012 (ar sekojošiem grozījumiem)

kompetencē. Drīzāk te vajadzētu darboties tādām iestādēm kā Konkurences padomei vai Latvijas tirgotāju asociācijai. Tomēr līdz šim mirklim piena ražotāji nav saņēmuši sapratni par problēmas nopietnību un informāciju par situācijas uzlabošanas iespējamiem pasākumiem.

Autors uzskata, ka piena lopkopjiem uzliktās piena kvotas un to sadalījums ir labvēlīgāks piena pārstrādātājiem nevis piena ražotājiem. Kā veiklu gājienu no Zemkopības ministrijas, piena pārstrādātāju atbalstam, autors uzskata, piena ražotājiem uzliktās kvotas un to sadalījumu. Kvotas tika piešķirtas par pamatu ņemot 2003. gada rezultātus katrā saimniecībā individuāli. Eksistē divu veidu kvotas:

- ✓ Tiešās tirdzniecības kvotas;
- ✓ Piegādes kvotas.

Piegādes kvotas nosaka to piena apjomu, kurš ir jāpiegādā piena pārstrādātājiem, bet tiešās tirdzniecības kvotas ir atļautais piena apjoms, ko zemnieks bez starpniekiem drīkst pārdot patērētājiem. Uz doto mirkli tiešās tirdzniecības piena kvotas nosaka, ka piena ražotājs patstāvīgi un bez speciālu noteikumu ievērošanas var realizēt tikai 7000 tonnas piena gada laikā³⁹. Šādu izslaukumu praktiski var iegūt no vienas augstražīgas slaucamās govīs laktācijā.

Nosakot nelielas tiešās tirdzniecības kvotu, Zemkopības ministrija ierobežo zemniekus un parāda savu labvēlīgo attieksmi pret piena pārstrādātājiem un tirgotājiem. Šādi pieņemtie noteikumi atvieglo piena pārstrādātājiem nostiprināt savu varu. Zemnieki tiek nostādīti bezizejas situācijā. Piena pārstrādātāji diktē piena iepirkuma cenas un zemniekiem ir jāpārdod piens par piedāvāto cenu vai arī vēl ļaunāk – sava saražotā produkcija jāizlej zemē.

Pamatojoties uz iepriekš minēto normatīvo aktu, Zemkopības ministrijas veikto lauksaimniecības situācijas analīzi Latvijā par 2006. gada decembri un 2006. gada janvāri ir izstrādāti divi dokumenti, kuri ir veidoti kā pamats lauksaimniecības nozares attīstībai un darbības uzlabošanai tuvākajos gados. Viens ir Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāns 2007. – 2013. gadam - Zemkopības ministrijas izstrādāts vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments saskaņā ar Padomes Regulas (EK) Nr.1698/2005 par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA) 11.pantā noteikto. Plāna projektā, pamatojoties uz lauku ekonomiskās, sociālās, vides un nozaru analīzi, kā galvenā prioritāte tiek izvirzīts cilvēks, kura labklājības pieaugums ir vispārējais attīstības mērķis un kura potenciāls ir lauku attīstības mērķu sasniegšanas pamats gan teritoriju sociāli ekonomiskajā attīstībā, gan vides jomā. Tāpēc, veidojot vienotu izpratni par turpmāko Latvijas lauku attīstību, plāns izvirza virsmērķi „pārticis cilvēks ilgtspējīgi apdzīvotos Latvijas laukos” un četrus darbības virzienus:

- ✓ Lauku cilvēka spēju attīstība;

³⁹ LR MK No 875 - Higiēnas un obligātās nekaitīguma prasības govīs svaigpiena aprītei nelielā apjomā, Latvijas Vēstnesis, 2008, No 11 (3795)

- ✓ No darba gūto ienākumu vairošana laukos;
- ✓ Lauku dabas resursu ilgtspējīga apsaimniekošana;
- ✓ Lauku dzīves telpas attīstība.

Darbības virzienu ietvaros tiks īstenoti pasākumi, ko finansēs kā no valsts atbalsta, tā Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai, kura ieguldījums tiks novirzīts caur četrām asīm – saskaņotām pasākumu grupām kā lauksaimniecības un mežsaimniecības sektora konkurētspējas veicināšana, vides un lauku ainavas uzlabošana, lauku dzīves kvalitātes un ekonomikas dažādošanas veicināšana, LEADER.⁴⁰

Paradokss ir arī apgalvojums Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plānā 2007. – 2013. gadam, ka efektīvu, uz tirgu orientētu ekonomisko vienību attīstība turpmākajos septiņos gados var 1,5 reizes palielināt lauksaimniecības pamatproduktu ražošanu un no tās atkarīgo pārtikas pārstrādi. Paredzams, ka lauksaimniecības un mežsaimniecības izaugsme var palielināties 1,4 reizes, tādējādi divkārtīgi palielinot pievienotās vērtības apjomu. Kopējā lauksaimnieciskās ražošanas struktūrā vismaz divas reizes palielināsies tirgum ražojošo lauksaimniecības produkcijas ražotāju īpatsvars, sasniedzot ne mazāk kā 2/3 no visa sektora pievienotās vērtības. Pieminētā attīstība saistībā ar nodarbināto skaita samazināšanos lauksaimniecībā vismaz par 50 % septiņu gadu laikā nodrošinās vismaz četrkārtīgu darbaspēka efektivitātes pieaugumu⁴¹.

Pēc autora domām, pie esošās situācijas Latvijas lauksaimniecībā, šī prognoze ir nepamatota. Uz doto mirkli tieši piena lopkopībai ir radīta situācija, ka šīs lauksaimniecības apakšnozares saražotās produkcijas apjoms tieši samazināsies.

Ne mazāk svarīgs dokuments tieši piena lopkopības nozarei ir Latvijas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskā programma, kas ir Zemkopības ministrijas darba dokuments. Tas izstrādāts, Zemkopības ministrijai padziļinot darbu Latvijas lauksaimniecības pašreizējās pamatnozares – piensaimniecības – attīstības procesu veicināšanai. Šī dokumenta izstrādē ir ievērotas citos Zemkopības ministrijas izstrādātajos plānošanas un normatīvajos dokumentos jau noteiktās rīcības un ir noteiktas tajos nepieciešamās izmaiņas. Atsevišķi programmā paredzētie pasākumi un darbības ieviešanas gaitā var mainīties, saskaņojot ieviešanas dokumentus ar citām ministrijām un Eiropas Kopienu. Līdz ar to šis dokuments ir mainīgs, tādēļ nevar pilnībā paļauties uz tajā rakstīto, kā konkrētu nākotnes rīcību. Iepazīstoties ar šo minēto dokumentu, autoram radās priekšstats par to, ka tas lielākoties balstīts uz piena pārstrādātāju interesēm, bet tajā pašā laikā novārtā atstātos piena ražotāju interese, kuras tiek virspusēji apskatītas. Piemēram, attēlojot radušos situāciju piena tirgū, vainu novel tikai uz dārgajām piena ražošanas izmaksām un zemnieku nesaimniecisko rīcību.

⁴⁰ Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāns 2007. – 2013. gadam. – Rīga - 2006: Latvijas Republikas Zemkopības ministrija.

⁴¹ Avots: LVAEI – uz dažādiem pētījumiem balstītas ekspertu prognozes

Piena ražošanā ir augstas izmaksas uz saražoto produkta vienību, kas izriet no:

1. lielām neproduktīvām izmaksām, kas saistītas ar salīdzinoši zemiem izslaukumiem;
2. augstām lopbarības izmaksām (nesabalansētas lopbarības struktūras, neefektīvas lopbarības ražošanas, nepietiekami attīstīta ģenētiskā potenciāla dēļ);
3. salīdzinoši liela darba patēriņa (sadrumstalota, nepietiekami mehanizētas ražošanas dēļ);
4. dārgas LIZ (augsti no ražošanas atsaistītie platībmaksājumi pasliktina zemes kā ražošanas resursa pieejamību lielāku ražošanas vienību attīstībai)⁴².

Ja salīdzinām izmaksas ar citām Eiropas Savienības valstīm, tad Latvijā tās ir tiešām salīdzinoši augstas. Bet tā jau nav zemnieka vaina, jo tādu svarīgu izejvielu kā elektrības un degvielas kāpumu varēja kontrolēt valsts, piemēram, veicot to pakāpeniski. Tāpat arī straujo nekustamo īpašumu cenu pieaugumu iepriekšējo gadu laikā, kā rezultātā cēlās cena arī lauksaimniecībā izmantojamai zemei. Par nesabalansētas lopbarības struktūras, neefektīvas lopbarības ražošanu un nepietiekamu attīstīto ģenētisko potenciālu Latvijā autors oponē. Patiesībā mūsu valstī ir salīdzinoši kvalitatīvs ciltsdarbs, līdz ar to arī attīstīts ģenētiskais potenciāls, kā arī lopbarība praktiski visās vidējās un lielajās saimniecībās tiek laboratoriski analizēta, ņemot vērā analīžu rezultātus attiecīgi sabalancēta. Vienīgais trūkums šajā procesā ir laboratorijās nepietiekami progresīvo iekārtu klāsts, lai šie izmeklējumi būtu tiešām pilnīgi, ka savukārt var būt ietekmējams arī no valsts puses. Liela daļa zemnieku savu ražošanas procesu ir mehanizējuši.

Piena ražošanas efektivitātes paaugstināšanas programmas mērķis ir sekmēt būtisku piena ražošanas efektivitātes uzlabošanu jau tuvāko divu gadu laikā un tālāku attīstību nākošo 4-5 gadu laikā. Ko plānots paveikt ar sekojošiem uzdevumiem:

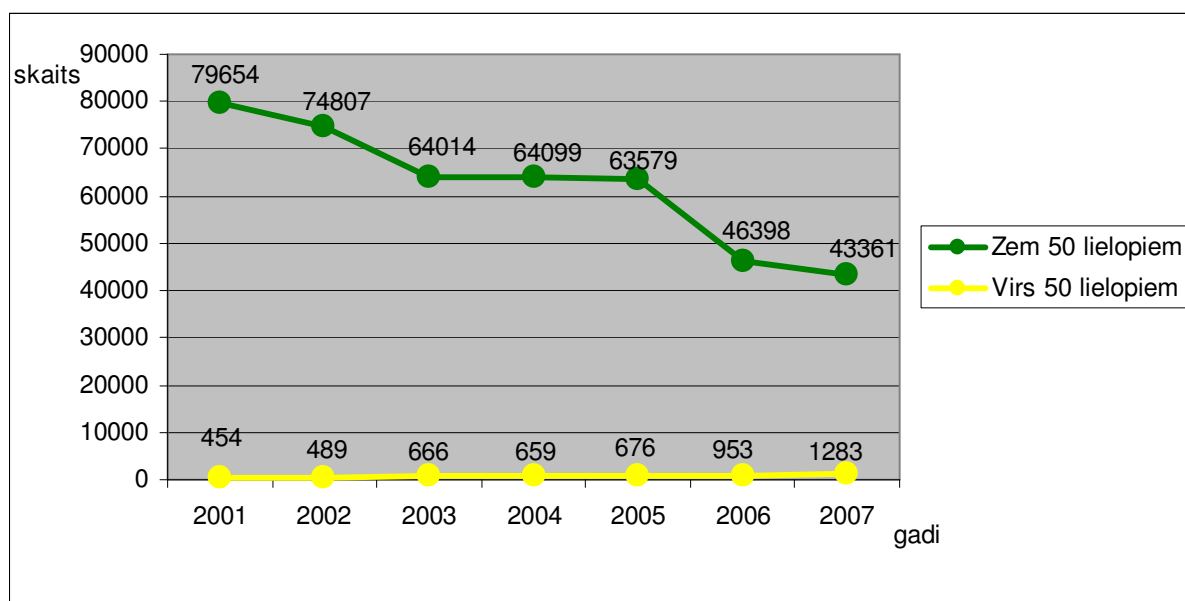
- ✓ veicināt piena ražošanas sektora pārstrukturēšanu ar uz tirgu pilnībā orientētu saimniecību ar vismaz 50 govīm vienā saimniecībā dominanci;
- ✓ samazināt pārdodamā piena produkcijas vienības ražošanas izmaksas, ieviešot, efektīvākās ražošanas sistēmas, uzlabojot lopbarības ražošanu un izmantošanas efektivitāti un uzlabojot ciltsdarbu augstražīga un ekonomiski efektīva ganāmpulka attīstības un atražošanas izmaksu samazināšanas virzienā;
- ✓ sekmēt piena ražošanas uzņēmumu vadītāju un citu strādājošo zināšanu uzlabošanu par komerciāli efektīvas piena ražošanas jautājumiem.

Kā piena ražošanas efektivitātes paaugstināšanas programmas sasniedzamie rezultātus, šajā dokumentā uzsver to, ka:

⁴² Latvi Latvijas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskajā programma – Rīga - 2006: Latvijas Republikas Zemkopības ministrija jas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskā programma

- ✓ 2010.-2011. gadā Latvijas piena ražotāji spēj ekonomiski strādāt piena tirgū ar cenu 160 lati par tonnu kvalitatīva piena;
- ✓ 2010. gadā vidējais izslaukums no govīs ir 7000 t.

Izpētot un analizējot šajā dokumentā ietverto informāciju, par nerēķināšanos ar piena ražotāju liecina, ka 4 līdz piecu gadu laikā tiks iznīcinātas visass mazās saimniecības, kurās ir zem 50 govīm.

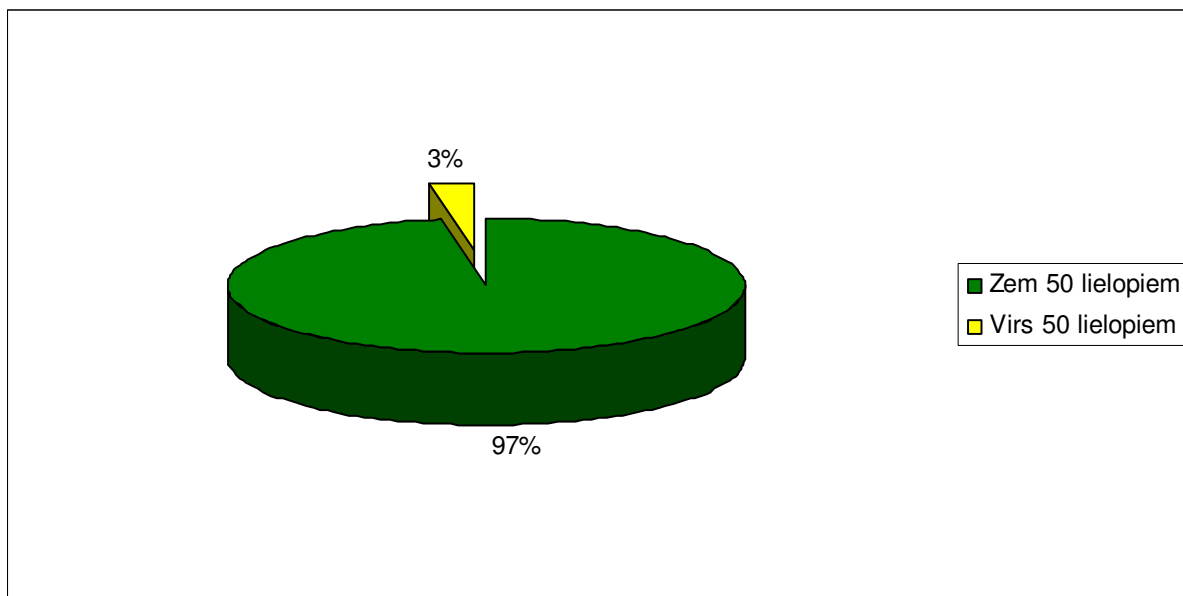
2.7.att. Saimniecību skaits pēc liellopu skaita Latvijā laika periodam no 2001. gada līdz 2007. gadam⁴³

Attēlā 2.7. apkopoti dati par saimniecību apjomu ar liellopu skaitu virs un zem piecdesmit liellopiem laika periodam no 2001. gada līdz 2007. gadam. 2001. gadā šī atšķirība starp saimniecību skaitu, kurā ir vairāk kā 50 liellopi un kurās ir mazāk ir vislielākā. Šajā gadā ar milzīgu pārsvaru dominē mazās saimniecības, kura Latvijā bija vairāk kā 79.6 tūkstoši, tajā pašā laikā saimniecības, kurās bija liellopi virs 50, tikai 454. 2002. gadā lielo saimniecību skaits pieaudzis līdz 489, bet mazo saimniecību skaits, kurās ir zem piecdesmit liellopiem, samazinājies līdz 74 tūkstošiem. No 2003. gada līdz 2005. gadam izmaiņas lielo un mazo saimniecību grupās ir samērā nelielas. Saimniecības, kurās esošo liellopu skaits ir mazāks par piecdesmit, svārtās no 64 līdz 63,6 tūkstošiem. Tajā pašā laikā periodā no 2003. gada līdz 2005. gadam lielo saimniecību skaits svārtās no 659 līdz 676. Straujas un nepārprotamas izmaiņas saimniecības skar tieši 2006. gadā. Šajā laikā sāk iezīmēties ar mazo saimniecību skaita strauju samazināšanos līdz 469 tūkstošiem, bet lielo saimniecību pieaugumu līdz 953 gabalām. 2007. gada turpinās 2006. gadā aizsāktās tendences.

⁴³ Autora iegūtie un apkopotie dati

Saimniecības ar lopu skaitu zem 50 samazinās līdz 434 tūkstošiem, bet saimniecību skaits ar vismaz piecdesmit liellopiem palielinās līdz 1283.

Lai arī ik gadu saimniecību skaitam, kurās liellopu apjoms ir zem 50, ir tendence samazināties, bet to saimniecības, kurās tiek turēti vismaz piecdesmit liellopi nedaudz pieaug, tomēr šī atšķirība un mazo saimniecību dominance ir pārāk liela.

2.8. att. Saimniecību skaits Latvijā virs un zem 50 liellopiem 2007. gadā (%)⁴⁴

Attēlā 2.8. ir attēlots saimniecību skaits virs un zem piecdesmit liellopiem Latvijā 2007. gadā procentos. Kaut arī ir jūtams krasais mazo saimniecību kritums un lielo saimniecību pieaugums, ko autors apstiprināja jau iepriekš, tomēr šīs atšķirības saimniecību starpā ir milzīgas. Statistikas dati liecina, ka saimniecību skaits, kurās ir vismaz piecdesmit liellopi veido tikai 3 procentus no kopējo saimniecību skaita lauksaimniecībā, tajā pašā laikā ar 97 procentiem dominē šīs mazās saimniecības ar liellopu skaitu zem piecdesmit galvām.

Tā kā Latvijas pienu ražotāju tirgū vēl 2007. gadā pārsvarā dominē tieši mazās saimniecības, kuras neiekļaujas minētajos Zemkopības ministrijas izstrādātajos Latvijas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskās programmas kritērijos, tad pēc autora domām, dotais laika periods līdz 2011. gadam pārmaiņām ir pārāk īss. Pēc autora aprēķiniem, kurus var aplūkot ceturtajā pielikumā, ātrākais tas var notikt 2013. gada beigās vai 2014. gadā. Kā otru absurdu iedeju autors uzskata to, ka Latvijas piena ražotāji spēs ekonomiski strādāt piena tirgū ar cenu 160 lati tonnā, ko iegūs kā samaksu par kvalitatīvu pienu. Tajā pašā laikā neapskatot iespējas kā samazināt ražošanas izmaksas zemniekiem. Operējot ar šajā piena programmā ierakstīto nākotnes piena cenu,

⁴⁴ Autora iegūtie un apkopotie dati

Zemkopības ministrijas pārstāvji nereti pamato piena lopkopjiem cenu samazinājumu. Tajā pašā laikā šīs cenas rašanās un kalkulācijas, uz kā pamata tiek minēta tieši šāda summa, neviens nav uzrādījis.

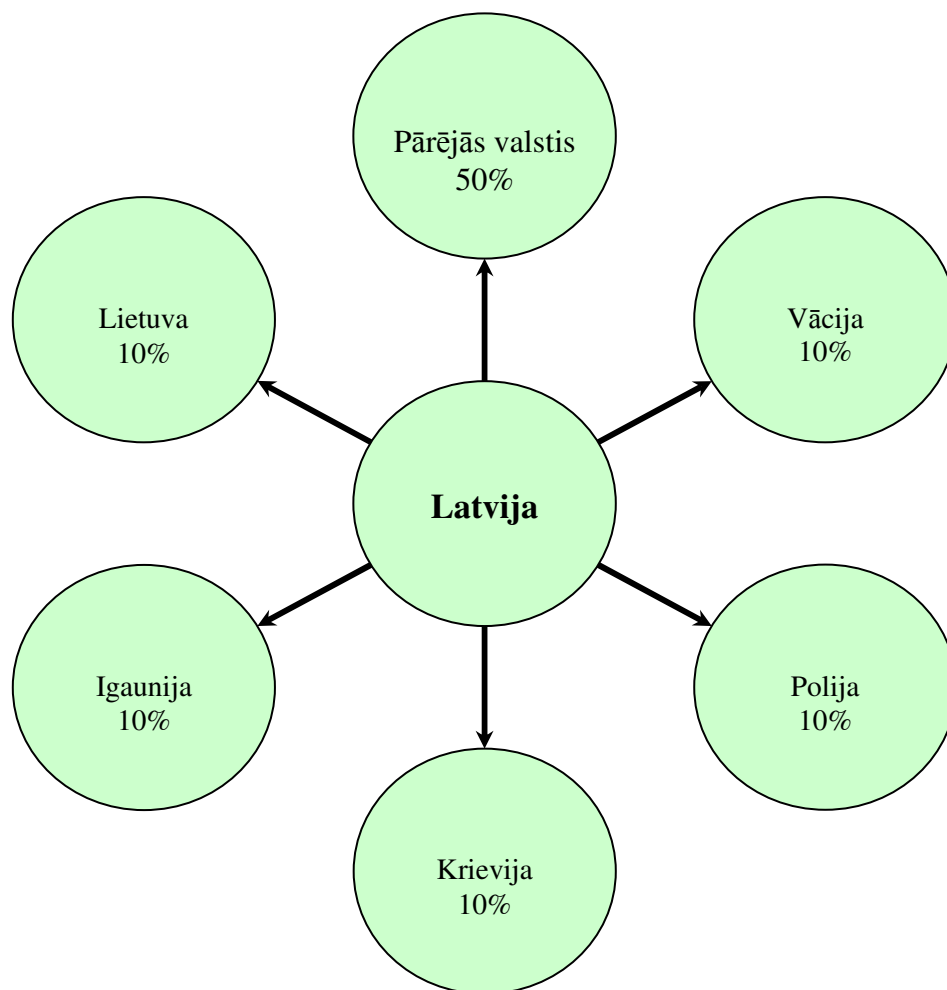
3.PIENA RAŽOTĀJU PROBLĒMU IESPĒJAMIE RISINĀJUMI UN TĀLĀKAS ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVAS

Situācija lauksaimniecības nozarē ir kritiska. Zemnieki ir pat ķērušies klāt tādiem galējiem līdzekļiem kā protesta akcijām, jo veiktās sarunas un nosūtītie lūgumi uz Zemkopības ministriju nereti tiek ignorēti, kā arī solītie labumi nākotnē nav pietiekami, lai uzlabotu šīs nozares situāciju. Uz doto mirkli viskritiskākā situācija ir piena ražošanas nozarē. Ja saimniecībai bez piena ražošanas nav attīstīta kāda cita blakus saimnieciskā darbība, tad pastāvēšanas iespējas nākotnē ir gaužām niecīgas. Līdz ar to darba autors piedāvās savus risinājumus problēmu novēršanai un tālākas attīstības iespējas piena ražotājiem.

3.1. Piena iepirkšanas cenu svārstību novēršana

Kā galveno faktoru minot, eksporta cenu samazināšanos lielākajās tirdzniecības sadarbības valstīs, strauji tika samazinātas piena iepirkšanas cenas. Cenu kritums ir no 240 latiem par tonnu 2007. gada beigās uz 190 latiem par tonnu 2008. gada sākumā. Izpētot piena eksporta tendences, autors secina, ka neliels piena iepirkuma cenu samazinājums ir bijis Lietuvā, turpretī pārējās lielākajās tirdzniecības partneru valstīs tās ir palielinājušās, piemēram, Polijā, Igaunijā. Izpētes rezultātā skaidri redzams, ka piena eksporta cenu samazināšanos varēja ietekmēt nozīmīgā sadarbība ar Lietuvu, kā lielāko sadarbības partneri, ar kuru ārējā tirdzniecība faktiskajās cenās sastāda 16% no kopējā eksporta. Autors secina, ka piena cenu samazinājums Latvijā nav adekvāts cenu izmaiņām lielākajās tirdzniecības partnervalstīs, kā arī Latvijai ir tendence veicināt sadarbību ar dažām vai pat vienu valsti, kas samazina izvēles iespējas un palielina atkarību no konkrētās zemes.

Autora priekšlikums situācijas uzlabošanai ir attīstīt tādu ārējās tirdzniecības politikas stratēģiju, lai mazinātu atkarību no vienas valsts un tirdzniecību nākotnē organizēt starp vairākām valstīm vienlīdzīgā apjomā.

3.1. att. Vēlamais piena eksporta sadalījums starp lielākajām tirdzniecības sadarbības partneriem Latvijai⁴⁵

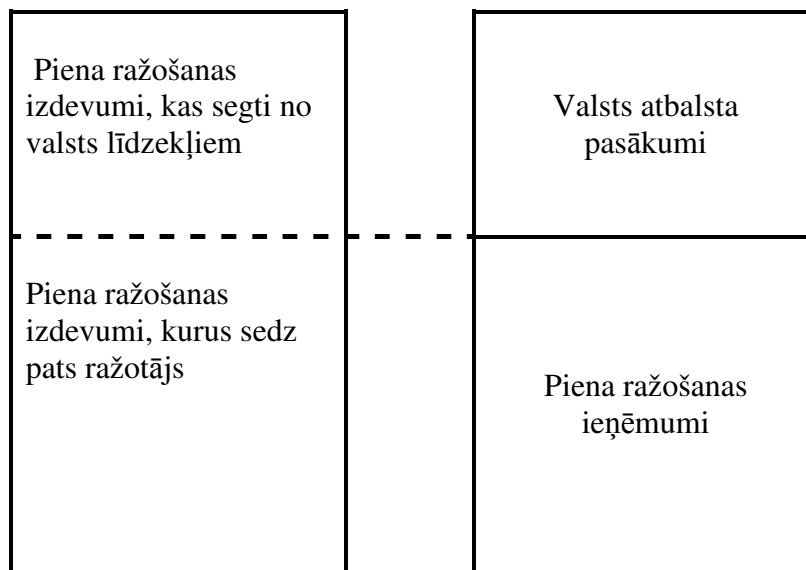
Pēc autora domām nepieciešams saglabāt līdzvērtīgus eksporta apjomus un noteikumus vismaz ar piecām lielākajām tirdzniecības sadarbības valstīm eksportā, kā piemēram, Lietuva, Polija, Vācija, Krievija un Igaunija. Bet cenšoties pusi no eksportētā piena apjoma piegādāt uz pārējām valstīm, kā rezultātā īpaši labvēlīgu nosacījumu gadījumā, kādā no lielajām tirdzniecības sadarbības valstīm varētu manevrēt ar pārējo valstu eksportu un vairāk piena piegādāt uz kādu no šīm partnervalstīm.

Kā otru piena pārstrādes uzņēmumu iepirkumu cenu samazināšanas iemeslu autors uzskata Latvijas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskajā programmā noteikto cenu, ar kuru zemnieki spēj ekonomiski strādāt piena tirgū ar cenu 160 lati par tonnu kvalitatīva piena. Šādu nākotnes vīziju mums uzbūvē pati Zemkopības ministrija, kuras apgādībā ir visa lauksaimniecības

⁴⁵ Autora iegūtie un apkopotie dati

nozare. Šās programmas mērķis ir sekmēt būtisku piena ražošanas efektivitātes uzlabošanu jau tuvāko divu gadu laikā.

Šāda situācija nav neiespējama, bet bez papildus atbalsta zemniekiem no valsts puses, tas nav paveicams. Uz doto mirkli piena ražotāji Latvijā samaksu par savu produkciju saņem mazāku, nekā nepieciešamais izmaksu apjoms, kas vajadzīgs piena saražošanai. Izmaksas var samazināt ar valsts atbalsta pasākumiem, piemēram, ja zemnieku izmaksas ir lielākas nekā piena iepirkšanas cena, tad šo daļu piena ražotājam segtu no valsts līdzekļiem.

3.2.att. Piena ražotāju izmaksu samazināšanās ar valsts atbalsta pasākumu palīdzību⁴⁶

Autors ar attēlu 3.2. vēlējās attainot situāciju, kad tos līdzekļus, ko piena ražotājs iegulda ražošanas procesā un kuri ir virs iespējamās atgūstamās summas no piena realizācijas zemniekam kompensē valsts. Tas nozīmē, ka valsts iejaucas lauksaimniecības tirgū, kad lauksaimniecības produktu cena par saražoto vienību ir zemākas par ražošanas izmaksām. Tas stimulētu valsts vadību pārdomāt noteiktās cenas iespējamo nākotni, tas ir, vai tiešām var saražot pienu par šādu atlīdzību un vēl attīstīt saimniecības darbību. Ja tomēr šī cena 160 lati par piena tonnu paliek aktuāla un nemainīga, tad šāda veida pasāku palīdzētu vismaz ražotājam turpināt strādāt bez zaudējumiem, kā arī šāda cena varētu kādu laiku eksistēt.

Eksistē vēl vairāki pasākumi, ar kuru palīdzību varētu samazināt piena ražošanas izmaksas un stabilizēt piena iepirkuma cenu. Piemēram, veicinot piena ražošanas sektora pārstrukturēšanos uz tirgu pilnībā orientētu saimniecību ar vismaz 50 govīm vienā saimniecībā dominanci, samazinot pārdodamā piena produkcijas vienības ražošanas izmaksas, ieviešot efektīvākās ražošanas sistēmas,

⁴⁶ Autora iegūtie un apkopotie dati

uzlabojot lopbarības ražošanu un izmantošanas efektivitāti un uzlabojot ciltsdarbu augstražīga un ekonomiski efektīva ganāmpulka attīstības un atražošanas izmaksu samazināšanas virzienā, kā arī sekmējot piena ražošanas uzņēmumu vadītāju un citu strādājošo zināšanu uzlabošanu par komerciāli efektīvas piena ražošanas jautājumiem.

Pēc autora domām, liels govju skaits uzņēmumā samazina vairākas izmaksas. Iepērkot lopbarību lielākā kvantumā ir iespējams saņemt atlaides. Valsts politika arī ir balstīta uz lielo zemnieku saimniecību atbalstu. Kā arī piena pārstrādātāju iepirkumu politika priekš lielajām saimniecībām ir pretinākošāka. Līdz ar to piena ražotājs ar vismaz piecdesmit liellopiem var būt drošāks par savu nākotni, nekā maza saimniecība, kurā liellopu skaits nerasniedz 50 gabalus. Tā kā 2007. gadā šādas mazās saimniecības veidoja 97 procentus no kopējo saimniecību skaita, tad šādas izmaiņām ir nepieciešams ilgs laika periods.

Piena iepirkuma cenu kritumu ietekmējis arī tiešo Eiropas Savienības maksājumu par eksportu atcelšana. Tā kā praktiski visi eksportētāji ir tieši piena pārstrādātāji, kas arī nosaka piena cenu zemniekiem, un tie kuri saņēma šos maksājumus, tad viņi ir atraduši vieglāko veidu kā nezaudēt savu peļņas daļu, tas ir, samazinot samaksu par pienu piena ražotājiem. Tā kā Latvijā nav neviena normatīvā akta, kas nodrošinātu piena ražotāju aizsardzību, tad galvenais cenas noteicējs ir tieši pārstrādātājs. Dati liecina par to, ka no katras eksportētās piena tonnas mūsu valsts iegūst no 30 līdz 40 latu lielu peļņu.

Tā kā piena ražošana ne tikai ļauj veismīgi darboties piena pārstrādātājiem un tirgotājiem, bet arī nes savu ieguldījumu valsts labā, tad autors uzskata, ka valstij ir pienākums iejaukties parteizējā piena tirgus situācijas normalizēšanā. Tas nozīmē, ka ir nepieciešams kontrolēt piena pārstrādātājus, lai katras niecīgas viņu izmaksu palielināšanās vai ieņēmumu samazināšanās gadījumā, nāktos ciest zemniekam. Bet gan labāk veicinātu piena pārstrādātājus strādāt efektīvāk un viņu rīcībā esošos līdzekļus izlietot pilnvērtīgāk. Tas ir, lai lielās sabiedrības piena produkcijas pārstrādāšanai izmantotu visu savus ražošanai paredzētos resursus, nevis tikai vidēji 40 procentus no jaudas. Tā rezultātā pārstrādes uzņēmumi, strādātu efektīvi un gūtu lielāku peļņu paši nevis uz citu rēķina.

3.2. Piena ražošanas izmaksu kāpuma samazināšana

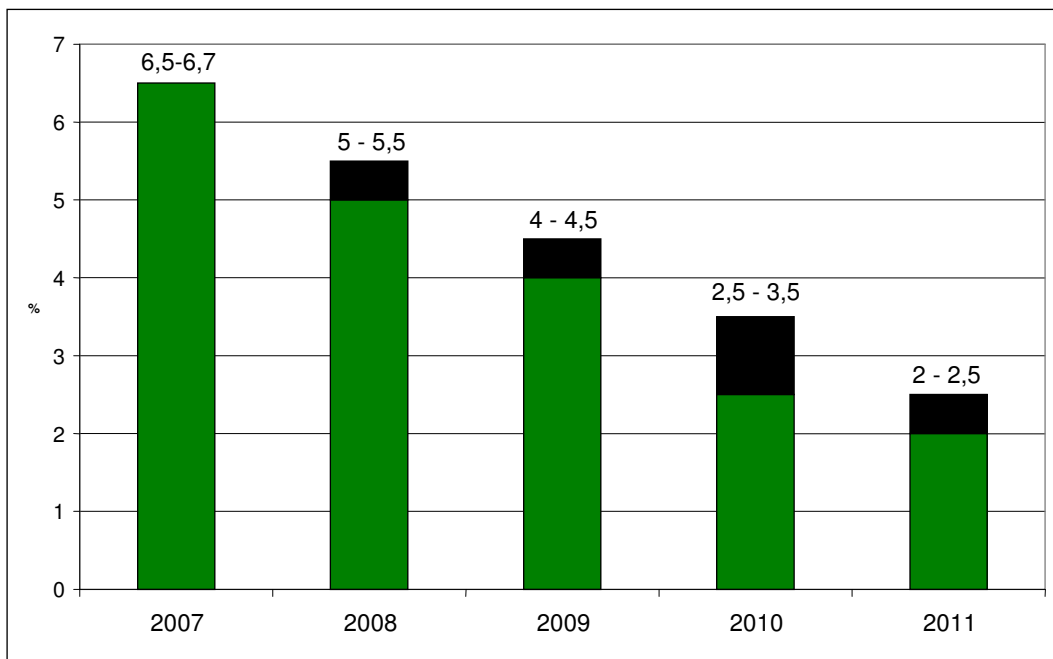
Arī lauksaimniecības sektora pārstāvjiem vislielākās problēma ir nemitīgi augošās ražošanas izmaksas. Piena ražotāji ir saskārušies ar situāciju, ka viņu saražotās produkcijas pārdošanas cena ir zemākā kā piena ražošanai nepieciešamie līdzekļi. Viens no galvenajiem iemesliem ir inflācija. Cenas precēm un pakalpojumiem ir strauji paaugstinājušies jau 2007. gadā un turpina augt arī 2008. gadā. Inflācijas apkarošanai valsts vadība ir izstrādājusi vairākus plānus, bet situācijas uzlabojumi nav jūtami. Cenu kāpumi dažādām precēm un pakalpojumiem turpinās, bet cilvēku pirkstspēja samazinās.

Pasaules pieredze liecina, ka augsts inflācijas līmenis negatīvi ietekmē tautsaimniecību. Inflācija veicina augsto pārtikas produktu cenu pieaugumu, kas izskaidro vairāk kā trešo daļu no inflācijas. Tā ir saistīta ar izmaksu pieaugumu un strukturālām izmaiņām pārtikas cenu veidošanās mehānismā saistībā ar Latvijas dalību ES Kopējā lauksaimniecības politikā, kas ierobežo kopējo pārtikas piedāvājumu ES (ar ražošanas kvotām un ievadmuitām). Eiropas Savienības politika atvieglo pārtikas tirdzniecību ES dalībvalstu starpā, veicinot cenu izlīdzināšanos. Liela ietekme uz kopējo cenu līmeni ir arī energoresursu cenu kāpumam pasaules tirgū. Degvielas cenas pieaugums ietekmē inflācijas līmeni arī netieši, palielinot transporta izmaksas. Lai arī pasaules naftas cenas 2006. gada pēdējos mēnešos ir stabilizējušās, otrās kārtas efekti joprojām ietekmē kopējo cenu līmeni. Pēdējos gados palielinājās administratīvi regulējamo cenu kāpums, ko arī daļēji var saistīt ar energoresursu cenām, jo lielākie kāpumi ir notikuši dabas gāzes, elektroenerģijas un siltumenerģijas cenās. Ietekme ir arī citām administratīvi regulējamām cenām, piemēram, medicīnas pakalpojumu cenām, kā arī īres maksai. Nākošais faktors ir netiešo nodokļu harmonizācija ar ES prasībām arī ietekmē gala cenas pieaugumu atsevišķām precēm un pakalpojumiem (tabakai, degvielai, alkoholam u.c.). Bet importa preces ievērojami sadārdzinājās eiro vērtības pieauguma iespaidā 2003.-2004. gadā. Šāda lata vērtības pazemināšanās pret eiro izskaidro lielu daļu no inflācijas līmeņu starpības starp Latviju un citām jaunajām ES dalībvalstīm, lielākajā daļā no kurām bija vērojams pat pretējs efekts (nacionālo valūtu sadārdzināšanās pirms vai pēc iestājas ES)⁴⁷.

Kā viens no reāliem inflācijas samazināšanas iespējām ir patēriņu cenu ierobežošana. Ir ieteicams veikt gan īstermiņa, gan vidēja termiņa darbības, jo inflācijas apkarošanu nepieciešams veikt tuvākajā laikā. Pasākumu plāns inflācijas samazināšanai varētu būt vērsts uz nodokļu, kreditēšanas pieauguma ierobežošānu termiņa īstermiņa politiku īstenošanu, kamēr darba tirgus, produktivitātes, enerģētikas un konkurences pasākumu atdeve pamatā ir plānota vidējā un

⁴⁷ Ziņojums par patēriņa cenu inflācijas attīstību un samazināšanas priekšlikumiem
Pieejams: <http://www.fm.gov.lv/page.php?id=3315>

ilgtermiņā. Šajā situācijā darba autors ir vienprātus ar Finanšu ministrijas speciālistiem, kas izstrādājuši Ziņojumu par patēriņa cenu inflācijas attīstību un samazināšanas priekšlikumiem. Šo pasākumu īstenošana jau tuvākajā laikā atstātu jūtamu ietekmi uz tautsaimniecību un tirgus dalībniekiem. Tādējādi jau nākošo gadu laikā ir iespējams samazināt Latvijas inflācijas līmeni par vairākiem procentpunktiem, bet vidējā termiņā atgriežoties pie inflācijas līmeņa, kas nepārsniedz 3%.

3.3. att. FM Ziņojumā par patēriņa cenu inflācijas attīstību un samazināšanas priekšlikumiem ievērsošanas rezultātā gada vidējā inflācija 2007-2011⁴⁸

Elektrības cenu kāpums aprīļa sākumā ietekmē arī citu preču un pakalpojumu cenas. Turklāt, ja lieli ražotāji, savstarpēji vienojoties, var cerēt uz elektroenerģijas pirkšanu no kāda cita piegādātāja, tad daudz neizdevīgākā situācijā atrodas mazie un vidējie ražotāji. Kāpums netieši ietekmēs rādītājus praktiski visās jomās, ievērojami palielinot ražošanas izmaksas. Visbūtiskāk elektrības cenu kāpums ietekmēs tieši ražotājus, kuriem elektroenerģija ir nozīmīgākais ražošanai nepieciešamais resurss. Starp šāda veida sabiedrībām ir arī pienu ražotāji. Elektroenerģija tiek izmantota ganāmpulku novietņu apgaismošanai, mehānizētai govju slaukšanai, piena atdzesēšanai, lopbarības sagatavošanai. Kaut arī elektrība nav pats galvenais piena ražošanas resurss, tomēr savu artavu izmaksu palielināšanai dos arī tas. Bez tā plānots ir arī dabasgāzes pieaugums un ar tā izmaiņām saistītie izmaksu kāpumi. Elektroenerģijas tarifu iespaido arī dabasgāzes cenas. Tā kā

⁴⁸ Ziņojums par patēriņa cenu inflācijas attīstību un samazināšanas priekšlikumiem
Pieejams: <http://www.fm.gov.lv/page.php?id=3315>

dabasgāzes cenu palielinājums Latvijā ir gaidām pavisam drīz, tad visticamākais, ka tuvākajā nākotnē gaidāmas atkal jaunas pārmaiņas elektroenerģijas tarīfos un kā sekas piena ražošanas izmaksu pieaugums.

Kā alternatīvas elektroenerģijas ieguves veidus piena ražotājiem autors iesaka mazos HES, saules un vēja ģenerātoru izveidi. Hidroelektrostacijas saražo elektrību, izmantojot dabisko vai mākslīgo ūdens kaskādi. Uzstādītās staciju jaudas var būt sadalītas lielajās un mazajās hidroelektrostacijas ar jaudu zem 5kW līdz virs 10 MW. Hidroelektrostacijas jaudu nosaka ūdens kaskādes augstums un ūdens caurplūde. Kaskāde nosaka pieejamo enerģijas potenciālu dotajā vietā. Hidroelektrostacijas var būt sadalītas caurplūdes stacijās un stacijās ar ūdens uzkrāšanos. Latvijas apstākļos iespējams ir uzbūvēt mazos HES. Saražoto elektroenerģiju iepērk Latvenergo un ar likumu ir noteikts, ka elektroenerģijas iepirkuma cena ir trīskārša pastāvošajai tarifa likmei Latvijā. Energoresursu ražošanā var ekspluatēt saules enerģiju. Pastāv divas galvenās saules enerģijas iegūšanas tehnoloģijas. Atkarībā no pielietotās tehnoloģijas saules starojums tiek pārvērsts zemas temperatūras siltumā vai augstas temperatūras siltumā, kas dod iespēju saražot elektroenerģiju. Kā otru var minēt PV-tehnoloģiju, izmantojot pusvadītāju tehnoloģiju, kaurā saules starojumu tieši pārvērš elektroenerģijā. Kā trešo elektroenerģijas ražošanas veidu autors uzskaita iespēju pārveidot vēja enerģiju elektroenerģijā, izmantojot vēja turbīnas. Saražotās elektroenerģijas apjoms ir atkarīgs no enerģijas daudzuma, ko satur vējš, kas iziet caur turbīnas lāpstiņu laika vienībā. Vēja intensitāti ietekmē topogrāfijas īpašības, attālums no lielām ūdens virsmām un augstums virs jūras līmeņa. Vēja avota novērtējumam izvēlētajā vietā parasti nepieciešami viena gada laikā veiktie monitoringa dati par vēja ātrumu un virzienu. Pēc autora domām, vispiemērotākais enerģijas avots Latvijas apstākļiem ir tieši vēja ģenerators. Lai šāda ierīce sekmīgi darbotos, vidējam vēja ātrumam uzstādīšanas vietā ir jābūt vidēji 5 metriem sekundē. Kā liecina meteoroloģiskie dati, tad Latvijas gadījumā vēja ātrums ir vidēji 7 metri sekundē.

Latvijas produkcijas ražotājiem ir tendence izmantot dažādus apstākļus savā labā, it īpaši, ja tiek paceltas cenas kādai konkrētai plaši izmantojamai precei vai pakalpojumam. 2006. gadā vairākas mūsu valstī esošās sabiedrības, veiksmīgi spekulējot uz degvielas cenu straujo kāpumu, pacēla savas produkcijas cenas, kaut bieži šo pakalpojumu un preču ražošanā degviela pat netika izmantota un tās cenas izmaiņas visai niecīgi skāra attiecīgo ražotāju. Raksturīgi bija arī nesamērīgi lieli cenu palielinājumi. 2008. gadā ir gaidāmas sekas pēc elektrības cenu kāpuma, kuras pēc autora domām atkal atstās iespaidu uz dažādu pakalpojumu un preču cenu kāpumu.

Šajā situācijā ir grūti ieteikt kādu risinājumu. Autora rekomendācija pirmajam laika periodam piena ražotājiem ir laicīgi un lielākā apjomā iepirkt nepieciešamos produktus savam ražošanas procesam, tādējādi vismaz īslaicīgi pasargājot sevi no iespējamajiem cenu kāpumiem.

Lai saražotu kvalitatīvu pienu un to realizētu, ir jāizpilda vairākas Zemkopības ministrijas, Pārtikas un veterinārā dienesta, kā arī Eiropas Savienības prasības. Viss nepieciešamais sekmīgam ražošanas procesam iekļauj sevī regulāras piena pārbaudes laboratorijās, veterinārās ganāmpulka apskates, ciltsdarba veikšana. Protams, nevar iztikt bez sabalancētas barības dzīvniekiem, labas kūts un tehnoloģiskām iekārtām, kas patiesībā ir primārās lietas. Visi minētie pasākumi prasa liela apjoma līdzekļu ieguldīšanu saimniecībā.

Kā rekomendāciju piena ražotājiem autors var dot atziņu, ka savlaicīga profilaktisku pasākumu veikšana slimību novēršanai, laicīga un veiksmīga sadarbība ar pārraugu ganāmpulka uzraudzībai un reģistrācijai un veiktie laboratoriskie izmeklējumi barības sastāva noteikšanā, nākotnē noteikti apmaksāsies. Laicīgi konstatējot un novēršot problēmas, kā arī pieņemot pareizu lēmumu jau procesa sākumā, saimniecību īpašnieki var ietaupīt lielus naudas līdzekļus.

Izmaksas var samazināt, palielinot piena ražotāju ieņēmumus, piemēram subsīdiju veidā. Lauksaimniecības nozare šogad no solītajiem 2.5% valsts budžeta naudas, kas ir apstiprināta ar Lauksaimniecības un lauku likumu, ir saņēmusi tikai 0.2%. Šī situācija liecina par Zemkopības ministrijas neizdarību vai pat vienaldzību par notiekošo lauksaimniecībā.

Šajā situācijā vienīgais risinājums ir aktīva Zemkopības ministrijas darbība radušās kļūdas vai tīšas darbības novēršanai. Attiecīgās iestādes darbiniekiem vēlams būtu pārskatīt un pārrēķināt zemniekiem pienākušos naudu, kā arī izvērtēt jau izmaksātos līdzekļus. Pēc situācijas izanalizēšanas veikt galējo norēķinu ar lauksaimniekiem.

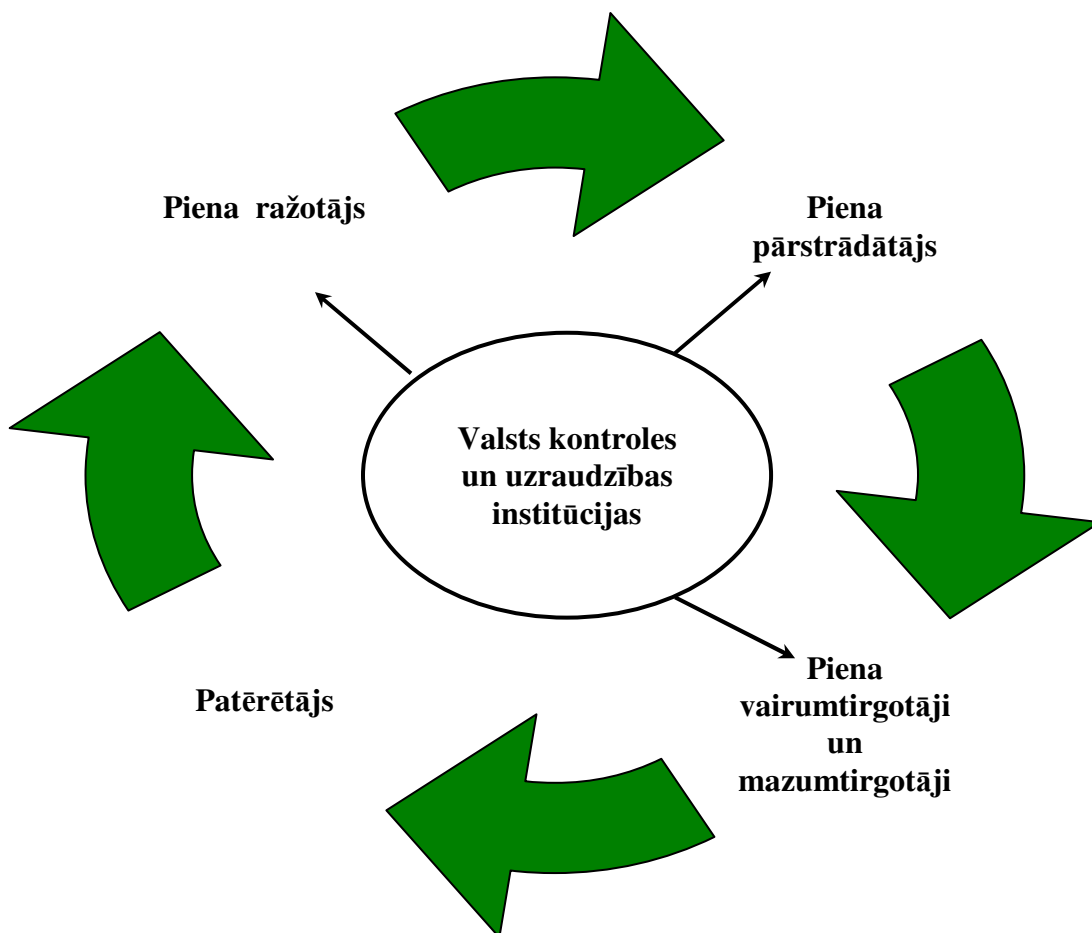
Piena ražošanas procesa izpētes un analīzes rezultātā autoram vairākas reizes nācās saskarties ar zemnieku neaizsargātību. Piegādātāji nereti sniedz nekvalitatīvus pakalpojumus vai pārdod pavirši apstrādātas preces. It sevišķi tas izpaužas tehnikas apkopes jomā. Turpretī piena ražotāji un tirgotāji ir tie, kas regulē piena iepirkšanas cenas, un neviena institūcija nav iedomājusies, ka šīs sabiedrības ļaunprātīgi izmanto savu stāvokli. Bez tā Zemkopības ministrija, kas ir galvenā valsts organizācija, kura ir atbildīga par veiksmīgu lauksaimniecības attīstību un tās veicināšanu, pat ir paspējusi zemniekus nedaudz apkrāpt.

Situācijas risinājumu piena ražotājiem autors piedāvā zemniekiem vairāk sadarboties kooperatīvos. Lai arī tendences ir visai pozitīvas un šo kooperatīvu skaits Latvijā aug, ierādot to nepieciešamību, tomēr vēlams būt veidot lielus kooperatīvus ar pēc iespējas vairāk dalībniekiem tajos. Sadarbojoties vairākām saimniecībām ir iespējams uzstādīt vairāk noteikumus un aizsargāties no pāridarījumiem. Kā arī iepērkot lopbarību vai kādas citas nepieciešamas lietas lielā vairumā caur kooperatīvu, tās ir iespējams iegādāties par saprātīgām cenām.

3.3. Piena uzpircēju un tirgotāju ietekmes mazināšana piena realizācijas procesā

Piensaimniecības nozarē ir vairāki līmeņi no lauksaimniecības līdz patērētājam ar dažādiem procesiem tajos, mērķiem un atšķirīgām tirgus situācijām. Tomēr visas iesaistītās puses ir savstarpēji saistītas pieprasījuma vai piedāvājuma un piegādātāja vai klienta attiecībās. Kārtējo reizi saskaramies ar klasisko Latvijas modeli, kad pāris tirgus dalībnieki attiecīgajā nozarē kontrolē situāciju un līdz ar to diktē noteikumus. Ir vairākas tendences, kuras var raksturot piena pārstrādātājus un to situāciju Latvijas tirgū. Kā piemēram, pēdējos divos gados piena pārstrādātāju tirgū ir saglabājusies nemainīga struktūra. Tirgū darbojas trīs lielākie tirgus spēlētāji un salīdzinoši daudz mazāki tirgus dalībnieki.

Vienīgais risinājums esošai situācijai ir stingra kontrole no valsts puses. Arī brīvās tirdzniecības apstākļos un vairākās civilizētās un augsti attīstītās valstīs ir iedarbināti regulējoši mehānismi, kas aptur nesamērīgu tirdzniecības uzcenojumu. Piemēram Amerikas Savienotajās valstīs ir izstrādāts likums, kas paredz, ka iepirkto produkciju nevar pārdot divas reizes dārgāk, kā produkcija iepirkta.

3.4. att. Piena ražotāju, pārstrādātāju un tirgotāju uzraudzības no valsts puses shēma⁴⁹

Attēlā 3.4. autors attēlo iespējamo risinājumu piena ražotāju, pārstrādātāju un tirgotāju uzraudzības shēmai. Šajā situācijā kāda speciāla Zemkopības ministrijas departaments, konkurences padome vai cita institūcija sadarbojoties ar visiem piena tirgus dalībniekiem iepazīstas ar esošo situāciju, uzklausa un pieņem attiecīga tirgus dalībnieka sūdzības un tās izskata. Atrodot un konstatējot nepilnības, kā arī kāda tirgus dalībnieka apspiešanu, izveido rīcības plānu vai ieteikumu attiecīgajai sabiedrībai. Bet ja norādījumi netiek izpildīti, tad attiecīgo tirgus dalībnieku soda ar reālu naudas sodu.

Kā nozīmīgs faktors augstajam piena pārstrādātāju uzcenojumam ir tas, ka tie strādā tikai ar 30 līdz 40 procentu lielu jaudu, tas nozīmē, ka uzņēmumos esošie līdzekļi, iekārtas un darbinieki netiek pilnīgi nodarbināti, kas iespējams saistīts ar nepārdomātu uzņēmuma vadības un ražošanas shēmu. Līdz ar to, lai šīs sabiedrības nezaudētu un strādātu pat ar peļņu, izmanto zemnieku neaizsargātību un piemēro sev izdevīgu piena iepirkuma cenu. Līdz ar to piena pārstrādātāji, lai nezaudētu savu peļņas daļu, pazemina savu izejvielu, tas ir, piena iepirkuma cenas.

⁴⁹ Autora iegūtie un apkopotie dati

Tā kā nevienam privātai sabiedrībai nevar norādīt un uzspiest izmaiņas viņa saimnieciskās darbības procesā. Tad autors uzskata, ka ir nepieciešams vismaz viens pārstrādes uzņēmums, kas piederētu pašiem zemniekiem. Visideālākais variants būtu, ja paši piena ražotāji arī organizētu un veiktu piena pārstrādi. Galarezultātā ieguvēji būtu arī piena un piena produktu patērētāji. Piena ražotāji saņemtu pienācīgu samaksu par pienu, bet patērētājs iegūtu no tā, ka piena pārstrādes uzņēmumu uzcenojums samazinātos, kā rezultātā piena produkcijas cenas kristos. Bez tā, ja piena ražotājs nodarbotos arī ar pārstrādi, tad tas būtu ieinteresēts ražot kvalitatīvu produkciju un realizēt tādiem tirgotājiem, kas neliktu milzīgu uzcenojumu, lai piena produkcijas patērētājs būtu apmierināts gan ar kvalitāti, gan cenu.

3.4. Ganāmpulku saslimšanu ierobežošana un ciltsdarba attīstība

Nelabvēlīgi turēšanas un barošanas apstākļi, ganāpulka neapgādāšana ar augstvērtīgu, sabalancētu lopbarību veicina dzīvnieku vielmaiņas saslimšanas. Vislielākās problēmas ganāmpulkos sagādā augstražīgo slaucamo govju saslimšana ar acetonēmiju. Šī slimība jeb ketoze ir vielu maiņas slimība, kas noris ar pastiprinātu ketonvielu veidošanos, uzkrāšanos organisma audos un šķidrums, izdalīšanos ar pienu un urīnu. Ar subklīnisko ketozes formu slimo līdz 35% slaucamo govju. Galvenokārt slimo augstražīgās slaucamās govīs 6. – 8. nedēļā pēc atnešanās. Ekonomiskos zaudējumus saimniekiem šī slimības gadījumā ir tas, ka tiek patērēti lieli naudas līdzekļi dzīvnieku ārstēšanā – veterināro pakalpojumu un medikamentu apmaksai.

Bieža ir dzīvnieku saslimšanas ar piena trieku, kurai raksturīga akūta hipokalcinēmija, ir smaga un samērā izplatīta govju vielu maiņas slimība. Traucējumi parādās dzemdību laikā vai tūlīt pēc tām, norādot uz govju nespēju pielāgoties stresa situācijai, ko rada straujais piena produkcijas pieaugums. Slimība raksturojas ar zemu Ca saturu asinīs. Šādas saslimšanas gadījumā ir nepieciešama operatīva dzīvnieka ārstēšana, citādi pastāv risks, ka dzīvnieks var iet bojā. Ir izstrādāts noteikumu grozījumu projekts, pamatojoties uz Dzīvnieku barības aprites likumu. Grozījumi nodrošinās dzīvnieku barības ar augstu kalcija saturu iekļaušanu diētiskās barības aprītē, kas uzlabos iespēju efektīvi ārstēt vieglus piena triekas gadījumus un novērst slimības atkārtosanos slaucamām govīm. Grozījumu izpilde nodrošinās slaucamo govju piena triekas riska mazināšanu

Pārejas periods ir laiks, kad govīs no ziemas barības izēdināšanas kūtī turēšanas perioda beigās pakāpeniski tiek radinātas ēst ganību zāli - govīm bez ganību zāles tiek izēdināts arī līdz 2 kg siena dienā. Ja netiek ievērota pakāpeniska pāreja, govīs bieži slimo ar vielmaiņas slimībām, no kurām biežāk sastopamā ir ganību tetānija. Tāpat kā piena triekai šai slimībai ir nepieciešama steidzama veterināra palīdzība. Ja ārstēšana netiek sniegta laikā, tad dzīvnieks var nobeigties.

Viens no lielākajiem ganāmpulka draudiem ir infekcijas slimības. Šādas saslimšanas rodas, ja dzīvnieki netiek nodrošināti ar pareiziem turēšanas apstākļiem un ēdināšanu. Tā rezultātā mājlopiem rodas nestabila imūnsistēma, kas rada labvēlīgu vidi infekciju slimību izplatīšanai. Piemēram, ļoti bīstamā visu sugu dzīvnieku un cilvēku infekcijas slimība trakumsērga tiek profilaktētā un ārstēta par valsts budžeta līdzekļiem. Infekcijas slimības - leikoze, bruceloze un tuberkuloze – Latvijā ir likvidētas, bet uzraudzība un diagnostika tiek veikta par valsts naudu.

Daudzos ganāmpulkos problēmu rada dzīvnieku saslimšana ar mastītiem. Tas rodas, kad baktērijas caur pupa kanāla atveri iekļūst tesmenī un savairojas. Baktērijas piesaistās tesmeņa iekšpusē un izraisa iekaisumu, kas bojā tesmeņa audus un piena ražojošās šūnas. Ir pat saimniecības, kas izvēlas dzīvnieku brāķēšanu, jo mastītu ārstēšana prasa lielus naudas līdzekļu ieguldījumus un nepieciešamie medikamenti slimības ārstēšanai ir dārgi un tie jālieto ilgstoši.

Mastīta gadījumā piena kvalitāte ir ļoti zema, ka piena pārstrādātāji to uzpērk kā zemākās šķiras vai pat bezšķiras pienu.

Bez minētajiem dzīvnieku fizioloģiskā stāvokļa ietekmējošiem faktoriem, kas ietekmē govs produktivitāti ir viņas nagu stāvoklis. Nagu profilaktiskos pasākumus ir ieteicams veikt vismaz divas reizes gadā. Dzīvnieks ar veselīgiem nagiem bez problēmām pārvietojas un uzņem barību, turpretī klibie dzīvnieki vairāk guļ un līdz ar to neapēd nepieciešamo barības daudzumu un samazinās govs izslaukums.

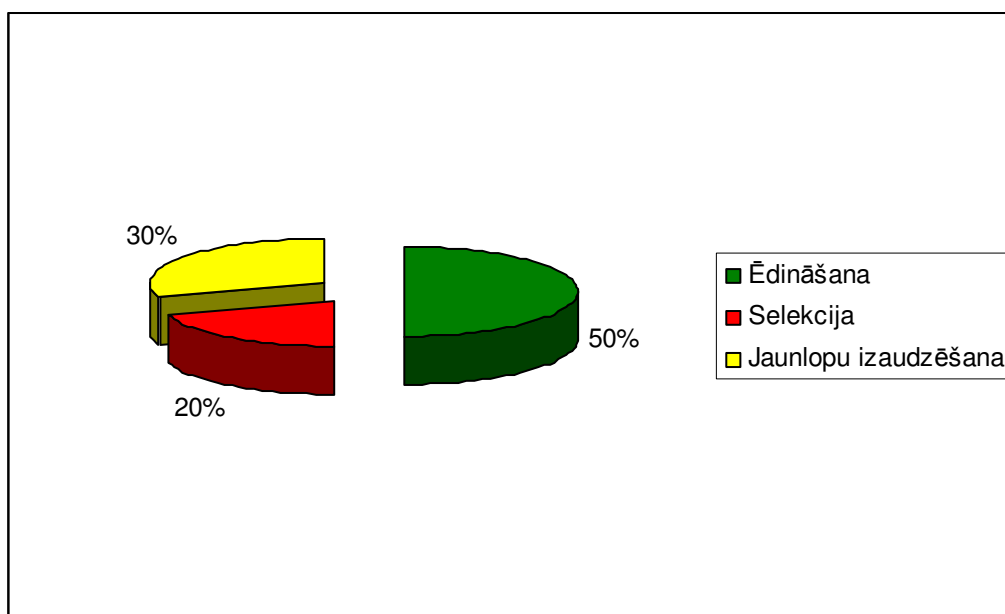
Piena un gaļas produkcija ir jāiegūst no veselīgiem dzīvniekiem, lai to nodrošinātu, tad jāiegulda ilgstošs un nepārtraukts darbs, kā arī samērā daudz naudas līdzekļi. Pēc autora domām, ekonomiski izdevīgāk ir nodrošināt situāciju, lai dzīvnieki nenaslimtu. Tas ir sarežģīts pasākumu komplekss. Pirmkārt dzīvniekiem ir jānodrošina labvēlīgi turēšanas un barošanas apstākļi, kas nodrošina dzīvniekiem komfortu. Dzīvniekiem jāierīko mītnes, kas ir labi ventilētas, sausas ar pareizām gultas vietām, ar jebkurā laikā pieejamu barību un labu dzeramo ūdeni, ar iespējām grupēt dzīvniekus. Ganāpulkus jāapgādā ar augstvērtīgu, sabalancētu lopbarību. Bez tā periodiski vai jūtot rīka paugstināšanos, ka govis var saslimt, jāveic dezinsekcijas pasākumi. Nodrošinot dzīvniekiem pareizus turēšanas un ēdināšanas pasākumus mēs radam mājlopiem stabilu imūnsistēmu, kas dod lielāku garantiju tam, ka saimniecībā esošais ganāpulkus spēs pretotie slimībai. Latvijā ir nopietni izstrādātas un realizētas infekcijas slimību apkarošanas programmas arī valsts līmenī. Sekmīga mastīta kontroles programma ir pasākumu kopums, kas ietver sevī baktēriju daudzuma samazināšanu uz pupiem un govs veselības un pašsajūtas uzlabošanu, lai tās organisms varētu cīnīties ar baktērijām. Bez tā vēl ir stingri jāuzrauga slaukšanas higiēna. Bez visa iepriekšminētā govis ir dzīvnieki, kas ir jūtīgi pret stresa situācijā, kas var būt par pamatu saslimšanām. Līdz ar to ir jānodrošina attiecīga vide, lai tās varētu mierīgi pārvietotos, laicīgi tiktu barotas utml.

Latvijā pieejamā ciltsdarba galvenie darbības virzieni ir lauksaimniecības dzīvnieku selekcija un augstvērtīgu dzīvnieku ganāpulkus veidošana, šķirnes ganāpulkus novērtēšana, MA staciju komplektēšana ar vaislas bulļiem, pāru atlase, konsultācijas un palīdzība savienības biedriem šķirnes dzīvnieku iegādē un realizācijā, konsultācijas par selekcijas jautājumiem, sadarbība ar starptautiskām ciltsdarba organizācijām, šķirnes dzīvnieku audzētāju interešu pārstāvēšana Latvijā un ārzemēs, ciltsdarba programmu izstrāde un realizācija, piedalīšanās ciltsdarba normatīvo dokumentu izstrādē, izcelšanās sertifikātu sagatavošana un izdruka, apstiprināšana, izsniegšana, liellopu uzņemšana Valsts ciltsgrāmatā, augstvērtīga vaislas materiāla iegāde ārvalstīs, apmācības un semināri par dzīvnieku selekcijas jautājumiem, lopkopības izstāžu organizēšana, priekšlikumu iesniegšana Valdībai un Zemkopības ministrijai par ganāpulkus izkopšanu un šķirnes lopkopības attīstību. Pirmkārt, ciltsdarbs ir vajadzīgs, lai varētu attīstīt savu ganāpulkus, lai laika gaitā uzlabotu lopu ražīgumu, otrkārt, iegūstot vairāk piena ar iespējami mazākām izmaksām.

Pasaulē dominē trīs selekcijas tipi: ASV – piena; Kanādā – govys pareizas, proporcionālas ķermeņa uzbūves veidošana; Eiropā – maksimāla izslaukuma un augsta olbaltuma procenta sasniegšana. Latvijā piena tipa šķirņu govys tiek iedalītas divās grupās, sarkano un melnraibo šķirņu grupās. Piena šķirņu govju ciltsvērtības uzlabošana ir iespējama izvēlotie piemērotus vecākus, atceroties, ka no tēva puses augsts iedzimstamības koeficients ir tādiem rādītājiem, kā labas kājas un nagi, izslaukuma kāpinājums, optimāli spēcīga tesmeņa centrālā saite, bet no mātes puses iedzimst tipiskums, augums, ķermeņa dziļums, piena olbaltuma %, tesmeņa uzbūve kopumā. Parasti vienlaikus izdodas uzlabot ne vairāk kā trīs pazīmes.

Gadiem ejot, arī selekcijas darbs kļuvis vēl sarežģītāks un darbietilpīgāks. Piesaistot vaisliniekus, svarīgi zināt govys izmantošanas mērķi, izcelšanos vismaz četrās paaudzēs, asinību, uzlabojamo īpašību klāstu, un lieliski, ja ir dati par konkrēto buļļu ģenētisko saderību. Jātceras, ka arī Latvijā govys un telēs rit tādu pašu vaislinieku asinis kā ārzemēs. Retais no ganāmpulku īpašniekiem ar šo buļļu individuālo piesaisti tiks skaidrībā bez ciltsdarba speciālista padoma.

Ciltsdarba pamatā ietilpst arī ganāmpulka izkopšana. Vieglāk, pārskatāmāk un mērķtiecīgāk selekcijas darbu var veikt vientipiskā ganāmpulkā, kas veidots šķirņu grupu ietvaros tikai no dažu vaislas buļļu pēcnācējiem ar augstu ciltsvērtību, nodrošinot šādas selekcijas vajadzības, kā augstas produktivitātes iegūšana, pareiza eksterjera veidošana, vaislas buļļu māšu iegūšana, vaislas buļļu iegūšana un pārbaude, tās ticamu rezultātu nodrošināšana, augstvērtīga vaislas materiāla iegūšana, kas noteiks ietekmi uz konkrētās šķirnes veidošanos un attīstību. Latvijas apstākļiem raksturīgi daudztipiski ganāmpulki, līdz ar to pats ciltsdarbs ir sarežģītāks.

3.5. att. Galveno faktoru sadalījums, kas ietekmē govju izslaukumu (%)⁵⁰

⁵⁰ Ciltsdarbs

Pieejams: Pieejams: <http://www.ldc.gov.lv/?u=lv/ciltsdarbs/ciltsdarbs>

Cilstdarba rezultātā iegūtie dati liecina, ka govju izslaukums ir atkarīgs 50% no ēdināšana, 30% no jaunlopa izaudzēšana, bet 20% no selekcija. Lai govīs kvalitatīvi, sabalansēti un pietiekamā daudzumā ēdinātu, tad ganāmpulku īpašnieki, sadarbojoties ar dažādu firmu speciālistiem un konsultāciju dienestu darbiniekiem. Selekcijas procesu iespējams veikt sadarbojoties ar ganāmpulka pārraugu, sēklotāju vai speciāliem dienestiem, kā Latvijas šķirnes dzīvnieku centru. Turpretī jaunlopu izaudzēšana praktiski balstās uz paša saimniecības īpašnieku pleciem.

Biežāk pieļautās kļūdas jaunlopu izaudzēšanā ir potenciālā māte apsēklota, pietiekami neizaugusi un ar neatbilstošu vai vecu ģenētisko informāciju nesošu vaislas materiālu, kas ir nesaderīgs pārojums. Līdz ar to pēcnācējs nebūs augstražīgs dzīvnieks. Grūsnā tele vai cietstāvošā govs pirmsatnešanās periodā tiek kļūdaini ēdinātas. Jaunpiedzimušie teļi pirmajā stundā pēc piedzimšanas nesaņem pirmpienu, tas pasliktina jaunā teliņa imūnsistēmu un viņam ir lielāks risks nākotnē salimt ar kādām slimībām. Lai teliņš būtu vesels un nesaslimtu ar balto caureju, tad ikdienā izdzirdināmajam pienam ir jābūt siltākam par plus 38 grādiem pēc Celsija. Jāatceras, ka piens ir ēdiens, un starp ēdienreizēm teliņam jādod padzerties viegls sālsūdens. Reizēm arī nepieradina pie labas, vecumam atbilstošas starterbarības un laba siena vai apvītīnātas zāles. Teliņa pārvietošana apmēram 1,5 mēneša vecumā uz citu novietni vienlaikus saistīta ar barības devas sastāva maiņu, nereti arī atragošanu – dzīvnieciņš tiek pakļauts pamatīgam stresam. Telītes izaudzēšanā netiek veikta jaundzīvnieku plānveida attārpošanu. Kā arī izlaiž vasaras diennakts ganībās, nerasniedzot deviņu mēnešu vecumu, jo jaunajām telītēm vajadzīga sausa nojume, kur pasargāties no lietus un vēja, tā tiks saudzētas arī dzīvnieku kājas. Kā arī tiek apsēklo, nerasniedzot 370–380 kg svaru sarkanajām šķirnēm un virs 400 kg melnraibajām šķirnēm. Mūsu valstī jaunbuļļu pārbaude notiek, sēklojot teles un pirmpienes, piemēram, citās valstīs šādu praksi nepieņem. Ja topošā pirmpiene pareizi izaudzēta un ir apsēklota attiecīgajā svarā, ievērojot šķirņu grupu principu, sarežģījumiem dzemdībās nebūtu jābūt.

3.5. Valsts iesaistīšanās lauksaimniecības nozares attīstības veicināšanā

Latvijas Republikā galvenā valsts institūcija, kas ir atbildīga par lauksaimniecības nozares attīstību, situācijas novērtēšanu un netaisnību novēršanu, ir Zemkopības ministrija. Tā izstrādā galvenos normatīvos aktus, noteikumus, programmas un plānus, kā arī uzrauga to ieviešanu praksē. Šo dokumentu galvenā misija ir lauksaimniecības nozarē, tai skaitā, piena ražošanā darbojošo tiesības un pienākumu definēšana. Ar Lauksaimniecības un lauku attīstības likumu noteikts, kāda veida valsts un Eiropas Savienības atbalsts jānodrošina lauksaimniecībai. Pirmkārt, jāsekmē Latvijas un pārējo Eiropas Savienības dalībvalstu lauksaimniecības produktu ražotājiem līdzvērtīgus konkurences priekšnoteikumus. Pie esošās situācijas piena ražošanas nozarē svarīgi ir saņemt jebkādu ienākumus. Nozīmīgs ir arī valsts atbalsts lauksaimniecībai subsīdiju veidā, kuras saskaņā ar Lauksaimniecības un lauku attīstības likumu nedrīkst būt mazāks par 2,5 procentiem no gada pamatbudžeta kopējiem izdevumiem, kas tiek segti no vispārējiem ieņēmumiem (dotācijām), atskaitot iemaksas Eiropas Savienības budžetā. Šādu summu lauksaimnieki nesaņēma un starpība, kas nav izmaksāta ir 11 miljoni latu jeb 0.2%. Autors uzskata, ka vienīgais risinājums ir Zemkopības ministrijas darbinieku pārbaude par zemniekiem izsniegtajiem līdzekļiem un to salīdzinājums ar tiem, kuri pienāktos lauksaimniecības nozarei. Konstatēto nesamaksāto summu pēc iespējas ātrāk nodrošināt un samaksāt.

Aktuāls jautājums piena ražotājiem ir arī piena pārstrādātāju kontrole pār piena iepirkuma cenām. Tirgotāju un pārstrādes uzņēmumu cenu politika nav tiešā Zemkopības ministrijas kompetencē. Tomēr Mārtiņa Rozes vadītajai ministrijai vajadzētu stimulēt piena ražotāju situācijas uzlabošanu. Tomēr līdz šim mirklim nav bijusi rīcība no Zemkopības ministrijas puses. Pēc autora domām ZM būtu jāveicina Konkurences padomes un Latvijas tirdzniecības darbības, kas saistītas ar piena tirgus uzraudzību un situācijas kontroli.

Kā viens no situācijas iespējamajiem glābiņiem varētu būt piena ražotāju tiešā piena realizācija patērētājam bez tādiem starpniekiem, kā piemēram, piena pārstrādātājs un tirgotājs. Bet par šādu iespējamo risinājumu laikus ir padomājusi arī Zemkopības ministrija. Lai pārstrādes uzņēmumi neciestu, tad zemnieka saražoto piena daudzumu kontrolē piegādes kvotas, kas nosaka to piena apjomu, kurš ir jāpiegādā piena pārstrādātājiem. Toties tiešās tirdzniecības kvotas ir atļautais piena apjoms, ko zemnieks bez starpniekiem var pārdot patērētājam. Uz doto mirkli tiešās tirdzniecības piena kvotas piena ražotājam atļauj tieši patērētājam pārdot 7000 tonnas piena gadā bez specifisku noteikumu ievērošanas. Šādu izslaukumu zemnieks praktiski var iegūt no vienas augstražīgas slaucamās govys gada laikā. Bet pārējais saražotais piens ir jāpiegādā piena pārstrādātājam, ar kuru ir noslēgts līgums un pie kura atrodās noslēgtais līgums par piena piegādes kvotām. Tiešās tirdzniecības ierobežojums piena ražotājiem ir veikls pienu pārstrādes uzņēmumu darbības rezultāts,

sadarbojoties ar Zemkopības ministriju. Tā rezultātā, zemnieks pārsvarā visu pienu ir spiests piegādāt pārstrādes uzņēmumiem. Kā vienīgo risinājumu šeit autors saredz aktīvu zemnieku darbību, kura vērsta uz tiešo tirdzniecības kvotu atcelšanu vai vismaz palielināšanu. To iespējams veikt protestējot, nosūtot lūgumu vai prasību uz Zemkopības ministriju. Tas ir iespējams, jo nevienā Eiropas Savienības valstī nav ierobežotas ne tiešās tirdzniecības, piegādes kvotas.

Valsts politika ir vērsta uz to, lai veicinātu piena ražošanas sektora pārstrukturēšanos ar uz tirgu pilnībā orientētu saimniecību ar vismaz 50 govīm vienā saimniecībā dominanci. Tajā pašā laikā apzinoties, ka šādu saimniecību skaits Latvijā 2007. gadā veidoja tikai 3 procentus no kopējo saimniecību skaita. Turpretī saimniecības ar liellopu skaitu zem piecdesmit bija 97 procenti. Šādas izmaiņas Zemkopības ministrija plānojsi paveikt līdz 2011. gadam. Autors uzskata, ka šāda idejā ir pozitīva, bet laika periods, kurā tas plānots paveikt ir gaužām straujš. Trīs gadu laikā panākt, ka 97 procenti saimniecību, kurās liellopu skaits ir zem 50 gabalām, citās pat pa 1 vai 2 gotiņām, paplašinās vismaz līdz 50 liellopiem. Autora aprēķini 4. pielikumā liecina, ka šādas izmaiņas visdrīzāk varētu notikt tikai 2013. gada beigās vai 2014. gada sākumā. Autors uzsver, ka šīs saimniecību izmaiņas ir diezgan smagas un prasa ilgāku laika periodu.

Latvijas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskajā programmā iekļauts arī punkts par nākotnes piena iepirkuma cenu. Valsts amatpersonas paredz, ka sākot no 2010. gada līdz 2011. gadam Latvijas piena ražotāji spēj ekonomiski strādāt piena tirgū ar cenu 160 lati par tonnu kvalitatīva piena. Pētījumu rezultātā darba autors apstiprināja faktu, ka jau laikā, kad piena cenas bija krietni augstākas un sasniedza par 240 latus pat piena tonnu, zemnieks nespēja segt savus ražošanas izdevumus. Tādēļ autors stipri apšaubā iespēju, ka divu gadu laikā piena ražotāji varēs sekmīgi strādāt, ja par viņa saražoto produkciju maksās tikai 160 latus par tonnu. Situācija ir visai smaga, ja jau zemnieks nespēja strādāt ar peļņu, kad piena iepirkuma cenas bija krietni augstākas, tad uz doto mirkli, kad izmaksas ir krietni kāpušas, pēc autora domām, nav iespējams. Tādēļ darba autors uzskata, Zemkopības ministrijas darbiniekiem vēlams ir pārskatīt šo attiecīgo punktu un tomēr šo cenu paaugstināt. Rezultātā piena ražotāji varētu strādāt ar peļņu, bet piena pārstrādātāji nevarētu spekulēt ar Latvijas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskajā programmā ierakstīto cenu.

Iepriekš minētā piena stratēģija ietver sevī arī ganāmpulka ražības paaugstināšanu. Zemkopības ministrijas programma paredz, ka 2010. gadā vidējam izslaukumam no govīm ir jābūt vidēji 7000 tonnām gadā. Konsultējoties ar savu pārraugu, vetārstu un ciltstarbu speciālistiem, kā arī pašam saimniecības īpašniekam sekojot līdzī saimniecības norisēm, Latvijā jau esošās ražīgās govīm varēs kļūt par vēl augstāzīgākām.

SECINĀJUMI

1. Piena lopkopība ir nozīmīgākā un lielākā lauksaimniecības preču produkcijas ražošanas nozare. Piens veido aptuveni ceturtdaļu no kopējās lauksaimniecības preču vērtības bāzes cenās 2006. gadā. Šis nozares attīstību ir sekmējuši Latvijas ģeogrāfiskais stāvoklis, kā arī Eiropas Savienības atbalsta līdzekļi un veiktais ciltsdarbs.
2. Latvijā 2008. gada sākumā bija vērojams straujš piena iepirkumu cenu kritums, kuru piena pārstrādātāji, valsts amatpersonas un daži eksperti pamatoja ar piena eksporta cenu kritumu lielākajās tirdzniecības sadarbības valstīs. Piemēram, eksports uz Lietuvu veidoja 16 procentus faktiskajās cenās, ar Igauniju – 13 procentus, bet ar Krieviju – 10 procentus. Nelielas negatīvas cenu svārstības bija tikai Lietuvā. Šīs izmaiņas nebija tik izteiktas, lai Latvijas piena ražotājiem cena krasi samazinātos, tas ir, no 240 latiem par saražoto piena tonnu 2007. gada beigās līdz 190 latiem par tonnu 2008. gada sākumā. Pēc autora domām, tas visdrīzāk ir pamatojams ar piena pārstrādātāju visatļautību un Zemkopības ministrijas plānu, ka līdz 2011. gadam Latvijas piena ražotāji spēj ekonomiski strādāt piena tirgū ar cenu 160 latu par tonnu kvalitatīva piena.
3. Vislielākā problēma ne tikai lauksaimniecības sektora pārstāvjiem, ir nemitīgi augošās ražošanas izmaksas. Piena ražotāji ir saskārušies ar situāciju, ka viņu saražotās produkcijas pārdošanas cena ir zemāka kā piena ražošanai nepieciešamie līdzekļi. Viens no galvenajiem iemesliem ir inflācija, kuras vidējais apjoms 2007. gadā bija 10.1 procenti. Bankas prognozēm vidējā gada inflācija 2008. gadā paredzama aptuveni 13 procenti. 2008. gada martā inflācija sasniegusi jau 16,8 procentus.
4. Elektroenerģijas cenu kāpums no 36 līdz 39 procentiem 2008. gada aprīļa sākumā izraisīja arī citu preču un pakalpojumu cenu pieaugumu. Kāpums netieši ietekmēja rādītājus praktiski visās jomās, tostarp, piena ražošanā. Elektroenerģija tiek izmantota ganāmpulku novietņu apgaismošanai, mehānizētai govju slaukšanai, piena atdzesēšanai, lopbarības sagatavošanai. Kaut arī elektrība nav pats galvenais piena ražošanas resurss, tomēr savu artavu izmaksu palielināšanai dos arī tas.
5. Piena ražošanas procesa izpētes un analīzes rezultātā autoram vairākas reizes nācās saskarties ar zemnieku neaizsargātību. Piegādātāji nereti sniedza nekvalitatīvus pakalpojumus vai pārdeva pavirši apstrādātas preces. It sevišķi tas izpaudās tehnikas apkopes jomā. Turpretī piena pārstrādātāji un tirgotāji ir tie, kas regulē piena iepirkšanas cenas. Neviena institūcija nav

apzinājusies, ka šīs sabiedrības ļaunprātīgi izmanto savu stāvokli. Bez tā Zemkopības ministrija, kas ir galvenā valsts organizācija, kura ir atbildīga par veiksmīgu lauksaimniecības attīstību un tās veicināšanu, nav novērsusi augstākminētos trūkumus.

6. Piensaimniecības nozarē ir vairāki līmeņi no piena ražotāja līdz patērētājam, ar dažādiem mērķiem un atšķirīgām tirgus situācijām. Tomēr visas iesaistītās puses ir savstarpēji saistītas pieprasījuma vai piedāvājuma un piegādātāja vai klienta attiecībās. Kārtējo reizi saskaramies ar Latvijai raksturīgo modeli, kad daži tirgus dalībnieki attiecīgajā līmenī kontrolē situāciju un diktē noteikumus. Ir vairākas tendences, kuras var raksturot piena pārstrādātājus un to situāciju Latvijas tirgū. Piemēram, pēdējos divos gados piena pārstrādātāju tirgū ir saglabājusies nemainīga struktūra. Tirgū darbojas trīs lielākie piena pārstrādes uzņēmumi un salīdzinoši daudz mazāku tirgus dalībnieku. Arī tirdzniecībā ir divas lielās sabiedrības un neskaitāmi mazie tirgotāji.
7. Samērā neparedzams, bet tajā pašā laikā riskants drauds piena ražotājiem ir slaucamo govju saslimšanas. Vienas no izplatītākajām slimībām, kas apgraud dzīvnieku ganāmpulkus ir vielmaiņas saslimšanas. Vislielākās problēmas ganāmpulkos sagādā augstražīgo slaucamo govju saslimšana ar acetonēmiju. Šī aknu slimība sākas pēc dzīvnieku atnešanās un var ilgt pat līdz vairākiem mēnešiem. Ekonomiskie zaudējumi saimniekiem šī slimības gadījumā ir tie, ka ir jāpatērē lieli naudas līdzekļi dzīvnieku ārstēšanai – veterināro pakalpojumu un medikamentu apmaksai. Bieža ir dzīvnieku saslimšanas ar piena trieku. Šādas saslimšanas gadījumā ir nepieciešama operatīva dzīvnieka ārstēšana, pretējā gadījumā pastāv risks, ka dzīvnieks var iet bojā. Tā kā pavasara sezona ir raksturīga ar masveida govju atnešanos un tās izlaižot ganībās dzīvniekiem pastāv risks saslimt ar ganību tetāniju. Tāpat kā piena triekai šai slimībai ir nepieciešama steidzama veterināra palīdzība. Slimību sekas ir, ka samazināti izslaukumi, pazemināta piena kvalitāte, rodas reprodukcijas un ginekoloģiskās problēmas, dzimst vāji pēcnācēji, nobeidzas tieši pienīgākās govīs.
8. Ļoti bīstamas visu sugu dzīvniekiem un cilvēkiem ir infekcija slimības. Piemēram, trakumsērga, kas tiek pat profilaktēta un ārstēta par valsts budžeta līdzekļiem. Tādas infekcijas slimības kā leikoze, bruceloze un tuberkuloze Latvijā praktiski ir likvidētas. Arī šo slimību uzraudzība un diagnostika tiek veikta par valsts naudu. Daudzos ganāmpulkos problēmu rada dzīvnieku saslimšana ar mastītiem. Ir pat saimniecības, kas izvēlas dzīvnieku brāķēšanu, jo mastītu ārstēšana prasa lielus naudas līdzekļu ieguldījumus, jo nepieciešamie medikamenti slimības

ārstēšanai ir dārgi un tie jālieto ilgstoši. Mastīta gadījumā piena kvalitāte ir ļoti zema, ka piena pārstrādātāji to uzpērk kā zemākās šķiras vai pat bezšķiras pienu.

9. Biežāk pieļautās kļūdas jaunlopu izaudzēšanā ir nepareiza potenciālo māšu apsēklošana. Grūsnās teles vai cietstāvošās govīs pirmsatnešanās periodā tiek kļūdaini ēdinātas. Vēl arī jaunpiedzimušie teļi pirmajā stundā pēc piedzimšanas nesaņem pirmpienu, kā arī vēlākās dzīves dienās tiek nepareizi ēdināti. Jaunlopa pārvietošana no vienas novietnes uz otru rada stresu. Audzējot telītes netiek veikta jaundzīvnieku plānveida attārpošana, un izlaižot vasaras diennakts ganībās, nerasniedzot deviņu mēnešu vecumu, kā arī netiek nodrošināti nepieciešamie dzīves apstākļi. Bez tā telītes nereti tiek apsēklotas nerasniedzot pietiekamu svaru.
10. Latvijas Republikā galvenā valsts institūcija, kas ir atbildīga par lauksaimniecības nozares attīstību, situācijas novērtēšanu un netaisnību novēršanu ir Zemkopības ministrija. Šīs ministrijas darbības rezultātā ir radušies arī galvenie normatīvie akti un noteikumi, kas nosaka lauksaimniecības nozarē, tai skaitā, piena ražošanā darbojošo tiesības un pienākumus. Ar Lauksaimniecības un lauku likumu noteikts, kāda veida valsts un Eiropas Savienības atbalsts jānodrošina lauksaimniecībai. Valsts un Eiropas Savienības atbalsts tiek piešķirts, lai sekmētu Latvijas un pārējo Eiropas Savienības dalībvalstu lauksaimniecības produktu ražotājiem līdzvērtīgus konkurences priekšnoteikumus.
11. Pie esošās situācijas piena ražošanas nozarē svarīgi ir saņemt jebkādus ienākumus. Nozīmīgs ir arī valsts atbalsts lauksaimniecībai subsīdiju veidā, kuras saskaņā ar Lauksaimniecības un lauku attīstības likumu nedrīkst būt mazāks par 2,5 procentiem no gada pamatbudžeta kopējiem izdevumiem, kas tiek segti no vispārējiem ieņēmumiem (dotācijām), atskaitot iemaksas Eiropas Savienības budžetā. Šādu summu lauksaimnieki nesaņēma 2008. gadā. Starpība, kas nav izmaksāta ir 11 miljoni latu jeb 0.2%.
12. Būtisks jautājums piena ražotājiem ir arī piena pārstrādātāju kontrole pār piena iepirkuma cenām. Tirgotāju un pārstrādes uzņēmumu cenu politika nav tiešā Zemkopības ministrijas kompetencē. Šo problēmu jārisina Konkurences padomei, Latvijas tirgotāju asociācijai. Tomēr Mārtiņa Rozes vadītajai ministrijai vajadzētu stimulēt situācijas uzlabošanu tieši piena ražotājiem nevis uzlabot abstraktus piena pārstrādātāju stāvokļa stabilizēšanu tirgū. Tomēr līdz šim brīdim nav veiktas konkrētas darbības.

13. Kā viens no situācijas iespējamajiem risinājumiem varētu būt piena ražotāju piena tiešā realizācija patērētājam bez tādiem starpniekiem, kā piemēram, piena pārstrādātājs un tirgotājs. Par šādu iespējamo risinājumu, laikus ir padomājusi Zemkopības ministrija. Lai pārstrādes uzņēmumi neciestu, zemnieku saražoto piena daudzumu reglamentē piegādes kvotas. Tās nosaka to piena apjoma, kas ir jāpiegādā piena pārstrādātājiem. Tiešās tirdzniecības kvotas ir atļautais piena apjoms, ko zemnieki bez starpniekiem, speciālām pārbaudēm un noteikumiem var pārdot patērētājiem. Šīs tirdzniecības piena kvotas piena ražotājiem atļauj patērētājam pārdot 7000 tonnas piena gadā. Pārsniedzot noteikto apjomu zemniekam tiek izvirzītas vairākas papildprasības saskaņā ar MK noteikumiem Nr.875 „Higiēnas un obligātās nekaitīguma prasības govs svaigpiena aprītei nelielā apjomā”. Šādu izslaukumu zemnieks praktiski var iegūt no vienas augstražīgas slaucamās govs gada laikā. Pārējais saražotais piens ir jāpiegādā piena pārstrādātājam, ar kuru ir noslēgts līgums un pie kura atrodas noslēgtais līgums par piena piegādes kvotām.
14. Valsts politika ir vērsta uz to, lai veicinātu piena ražošanas sektora pārstrukturēšanos uz tirgu pilnībā orientētu saimniecību ar vismaz 50 govīm vienā saimniecībā dominanci. Tajā pašā laikā apzinoties, ka šādas saimniecību skaits Latvijā 2007. gadā veidoja tikai 3 procentus no kopējo saimniecību skaita. Turpretī saimniecības ar liellopu skaitu zem piecdesmit bija 97 procenti.
15. Latvijas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskajā programmā iekļauts arī punkts par nākotnes piena iepirkuma cenu. Tā paredz, ka sākot no 2010. gada līdz 2011. gadam Latvijas piena ražotāji spēj ekonomiski strādāt piena tirgū ar cenu 160 lati par tonnu kvalitatīva piena. Pētījumu rezultātā darba autors apstiprināja faktu, ka jau laikā, kad piena cenas bija 240 latus par piena tonnu, zemnieks nespēja segt savus ražošanas izdevumus. Autora aprēķini liecina, ka divu gadu laikā piena ražotāji nevarēs sekmīgi strādāt, ja par viņa saražoto produkciju maksās tikai 160 latus par tonnu.

PRIEKŠLIKUMI

1. Piena lopkopība varētu sekmīgi attīstīties, ja arī turpmāk ieplūdīs Eiropas Savienības līdzekļi, kā arī uzlabosies ciltsdarbs, kas saistīts ar jaunu specifisku laboratoriju izveidi, kurās būtu iespējams precīzāk veikt, gan pašu dzīvnieku, gan lopbarības analīzes.
2. Piena eksporta cenu kritums pētījumu rezultātā neapstiprinājās kā pienu iepirkumu cenu samazināšanās cēlonis. Autors uzskata, ka šāda situācija ir risināma tikai ar piena ražotāju aktīvu un saliedētu rīcību, veidojot lielus kooperatīvus, vai vismaz apvienojoties domubiedru grupās un pieprasīt valdības paskaidrojumus, kā arī nepieciešamo rīcību situācijas uzlabošanai.
3. Kā vienu no reāliem inflācijas samazināšanas iespējām tāpat kā daudzi eksperti, autors uzskata, patēriņu cenu ierobežošanu. Ir ieteicams veikt gan īstermiņa, gan vidēja termiņa darbības, jo inflācijas apkarošanu nepieciešams veikt tuvākajā laikā. Pasākumu plānā inflācijas samazināšanai paredzētos pasākumos jāiekļauj tādi punkti, kā strauju darba algu pieauguma un kreditēšanas ierobežošanu, pārtraukt nodarbināto skaita pieaugumu, lielāku vērību pievēršot darba ražīgumam, nepalielināt nodokļu likmes, kredītu procentu samazināšana.
4. Lai piena ražotājs samazinātu savu izmaksu apjomu, kas saistīts ar elektroenerģijas cenu kāpumu un pat nopelnītu, tad darba autors kā risinājumu uzsver alternatīvas elektroenerģijas ieguves veidus, piemēram, mazo HES būvniecība, saules un vēja ģenerātoru izveide. Hidroelektrostacijas saražo elektrību izmantojot dabisko vai mākslīgo ūdens kaskādi. Šādi saražoto elektroenerģiju iepērk Latvenego un ar likumu ir noteikts, ka elektroenerģijas iepirkuma cena ir trīskārša pastāvošajai tarifa likmei Latvijā. Saules siltuma enerģijas iegūšanas tehnoloģija atkarība no pielietotās tehnoloģijas saules starojums tiek pārvērsts augsta temperatūras siltumā, kas dod iespēju saražot elektroenerģiju vai izmantojot pusvadītāju tehnoloģiju, kad saules starojums tieši tiek pārvērsts elektroenerģijā. Kā trešo elektroenerģijas ražošanas veidu autors uzskaita vēja turbīnas izmantošanu. Pēc autora domām, vispiemērotākais enerģijas avots Latvijas apstākļiem ir tieši vēja ģenerators. Lai šāda ierīce sekmīgi darbotos, tad vidējam vēja ātrumam uzstādīšanas vietā ir jābūt vidēji 5 metriem sekundē. Kā liecina meteoroloģiskie dati, tad Latvijas gadījumā vēja ātrums ir pat vidēji 7 metri sekundē.
5. Piena pārstrādātāju uzkundzēšanos un valsts institūciju patvaļu pret piena ražotājiem, pēc autora domām, ir iespējams mazināt zemniekiem sadarbojoties kooperatīvos. Lai arī tendences ir visai pozitīvas un šādu kooperatīvu skaits Latvijā aug, pierādot to nepieciešamību, tomēr vēlams

būtu veidot lielākus kooperatīvus ar lielāku dalībnieku skaitu. Sadarbojoties vairākām saimniecībām ir iespējams uzstādīt savus noteikumus un aizsargāties no pāridarījumiem. Iepērkot lopbarību, citas preces un pakalpojumus caur kooperatīvu, kvantumā tās ir iespējams iegādāties par zemākām cenām. Kā arī piegādātājs vairāk piedomās pie sava produkta kvalitātes, jo pastāvēs risks sabojāt attiecības ar vairākiem pircējiem vienlaikus.

6. Vienīgais risinājums esošai situācijai, kad tirgū darbojas trīs lielākie piena pārstrādātāji, bet tikai divi galvenie tirgotāji, ir stingra kontrole no valsts puses. Arī brīvās tirdzniecības apstākļos vairākās civilizētās un augsti attīstītās valstīs ir iedarbināti regulējoši mehānismi, kas aptur nesamērīgus tirdzniecības uzcenojumus.
7. Piena ražotājam ekonomiski izdevīgāk ir nodrošināt situāciju, lai dzīvnieki nenaslimtu ar vielmaiņas slimībām. Tas ir sarežģīts pasākumu komplekss. Pirmkārt dzīvniekiem ir jānodrošina labvēlīgi turēšanas un barošanas apstākļi, kas nodrošina tiem komfortu. Dzīvniekiem jāierīko mītnes, kas ir labi ventilētas, sausas ar pareizām gultas vietām, ar jebkurā laikā pieejamu barību un labu dzeramo ūdeni, kā arī ar iespējām grupēt dzīvniekus. Ganāpulkus jāapgādā ar augstvērtīgu, sabalansētu lopbarību. Ja minētais pasākumu komplekss tiek realizēts praksē, tad tas ir jau kā profilakse pret vielmaiņas saslimšanām. Nozīmīgs ir arī pareizs un sabalansēts ganāmpulka uzturs. Latvijā vēl aizvien kā problēma pastāv pareizi sabalansētas barības sagatavošana, jo mums vēl trūkst laboratorisko izmeklējumu metodes, gan lopbarības, gan dzīvnieku veselības izmeklēšanai. Līdz ar izmeklējumu trūkumu nav iespējams precīzi un veiksmīgi sabalansēt lopbarību. Lauksaimniecības nozarei svarīga arī laboratoriju attīstība un jaunu iekārtu iegāde.
8. Viens no lielākajiem ganāmpulka draudiem ir infekcijas slimības. Ekonomiski izdevīgi ir veikt nepieciešamo profilaksi un nepieļaut situāciju, ka ganāmpulkā sāk izplatīties infekcijas slimības. To profilakse ietver sevī jau iepriekš aplūkoto pasākumu kompleksu, tas ir, pirmkārt dzīvniekiem ir jānodrošina labvēlīgi turēšanas un barošanas apstākļi, kas savukārt nodrošina dzīvniekiem komfortu, jāierīko mītnes, kas ir labi ventilētas, sausas ar pareizām gultas vietām, ar jebkurā laikā pieejamu barību un labu dzeramo ūdeni, ar iespējām grupēt dzīvniekus un ganāpulkus jāapgādā ar augstvērtīgu, sabalansētu lopbarību. Papildus vēl jāveic karantīnas un mītnu dezinfekcijas pasākumi. Tā mēs radām mājlopiem stabilu imūnsistēmu, kas dod lielāku garantiju tam, ka saimniecībā esošais ganāmpulks spēs pretoties slimībām. Lai izvairītos no saslimšanas ar mastītu svarīgi ir jau iepriekšminētie pasākumi, kā arī piena slaukšanas sistēmas

pareizība – notīrot tesmeni, nodrošinot tīru slaukšanas telpu un govju slaukšanu starpreizēs ieturēt konstantu starplaiku.

9. Lai novērstu biežāk pieļautās kļūdas saimniecībā, kas saistītas ar ciltsdarbu. Potenciālās mātes jāšēklo, kad tās ir pietiekami izaugušas un ar atbilstošu bulli, līdz ar to radot augstražīgus pēcnācējus. Grūsnām telēm vai cietstāvošām govīm pirmsatnešanās periodā jādod sabalansēts un pietiekams uzturs, lai vieglāk pārciestu dzemdības un samazinātu saslimšanas risku pēcdzemdību periodā. Tiko dzimušam teļam pirmajā stundā pēc piedzimšanas jāsaņem pirmpiens, tas stiprina jaunā teliņa imūnsistēmu. Lai teliņš būtu vesels un nenaslimtu ar balto caureju, tad ikdienā izdzirdināmajam pienam ir jābūt siltākam par plus 38 grādiem pēc Celsija un starp ēdienreizēm teliņam jādod padzerties viegls sālsūdens, kā arī jāpieradina pie labas, vecumam atbilstošas starterbarības un laba siena vai apvītinātas zāles. Jāveic jaundzīvnieku plānveida attārpošana. Kā arī telītes izlaižot vasaras diennakts ganībās, jānodrošina sausa nojume, kur pasargāties no lietus un vēja, tā tiks saudzētas arī dzīvnieku kājas. Apsēklošanu veikt, kad telīte sasniedzot 370–380 kg svaru sarkanajām šķirnēm un virs 400 kg melnraibajām šķirnēm.
10. Valdībai ir jānodrošina, ka valsts un Eiropas Savienības atbalsts tiek piešķirts, lai sekmētu Latvijas un pārējo Eiropas Savienības dalībvalstu lauksaimniecības produktu ražotājiem līdzvērtīgus konkurences priekšnoteikumus. Lai amatpersonas savu pienākumu būtu izpildījušas, ir jāizbeidz trīs piena pārstrādes uzņēmumu, tas ir, AS „Valmieras piena”, AS „Tukuma piena”, AS „Rīgas piena kombināta”, un divu piena produktu tirgotāju (SIA „Rimi Latvija” un SIA „VP Market”) dominance tirgū. Līdz ar to tiktu nodrošinātas vienlīdzīgas iespējas visiem tirgus dalībniekiem.
11. Lauksaimniecības un lauku attīstības likumā noteikts, ka zemniekiem paredzētie līdzekļi no valsts budžeta nedrīkst būt mazāki par 2,5 procentiem no gada pamatbudžeta kopējiem izdevumiem, kas tiek segti no vispārējiem ieņēmumiem (dotācijām), atskaitot iemaksas Eiropas Savienības budžetā. Šādu summu lauksaimnieki 2008. gadā nesaņēma. Starpība, kas nav izmaksāta ir 11 miljoni latu. Reāli saņemti ir tikai 0.2%. Autors uzskata, ka vienīgais risinājums ir Zemkopības ministrijas darbinieku pārbaude par zemniekiem izsniegtajiem līdzekļiem un to salīdzinājums ar tiem, kuri pienāktos lauksaimniecības nozarei. Konstatēto nesamaksāto summu pēc iespējas ātrāk nodrošināt un samaksāt.

12. Sāpīgs jautājums piena ražotājiem ir arī piena pārstrādātāju kontrole pār piena iepirkuma cenām. Cenu kontroli piena tirgū varētu uzraudzīt valsts institūcijas, kas uz doto mirkli liekas diezgan sarežģīti. Bet piena ražotāji paši ar saviem spēkiem var veidot lielākus kooperatīvus, tas ir, pēc iespējas vairāk dalībniekiem, neizslēdzot iespēju, jau esošajiem apvienoties.
13. Tiešās tirdzniecības kvotas ir atļautais piena apjoms, ko zemnieks bez starpniekiem var pārdot patērētājam. Uz doto mirkli tiešās tirdzniecības piena kvotas piena ražotājam atļauj pārdot 7000 tonnas piena gadā bez speciālu papildus noteikumu ievērošanas. Šādu izslaukumu zemnieks praktiski var iegūt no vienas augstražīgas slaucamās govys gada laikā. Lai piena ražotājs varētu stimulēt cenas kāpumu par saražoto produkciju, tad jācīnās par šo kvotu atcelšanu vai vismaz palielināšanu.
14. Valsts politika ir vērsta uz to, lai veicinātu piena ražošanas sektora pārstrukturēšanos uz tirgu pilnībā orientētu saimniecību ar vismaz 50 govīm vienā saimniecībā dominanci. Tajā pašā laikā apzinoties, ka šādu saimniecību skaits Latvijā 2007. gadā veidoja tikai 3 procentus no kopējo saimniecību skaita. Autors uzskata, ka nospraustais laika periods trīs gadi ir pārāk īss. Šāda veida piena lopkopības pārstrukturizēšana nav iespējama tik ātri, jo uz doto mirkli piena lopkopība balstās tieši uz mazajām saimniecībām.
15. Latvijas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskajā programmā iekļauts arī punkts par nākotnes piena iepirkuma cenu. Valsts amatprones paredz, ka sākot no 2010. gada līdz 2011. gadam Latvijas piena ražotāji spēj ekonomiski strādāt piena tirgū ar cenu 160 latu par tonnu kvalitatīva piena. Pētījumu rezultātā darba autors apstiprināja faktu, ka jau laikā, kad piena cenas bija 240 latu par piena tonnu, zemnieks nespēja segt savas ražošanas izmaksas. Tādēļ autors stipri apšaubā iespēju, ka divu gadu laikā piena ražotāji varēs sekmīgi strādāt, ja par viņu saražoto produkciju maksās tikai 160 latus par tonnu. Visticamāk, ka dotajā situācijā šī cena ir jāpalielina.

LITERATŪRAS AVOTI

1. Lauksaimniecības un lauku atbalsta likums, *Latvijas Vēstnesis*, 2004, No 64/3012 (ar sekojošiem grozījumiem)
2. LR MK No 875 - Higiēnas un obligātās nekaitīguma prasības govju svaigpiena aprītei nelielā apjomā, *Latvijas Vēstnesis*, 2008, No 11 (3795)
3. Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāns 2007. – 2013. gadam. – Rīga - 2006: Latvijas Republikas Zemkopības ministrija.
4. Latvijas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskajā programma – Rīga - 2006: Latvijas Republikas Zemkopības ministrija.
5. **A.Miglavs, A.Strakšs, E.Leoke** *Latvijas piensaimniecības sektors: iekšējā un ārējā konkurētspēja*. Latvijas agrārās ekonomikas institūts, 2002
6. **Boruks A.** *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā*. – Jelgava: Latvijas Lauksaimniecība universitāte, 2003. – 782.lpp
7. **Leimane I., Krieviņa A.** *Pievienotās vērtības veidošanās ķēdes analīze piena sektorā*, Rīga: Latvijas valsts agrārās ekonomikas institūts. - 2007
8. **Laurs A., Priekulis J.** *Mūsdienīga piena ražošana*, Jelgava: LLU Ulbrokas zinātnes centrs. – 2001 20 – 39 lpp.
9. **Miglavs A., Strakšs A., Leoke E.** *Latvijas piensaimniecības sektors: iekšējā un ārējā konkurētspēja*, Rīga: Latvijas valsts agrārās ekonomikas institūts, 2002
10. **Olante E.** *Piena nozare Latvijā joprojām ir lauksaimniecībā nozīmīgākā*, *Agropols*. – 2008. – No 5 2.- 3.lpp.
11. **Tomsone I.** *Piena cena – katram sava daļa*, *Latvijas Avīze*. – 2008., - No44(3299) 1.lpp
12. **Čakste A.** *Govju subklīniskie mastīti manā veterinārārstes praksē*, *Veterinārais žurnāls*. – 2002.- No4 (54) 21. – 22. lpp
13. **Ērgle A.** Gaiši un silti ar prātu, *Tirgus Diena*. – 2008.
14. **Tomsone I.** *Piena cena – katram sava daļa*, *Latvijas Avīze*. -2008. – No 44 (3299) 19.lpp.
15. **Bille L.** *Kooperācija – iespēja zemniekiem izdzīvot*. *Latvijas Avīze*. -2008.- No 44 (3305) 19.lpp.
16. **Novicka A.** *Vai grozījumus redzēs arī cenrāžos*, *Diena*. – 2008. – No43 (5085) 12.lpp.
17. Ziņojums par patēriņa cenu inflācijas attīstību un samazināšanas priekšlikumiem. – Rīga - 2007: Latvijas Republikas Finanšu ministrija
18. *Latvijas Lauksaimniecība un lauki 2007*, Rīga: LR Zemkopības ministrija, 2007
19. *Lauku saimniecības darba ekonomiskās analīzes rezultāti 2007*, Rīga: Latvijas valsts agrārās ekonomikas institūts, 2008
20. *Lauku saimniecības Latvijā 2005. gadā*, Rīga: Centrālais statistikas birojs, 2006
21. *Lauku saimniecības Latvijā 2006. gadā*, Rīga: Centrālais statistikas birojs, 2007
22. **Graudīņš U.** Neliels piena produktu cenu kritums
Pieejams: <http://mod.la.lv/main1.php?dat=2008-04-01&id=3429283&type=la>
23. **Beļavnieks I.** Piensaimniecība – būt vai nebūt
Pieejams: <http://mod.la.lv/main1.php?dat=2008-04-10&id=3438986&type=la>
24. LETA, Eksports turpinājies pieaugt, bet imports – samazinājies
Pieejams: <http://www.financenet.lv/zinas/latvija/article.php?id=179503>
25. Pārtikas un veterinārā dienesta dati
Pieejams: www.pvd.gov.lv
26. Centrālā statistikas biroja dati
Pieejams: www.csb.lv
27. Lauksaimniecības datu centra 2007. gada rezultāti
Pieejams: http://www ldc.gov.lv/v/lv/gada_parskati/LDC_rezultati.pdf
28. Statistiskā informācija par lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajām sabiedrībām (LPKS) Latvijā
Pieejams: http://www.zm.gov.lv/doc_upl/info.pdf
29. Ciltsdarbs.

- Pieejams: <http://www.ciltsdarbs.lv/>
30. Latvija ceļā uz „Ekopuķīti”
Pieejams: <http://www.meteo.lv/public/28535.html?highlite=a2xpbWF0YSBpem1hacWGYXM=>
 31. Dati par veikto ciltsdarbu.
Pieejams: <http://www ldc.gov.lv/?u=lv/ciltsdarbs/ciltsdarbs>
 32. Piena pārraudzības rezultāti 2007.
Pieejams: <http://www ldc.gov.lv/?u=lv/ciltsdarbs/parraudziba/piena/govis/govis>
 33. Konkurences padomes piena tirgus uzraudzība
Pieejams: http://www.kp.gov.lv/uploaded_files/petijumi/PIENS_tirgus_uzraudziba.pdf
 34. Piena tirgus pasaulē un Latvijā 2008
Pieejams: <http://www.ltv.citdatfails.php?id=335&k=fails1>
 35. Mazinās slaucamo govju saslīmšanu ar piena trieku
Pieejams: <http://www.zm.gov.lv/index.php?sadala=206&id=6198>
 36. Acetonēmija
Pieejams: <http://www.agropols.lv/agropols.php?lev0=10&lev1=11&numurs=482&dokuments=70095>
 37. Energoefektivitātes un atjaunojamo energoresursu projektu finansēšana Latvija
Pieejams: http://cf-sep.ekodoma.lv/Labas_Prakses_Piemeru_rokasgramata.pdf
 38. Ziņojums par patēriņa cenu inflācijas attīstību un samazināšanas priekšlikumiem
Pieejams: <http://www.fm.gov.lv/page.php?id=3315>
 39. AS „Valmieras piena” piegādātāji
Pieejams: http://www.vpg.lv/index.php?kods=piena_piegadatajiem&lp=lv
 40. Dānijas piena iepirkuma cenas
Pieejams: http://www.mejeri.dk/smcms/danishdairyboard_dk/Facts_figures/Danish_dairy/10_Prices/10_2/Index.htm?ID=5205
 41. Francijas piena iepirkuma cenas
Pieejams: <http://www.agroligne.com/contenu/campagne-no62-marche-mondial-lait-equipements-agro-industriels.3927.html>
 42. Saeimas ES informācijas centrs
Pieejams: <http://www.eiroinfo.lv>
 43. EKI apkopotie dati
Pieejams: <http://mod.la.lv/main1.php?dat=2008-04-10&id=3438982&type=la>
 44. Nav pamata pārgram optimismam
Pieejams: <http://www.fm.gov.lv/page.php?id=4338>
 45. Beļavnieks I. Piensaimniecība – būt vai nebūt
Pieejams: <http://mod.la.lv/main1.php?dat=2008-04-10&id=3438986&type=la>
 46. „Valmieras piens” draud ar 50 000 latu sodu par piena iepirkuma cenu izpaušanu
Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/article.php?id=20609491>
 47. Kādu jūs redzt piena pārstrādes jomu nākotnē?
Pieejams: <http://www.db.lv/Default2.aspx?PollID=12d001fc-9b48-4d30-b48d-5ece3e551ac5&readcomment=1&page=0&orderBy=down>
 48. Statistiskā informācija par lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajām sabiedrībām (LPKS) Latvijā
Pieejams: http://www.zm.gov.lv/doc_upl/info.pdf
 49. Par vidējo patēriņa cenu kāpumu 2007.gadā.
Pieejams: <http://www.bank.lv/lat/main/press/sapinfo/koment/patcenas>

Maģistra darbs „Piena ražošanas problēmas Latvijā, to iespējamie risinājumi un attīstības scenāriji” izstrādāts LU Ekonomikas un vadības fakultātē.

Ar savu parakstu apstiprinu, ka darbs ir veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Linda Zaļaiskalna
(paraksts un datums)

Rekomendēju darbu aiztāvēšanai
Vadītāja: docents Dr.oec. Ojārs Danovskis.....
(paraksts un datums)

Recenzents: docents Dr.oec. Roberts Soms

Darbs iesniegts Grāmatvedības institūtā 2008. gada 13.maijā

Metodiķe:
(vārds, uzvārds, paraksts)

Darbs aizstāvēts valsts pārbaudījuma komisijas sēdē:

.....
(datums, protokola Nr., vērtējums)

Komisijas sekretāre :
(vārds, uzvārds, paraksts)

PIELIKUMS 1

Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes

15-10. LOPKOPIBAS PRODUKTU RAŽOŠANA REĢIONOS UN RAJONOS							
	Piens - pavisam, t						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
LATVIJA	847 962	813 643	785 678	786 353	810 284	815 072	841 646
Rīgas reģions
Pierīgas reģions	136 151	137 191	132 479	135 991	134 877	141 056	135 533
Vidzemes reģions	197 094	172 071	171 535	169 924	178 096	188 343	202 213
Kurzemes reģions	147 087	140 876	138 593	139 324	150 537	156 132	144 519
Zemgales reģions	144 846	158 070	143 066	143 403	148 167	150 983	162 122
Latgales reģions	222 784	205 435	200 005	197 711	198 607	178 558	197 259

15-22. LAUKSAIMNIECĪBAS DZĪVNIEKU SKAITS GADA BEIGĀS (tūkstošos)							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Slaucamās govis	209	205	186	186	185	182	180

15-22. LAUKSAIMNIECĪBAS DZĪVNIEKU SKAITS GADA BEIGĀS (tūkstošos)							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Liellopi	385	388	379	371	385	377	399

15-24. VISU VEIDU SAIMNIECĪBU GRUPĒJUMS PĒC LIELLOPU SKAITA GADA BEIGĀS							
	Saimniecības ar liellopiem						
	Skaitis						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
PAVISAM	80 108	75 296	64 680	64 758	64 255	47 351	44 644
1	21 643	20 674	17 248	18 022	17 235	11 617	12 311
2	21 878	22 090	17 830	18 187	17 038	11 914	9 775
3-5	23 293	20 479	18 277	17 249	17 162	12 807	10 702
6-9	7 084	6 597	5 597	5 911	5 948	4 828	3 868
10-19	4 438	3 465	3 042	2 948	4 048	3 085	3 952
20-29	897	916	1 323	1 118	1 304	1 232	1 435
30-49	421	586	697	664	844	915	1 318
50-99	219	270	402	405	399	554	808
100-199	144	112	148	149	151	248	307
200-299	23	28	34	28	44	52	75
300-499	29	38	39	35	36	51	45
>= 500	39	41	43	42	46	48	48

PIELIKUMS 2

PĀRTIKAS UN VETERINĀRAIS DIENESTS

Peldu iela 30, Rīga, LV-1050; Tel.:7095230; Fakss: 7322727; e-pasts: pvd@pvd.gov.lv

Govju enzootiskās leikozes dinamika par 2002. gadu

Nr. p.k.	Rajonu nosaukums	Uz			Izdalīti					Palika uz		
		01.01.2002.g.			2002.gadā					1.01.2003.g.		
		Skarti punkti	Slimi dzīvn.	Dzīvn. skaits skartajos punktos	Sasli- ma	Nokauti	No- beidzās/iznīc.	Izdalīti jauni punkti	Atvесе- ļoti punkti	Skarti punkti	Slimi dzīvn.	Dzīvn. skaits skartajos punktos
1.	Aizkraukles	7	4	30	12	10	-	8	8	7	6	33
2.	Alūksnes	6	10	12	15	16	-	10	5	11	9	242
3.	Balvu	51	30	80	199	210	-	138	138	51	19	81
4.	Bauskas	41	12	171	23	27	-	9	28	22	8	73
5.	Cēsu	5	1	47	30	16	-	6	4	7	15	116
6.	Daugavpils	13	13	53	25	31	-	20	22	11	7	70
7.	Dobeles	16	7	98	41	37	-	21	17	20	11	138
8.	Gulbenes	6	7	24	37	25	-	24	10	20	19	190
9.	Jēkabpils	3	-	27	25	25	-	13	16	-	-	-
10.	Jelgavas	2	-	80	-	-	-	-	2	-	-	-
11.	Krāslavas	46	15	81	45	50	-	35	34	47	10	181
12.	Kuldīgas	-	-	-	30	30	-	16	13	3	-	25
13.	Liepājas	3	2	73	16	16	-	6	5	4	2	11
14.	Limbažu	4	3	10	40	38	-	3	2	5	5	21

15.	Ludzas	7	3	25	85	69	-	46	12	41	19	101
16.	Madonas	65	21	246	235	241	-	66	93	38	15	137
17.	Ogres	12	4	102	6	9	-	4	13	3	1	5
18.	Preiļu	63	25	361	72	87	1/-	44	64	43	9	234
19.	Rēzeknes	33	14	38	108	103	-	80	73	40	19	88
20.	Rīgas	15	14	72	15	19	-	4	10	9	10	38
21.	Saldus	8	4	16	2	5	-	1	5	4	1	31
22.	Talsu	5	-	20	3	2	-	2	-	7	1	30
23.	Tukuma	3	1	28	10	9	-/2	8	4	7	-	640
24.	Valkas	-	-	-	10	10	-	7	7	-	-	-
25.	Valmieras	-	-	-	13	13	-	-	-	-	-	-
26.	Ventspils	-	-	-	2	2	-	2	1	1	-	2
	Kopā	414	190	1694	1099	1100	1/2	573	586	401	186	2387

Govju enzootiskās leikozes dinamika par 2003. gadu

Nr. p.k.	Rajonu nosaukums	Uz			2003.gads					Palika uz		
		01.01.2003.g.			Sasli- ma	No- kauti	No- beidzās/iznīc.	Izdalīti jauni punkti	Atvесе- ļoti punkti	1.01.2004.g.		
		Skarti punkti	Slimi dzīv.	Dzīv. skaits skartajos punktos						Skarti punkti	Slimi dzīv.	Dzīv. skaits skartajos punktos
1.	Aizkraukles	7	6	33	9	13	-	2	3	6	2	21
2.	Alūksnes	11	9	242	14	16	-	5	11	5	7	12
3.	Balvu	51	19	81	103	108	-	73	104	20	14	115
4.	Bauskas	22	8	73	11	8	-	5	11	16	11	57
5.	Cēsu	7	15	116	14	14	-	4	7	4	15	50
6.	Daugavpils	11	7	70	53	32	1/-	33	18	26	27	91
7.	Dobeles	20	11	138	9	17	-	4	15	9	3	76
8.	Gulbenes	20	19	190	29	40	2/-	16	27	9	6	29
9.	Jēkabpils	-	-	-	13	13	-	7	5	2	-	9
10.	Jelgavas	-	-	-	1	1	-	1	1	-	-	-
11.	Krāslavas	47	10	181	18	28	-	11	39	19	-	29
12.	Kuldīgas	3	-	25	7	7	-	5	7	1	-	3
13.	Liepājas	4	2	11	23	20	-	17	10	11	5	86
14.	Limbažu	5	5	21	14	17	-	3	3	5	2	14
15.	Ludzas	41	19	101	59	55	1/-	42	40	43	22	125
16.	Madonas	38	15	137	86	96	-	27	46	19	5	162
17.	Ogres	3	1	5	5	5	-	3	5	1	1	1
18.	Preiļu	43	9	234	58	56	1/-	34	55	22	10	200
19.	Rēzeknes	40	19	88	80	88	-	58	76	22	11	98
20.	Rīgas	9	10	38	39	37	-	10	6	13	12	165
21.	Saldus	4	1	31	6	6	-	6	4	6	1	34
22.	Talsu	7	1	30	1	2	-	1	5	3	-	13

23.	Tukuma	7	-	640	5	4	-	4	8	3	1	13
24.	Valkas	-	-	-	9	9	-	8	8	-	-	-
25.	Valmieras	-	-	-	11	11	-	-	-	-	-	-
26.	Ventspils	1	-	2	1	1	-	1	1	1	-	7
	Kopā	401	186	2487	678	704	5/-	380	515	266	155	1410

Govju enzootiskās leikozes dinamika par 2004. gadu

Nr. p.k.	Rajonu nosaukums	Uz 01.01.2004.g.			2004.gads					Palika uz 01.01.2005.g.		
		Skarti punkti	Slimi dzīvn.	Dzīvn. skaits skartajos punktos	Sasli- ma	No- kauti	No- beidzās/iznīc.	Izdalīti jauni punkti	Atvесе- ļoti punkti	Skarti punkti	Slimi dzīvn.	Dzīvn. skaits skartajos punktos
1.	Aizkraukles	6	2	21	3	4	-	-	3	3	1	3
2.	Alūksnes	5	7	12	4	6	-	4	4	5	5	9
3.	Balvu	20	14	115	55	62	-	44	33	31	7	97
4.	Bauskas	16	11	57	12	10	-	7	6	17	13	57
5.	Cēsu	4	15	50	1	16	-	-	3	1	-	9
6.	Daugavpils	26	27	91	34	51	-	25	22	29	10	106
7.	Dobeles	9	3	76	8	8	-	8	11	6	3	28
8.	Gulbenes	9	6	29	20	17	-	11	11	9	9	84
9.	Jēkabpils	2	-	9	1	1	-	1	3	-	-	-
10.	Jelgavas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11.	Krāslavas	19	-	29	8	7	-	6	17	8	1	20
12.	Kuldīgas	1	-	3	10	10	-	8	8	1	-	3
13.	Liepājas	11	5	86	15	15	-	6	5	12	5	55
14.	Limbažu	5	2	14	9	9	1/-	5	6	4	1	58
15.	Ludzas	43	22	125	45	57	-	36	48	31	10	75

16.	Madonas	19	5	162	39	37	-	16	23	12	7	130
17.	Ogres	1	1	1	4	5	-	3	1	3	-	45
18.	Preiļu	22	10	200	45	49	-	26	29	19	6	166
19.	Rēzeknes	22	11	98	47	52	1/-	36	30	28	5	69
20.	Rīgas	13	12	165	8	15	-	3	7	9	5	17
21.	Saldus	6	1	34	-	1	-	-	6	-	-	-
22.	Talsu	3	-	13	-	-	-	-	3	-	-	-
23.	Tukuma	3	1	13	1	2	-	1	2	2	-	7
24.	Valkas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
25.	Valmieras	-	-	-	3	3	-	1	1	-	-	-
26.	Ventspils	1	-	7	-	-	-	-	1	-	-	-
	Kopā	266	155	1410	372	437	2/-	247	283	230	88	1038

Govju enzootiskās leikozes dinamika 2005. gadā

Nr. p.k.	Rajonu nosaukums	Uz 01.01.2005.g.			2005.gada 12. mēnešos					Palika uz 01.01.2006.g.		
		Skarti punkti	Slimi dzīv.	Dzīvn. skaits skartajos punktos	Sasli- ma	No- kauti	No- beidzās/iznīc.	Izdalīti jauni punkti	Atvese- ļoti punkti	Skarti punkti	Slimi dzīv.	Dzīvn. skaits skartajos punktos
1.	Aizkraukles	3	1	3	4	2		2	3	2	3	4
2.	Alūksnes	5	5	9	3	2		2	2	5	6	9
3.	Balvu	31	7	97	49	43		38	54	15	13	78
4.	Bauskas	17	13	57	13	19		7	10	14	7	106
5.	Cēsu	1	-	9	10	6		3	1	3	4	27
6.	Daugavpils	29	10	106	25	18		16	21	24	17	137
7.	Dobeles	6	3	28	4	5		1	3	4	2	13
8.	Gulbenes	9	9	84	4	11		4	8	5	2	15
9.	Jēkabpils				13	5		6	1	5	8	108
10.	Jelgavas											
11.	Krāslavas	8	1	20	8	7		8	7	9	2	45
12.	Kuldīgas	1	-	3	1	1		1	2			
13.	Liepājas	12	5	55	12	11		6	9	9	6	28
14.	Limbažu	4	1	58	5	6		4	5	3		91
15.	Ludzas	31	10	75	36	38		29	38	22	8	62
16.	Madonas	12	7	130	20	21		7	13	6	6	93

17.	Ogres	3	-	45					3			
18.	Preiļu	19	6	166	20	22		15	18	16	4	158
19.	Rēzeknes	28	5	69	28	22	1	22	30	20	10	60
20.	Rīgas	9	5	17	2	3		2	4	7	4	14
21.	Saldus	-	-	-	7	7		6	3	3		31
22.	Talsu	-	-	-	3	3		3		3		40
23.	Tukuma	2	-	7	2	1		2	2	2	1	33
24.	Valkas	-	-	-	12	4		4		4	8	160
25.	Valmieras	-	-	-	13	11		7	1	6	2	107
26.	Ventspils	-	-	-								
	Kopā	230	88	1038	294	268	1	195	238	187	113	1419

Govju enzootiskās leikozes dinamika 2006. gads

Nr. p.k.	Rajonu nosaukums	Uz 01.01.2006.g.			2006.gada 12. mēnešos					Palika uz 01.01.2007.g.		
		Skarti punkti	Slimi dzīv.	Dzīv. skaits skartajos punktos	Sasli- ma	No- kauti	No- beidzās/iznīc.	Izdalīti jauni punkti	Atvese- ļoti punkti	Skarti punkti	Slimi dzīv.	Dzīv. skaits skartajos punktos
1.	Aizkraukles	2	3	4	4	6	0	3	3	2	1	11
2.	Alūksnes	5	6	9	3	6	0	0	2	3	3	9
3.	Balvu	15	13	78	13	20	0	12	17	10	6	109
4.	Bauskas	14	7	106	8	13	0	6	7	13	2	76
5.	Cēsu	3	4	27	6	7	0	2	1	4	3	33
6.	Daugavpils	24	17	137	31	38	0	14	20	18	10	126
7.	Dobeles	4	2	13	4	6	0	4	4	4	0	38
8.	Gulbenes	5	2	15	5	5	0	1	1	5	2	17
9.	Jēkabpils	5	8	108	11	17	0	7	7	5	2	77
10.	Jelgavas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11.	Krāslavas	9	2	45	8	9	0	5	8	6	1	60
12.	Kuldīgas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13.	Liepājas	9	6	28	1	7	0	1	10	0	0	0
14.	Limbažu	3	0	91	1	1	0	1	4	0	0	0
15.	Ludzas	22	8	62	6	13	0	6	21	7	1	35
16.	Madonas	6	6	93	7	6	0	7	6	7	7	170

17.	Ogres	0	0	0	1	1	0	1	0	1	0	251
18.	Preiļu	16	4	158	10	14	0	8	16	8	0	76
19.	Rēzeknes	20	10	60	10	17	0	7	20	7	3	32
20.	Rīgas	7	4	14	0	3	0	0	4	3	1	5
21.	Saldus	3	0	31	1	1	0	1	4	0	0	0
22.	Talsu	3	0	40	0	0	0	0	3	0	0	0
23.	Tukuma	2	1	33	0	1	0	0	2	0	0	0
24.	Valkas	4	8	160	2	10	0	1	4	1	0	144
25.	Valmieras	6	2	107	10	12	0	6	8	4	0	33
26.	Ventspils	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Kopā	187	113	1419	142	213		93	172	108	42	1301

Govju enzootiskās leikozes dinamika par 2007. gadu

Nr. p.k.	Rajonu nosaukums	Uz 01.01.2007.g.			2007.gada 12. mēnešos					Palika uz 01.01.2008.g.		
		Skarti punkti	Slimi dzīv.	Dzīv. skaits skartajos punktos	Saslima	No-kauti	No-beidzās/iznīc.	Izdalīti jauni punkti	Atvese-ļoti punkti	Skarti punkti	Slimi dzīv.	Dzīv. skaits skartajos punktos
1.	Aizkraukles	2	1	11	7	1	0	1	1	2	7	17
2.	Alūksnes	3	3	9	0	0	0	0	1	2	3	7
3.	Balvu	10	6	109	7	10	0	5	12	3	3	28
4.	Bauskas	13	2	76	13	12	0	10	12	11	3	665
5.	Cēsu	4	3	33	0	0	0	0	0	4	3	33
6.	Daugavpils	18	10	126	23	19	0	8	15	11	14	146
7.	Dobeles	4	0	38	4	4	0	5	2	7	0	264
8.	Gulbenes	5	2	17	1	2	0	1	4	2	1	5
9.	Jēkabpils	5	2	77	5	5	0	3	4	4	2	81
10.	Jelgavas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11.	Krāslavas	6	1	60	3	3	0	2	6	2	1	227
12.	Kuldīgas	0	0	0	2	2	0	2	1	1	0	12
13.	Liepājas	0	0	0	2	1	0	2	0	2	1	11
14.	Limbažu	0	0	0	2	2	0	2	1	1	0	11
15.	Ludzas	7	1	35	7	8	0	6	11	2	0	2
16.	Madonas	7	7	170	11	18	0	5	8	4	0	81
17.	Ogres	1	0	251	0	0	0	0	1	0	0	0

18.	Preiļu	8	0	76	12	7	1 / -	3	9	2	4	15
19.	Rēzeknes	7	3	32	11	12	0	9	10	6	2	10
20.	Rīgas	3	1	5	2	3	0	1	3	1	0	1
21.	Saldus	0	0	0	3	2	0	3	1	2	1	3
22.	Talsu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23.	Tukuma	0	0	0	1	1	0	1	0	1	0	32
24.	Valkas	1	0	144	5	4	1	3	2	2	0	82
25.	Valmieras	4	0	33	15	15	0	3	5	2	0	24
26.	Ventspils	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Kopā	108	42	1302	136	131	2 / -	75	109	74	45	1757

Dzīvnieku saslimšana ar trakumsērgu 2001./2002.gadā

Nr.p.k.	Rajonu nosaukums	Lapsas		Jenotsu ņī		Pārējie savvaļas dzīvnieki		Kopā savvaļas dzīvnieki		Suņi		Kaķi		Govis		Pārējie mājdzīvnieki		Kopā mājdzīvnieki		Pavisam saslimušie dzīvnieki	
		01	02	01	02	01	02	01	02	01	02	01	02	01	02	01	02	01	02	01	02
1.	Aizkraukles	11	5	3	5	1	-	15	10	-	1	-	1	-	-	-	-	-	2	15	12
2.	Alūksnes	15	16	3	4	1	1	19	21	-	1	-	-	-	1	-	-	-	2	19	23
3.	Balvu	3	9	3	9	1	3	7	21	1	1	1	1	-	2	-	2	2	6	9	27
4.	Bauskas	4	17	8	17	1	4	13	38	2	1	1	2	-	2	-	-	3	5	16	43
5.	Cēsu	11	20	4	3	1	2	16	25	-	4	1	4	1	-	-	-	2	8	18	33
6.	Daugavpils	6	4	11	3	-	-	17	7	-	-	1	-	-	1	-	-	1	1	18	8
7.	Dobeles	9	5	5	7	3	1	17	13	3	1	3	1	-	-	-	-	6	2	23	15
8.	Gulbenes	9	18	1	7	2	-	12	25	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	12	26
9.	Jēkabpils	2	4	3	-	1	-	6	4	-	2	1	-	-	1	-	-	1	3	7	7
10.	Jelgavas	-	5	1	3	-	1	1	9	1	-	2	1	1	-	-	-	4	1	5	10
11.	Krāslavas	-	3	-	6	-	1	-	10	1	2	2	-	1	1	-	-	4	3	4	13
12.	Kuldīgas	11	4	5	-	-	3	16	7	2	-	3	1	-	-	-	-	5	1	21	8
13.	Liepājas	34	15	15	4	8	7	57	26	5	1	3	1	5	1	-	-	13	3	70	29
14.	Limbažu	1	-	2	3	-	-	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3
15.	Ludzas	5	3	5	6	-	1	10	10	-	-	-	1	-	1	-	1	-	3	10	13
16.	Madonas	17	26	4	13	-	1	21	40	1	2	5	1	-	-	-	-	6	3	27	43
17.	Ogres	9	9	6	5	1	-	16	14	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	17	14
18.	Preiļu	4	13	4	4	-	-	8	17	1	8	-	5	1	4	-	1	2	18	10	35
19.	Rēzeknes	9	10	8	8	-	1	17	19	3	2	2	2	3	8	-	-	8	12	25	31
20.	Rīgas	25	11	6	3	1	-	32	14	4	1	2	3	-	-	-	-	6	4	38	18
21.	Saldus	14	6	7	3	2	2	23	11	2	1	4	1	-	-	-	-	6	2	29	13
22.	Talsu	11	3	4	-	-	-	15	3	5	-	2	2	-	-	-	-	7	2	22	5
23.	Tukuma	8	3	5	4	-	-	13	7	-	1	1	2	-	-	-	-	1	3	14	10
24.	Valkas	7	6	8	4	-	-	15	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	10
25.	Valmieras	7	22	1	9	-	2	8	33	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	8	34
26.	Ventspils	5	3	2	3	3	-	10	6	1	-	1	2	-	-	2	-	4	2	14	8
27.	Rīgas pils.	5	7	1	1	-	-	6	8	1	1	1	-	-	-	-	-	2	1	8	9
	Kopā	242	247	125	134	26	30	393	411	33	31	37	32	12	22	2	4	84	89	477	500
	% no saslimušo skaita	50,7	49,4	26,2	26,8	5,5	6,0	82,4	82,2	6,9	6,2	7,8	6,4	2,5	4,4	0,4	0,8	17,6	17,8		

Dzīvnieku saslimšana ar trakumsērgu 2003.gadā

Nr.p.k.	Rajonu nosaukums	Lapsas	Jenotsuņi	Stirna Alnis	Āpši	Caunas	Bebri	Ūdele/Ūdrs	Seski	Lūši/Peles	Kopā savvaļas dzīvnieki	Govis	Suņi	Kaķi	Kopā mājdzīvnieki	Pavisam kopā
1.	Aizkraukles	9	1	-	-	1	-	-	-	-	11	-	1	-	1	12
2.	Alūksnes	24	11	-/1	2	-	-	-	1	-	39	2	2	3	7	46
3.	Balvu	11	2	-	-	-	-	-	-	-	13	-	2	-	2	15
4.	Bauskas	28	15	-	-	1	2	-	-	-	46	-	2	1	3	49
5.	Cēsu	44	27	-	6	1	-	-	-	-	78	2	7	4	13	91
6.	Daugavpils	8	11	-	-	-	-	-	-	-	19	2	1	-	3	22
7.	Dobeles	6	24	-	1	1	1	-	1	-	34	-	3	2	5	39
8.	Gulbenes	25	8	-	5	-	-	/ 2	-	-	40	1	3	-	4	44
9.	Jēkabpils	3	1	-	-	-	-	-	-	-	4	1	-	-	1	5
10.	Jelgavas	11	6	1	-	-	-	-	-	/1	19	1	3	1	5	24
11.	Krāslavas	7	8	-	1	-	-	-	-	-	16	2	2	2	6	22
12.	Kuldīgas	12	17	-	-	-	-	-	-	-	29	-	1	1	2	31
13.	Liepājas	22	17	-	5	3	1	-	-	-	48	-	5	2	7	55
14.	Limbažu	16	9	-	-	-	1	-	2	-	28	-	-	2	2	30
15.	Ludzas	5	3	-	-	1	-	-	-	-	9	-	1	1	2	11
16.	Madonas	36	8	-	3	-	-	-	-	-	47	3	3	5	11	58
17.	Ogres	18	13	-	1	-	-	-	-	-	32	-	2	-	2	34
18.	Preiļu	12	5	2	1	-	-	-	1	-	21	-	6	-	6	27
19.	Rēzeknes	11	1	-	-	-	-	-	2	-	14	-	6	1	7	21
20.	Rīgas	31	13	-	1	-	-	1/	-	-	46	-	4	6	10	56
21.	Saldus	11	26	-	-	2	-	-	1	-	40	4	2	2	8	48
22.	Talsu	16	5	1	-	-	-	-	-	-	22	-	-	3	3	25
23.	Tukuma	8	18	-	1	1	-	-	-	-	28	2	-	5	7	35
24.	Valkas	32	7	1	2	1	-	-	2	-	45	1	1	5	7	52
25.	Valmieras	28	22	-	4	-	-	-	-	1/-	55	-	3	2	5	60
26.	Ventspils	26	6	-	-	1	-	-	-	-	33	-	-	1	1	34
27.	Rīgas pils.	11	1	-	-	1	-	-	-	-	13	-	2	3	5	18
	Kopā	471	285	5/1	33	14	5	1 / 2	10	1/1	829	21	62	52	135	964
	% no saslīmušo skaita	48.9	29.6	0,5/0.1	3.4	1,5	0,5	0.1 / 0.2	1,0	0,1/0.1	86.0	2.2	6.4	5.4	14.0	

Dzīvnieku saslīšana ar trakumsērgu 2003./2004.gadā

Nr.p.k.	Rajonu nosaukums	Lapsas		Jenotsuņi		Pārējie savvaļas dzīvnieki		Kopā savvaļas dzīvnieki		Suņi		Kaki		Govis		Pārējie mājdzīvnieki		Kopā mājdzīvnieki		Pavisam saslimuši dzīvnieki	
		03	04	03	04	03	04	03	04	03	04	03	04	03	04	03	04	03	04	03	04
1.	Aizkraukles	9	3	1	8	1	2	11	13	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	12	13
2.	Alūksnes	24	4	11	4	4	1	39	9	2	-	3	1	2	1	-	-	7	2	46	11
3.	Balvu	11	1	2	1	-	-	13	2	2	1	-	-	-	-	-	-	2	1	15	3
4.	Bauskas	28	7	15	4	3	-	46	11	2	2	1	-	-	-	-	-	3	2	49	13
5.	Cēsu	44	7	27	3	7	-	78	10	7	-	4	-	2	-	-	-	13	-	91	10
6.	Daugavpils	8	2	11	5	-	-	19	7	1	1	-	-	2	-	-	-	3	1	22	8
7.	Dobeles	6	9	24	8	4	-	34	17	3	2	2	-	-	-	-	-	5	2	39	19
8.	Gulbenes	25	3	8	3	7	1	40	7	3	1	-	-	1	-	-	-	4	1	44	8
9.	Jēkabpils	3	1	1	2	-	-	4	3	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	5	3
10.	Jelgavas	11	11	6	2	2	1	19	14	3	-	1	2	1	-	-	-	5	2	24	16
11.	Krāslavas	7	2	8	8	1	2	16	12	2	-	2	2	2	5	-	-	6	7	22	19
12.	Kuldīgas	12	10	17	5	-	1	29	16	1	1	1	1	-	1	-	-	2	3	31	19
13.	Liepājas	22	20	17	19	9	3	48	42	5	4	2	3	-	2	-	-	7	9	55	51
14.	Limbažu	16	5	9	1	3	-	28	6	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	30	6
15.	Ludzas	5	3	3	2	1	-	9	5	1	1	1	1	-	1	-	-	2	3	11	8
16.	Madonas	36	3	8	5	3	-	47	8	3	-	5	-	3	-	-	-	11	-	58	8
17.	Ogres	18	2	13	3	1	1	32	6	2	-	-	-	-	1	-	-	2	1	34	7
18.	Preiļu	12	8	5	4	4	1	21	13	6	3	-	1	-	7	-	-	6	11	27	24
19.	Rēzeknes	11	3	1	4	2	-	14	7	6	3	1	-	-	-	-	-	7	3	21	10
20.	Rīgas	31	19	13	4	2	1	46	24	4	2	6	3	-	-	-	-	10	5	56	29
21.	Saldus	11	6	26	13	3	2	40	21	2	3	2	12	4	2	-	-	8	17	48	38
22.	Talsu	16	8	5	2	1	-	22	10	-	2	3	2	-	1	-	-	3	5	25	15
23.	Tukuma	8	10	18	14	2	3	28	27	-	-	5	1	2	4	-	-	7	5	35	32
24.	Valkas	32	12	7	5	6	-	45	17	1	2	5	3	1	-	-	-	7	5	52	22
25.	Valmieras	28	14	22	9	5	7	55	30	3	3	2	1	-	-	-	-	5	4	60	34
26.	Ventspils	26	3	6	3	1	-	33	6	-	1	1	-	-	-	-	-	1	1	34	7
27.	Rīgas pils.	11	5	1	2	1	-	13	7	2	1	3	2	-	-	-	-	5	3	18	10
	Kopā	471	181	285	143	73	26	829	350	62	33	52	35	21	25	-	-	135	93	964	443

% no saslimušo skaita	48,9	40,9	29,6	32,3	7,5	5,8	86,0	79,0	6,4	7,4	5,4	7,9	2,2	5,7	-	-	14,0	21,0			
-----------------------	------	------	------	------	-----	-----	------	------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	---	---	------	------	--	--	--

Dzīvnieku saslimšana ar trakumsērgu 2004./2005.gadā

Nr. p.k.	Rajonu nosaukums	Lapsas		Jenotsuņi		Pārējie savvaļas dzīvnieki		Kopā savvaļas dzīvnieki		Suņi		Kaķi		Govis		Pārējie mājdzīvnieki		Kopā mājdzīvnieki		Pavisamsa slimuši dzīvnieki	
		04	05	04	05	04	05	04	05	04	05	04	05	04	05	04	05	04	05	04	05
1.	Aizkraukles	3	5	8	8	2	1	13	14											13	14
2.	Alūksnes	4	2	4	2	1		9	4			1	1	1			1	2	2	11	6
3.	Balvu	1		1				2		1								1		3	
4.	Bauskas	7	11	4	5		7	11	23	2		1	2					2	2	13	25
5.	Cēsu	7	8	3	8		1	10	17		1								1	10	18
6.	Daugavpils	2	10	5	13		2	7	25	1	2				1			1	3	8	28
7.	Dobeles	9	7	8	8		2	17	17	2								2		19	17
8.	Gulbenes	3		3	1	1		7	1	1								1		8	1
9.	Jēkabpils	1	4	2	1			3	5						1				1	3	6
10.	Jelgavas	11	5	2	6	1		14	11		1	2	1					2	2	16	13
11.	Krāslavas	2	1	8	4	2		12	5		1	2		5	3		1	7	5	19	10
12.	Kuldīgas	10	1	5	4	1	1	16	6	1	3	1	2	1				3	5	19	11
13.	Liepājas	20	19	19	9	3	2	42	30	4	2	3	2	2				9	4	51	34
14.	Limbažu	5	13	1	8		5	6	26		2				3				5	6	31
15.	Ludzas	3		2	3			5	3	1		1		1				3		8	3
16.	Madonas	3	5	5	1		2	8	8				1						1	8	9
17.	Ogres	2	7	3	6	1	3	6	16				2	1				1	2	7	18
18.	Preiļu	8	20	4	11	1	2	13	33	3	3	1	4	7	9			11	16	24	49
19.	Rēzeknes	3	6	4	5		1	7	12	3	2		1					3	3	10	15
20.	Rīgas	19	12	4	2	1	1	24	15	2		3						5		29	15
21.	Saldus	6	4	13	10	2	2	21	16	3	3	12	8	2				17	11	38	27
22.	Talsu	8	10	2	2			10	12	2		2	1	1				5	1	15	13
23.	Tukuma	10	4	14	6	3	1	27	11			1	2	4				5	2	32	13
24.	Valkas	12	4	5	2		2	17	8	2		3	1					5	1	22	9
25.	Valmieras	14	7	9	7	7	4	30	18	3		1						4		34	18
26.	Ventspils	3	10	3	4		1	6	15	1		1	1					1	1	7	16
27.	Rīgas pils.	5	1	2	1			7	2	1		2						3		10	2
	Kopā	181	176	143	137	26	40	350	353	33	20	35	29	25	17		2	93	68	443	421
	% no saslimušo skaita	40,9	41,8	32,3	32,6	5,8	9,5	79,0	83,9	7,4	4,7	7,9	6,9	5,7	4,0		0,5	21,0	16,1		

Dzīvnieku saslimšana ar trakumsērgu 2006./2007.gadā

Nr.p.k.	Rajonu nosaukums	Lapsas		Jenotsuņi		Pārējie savvaļas dzīvnieki		Kopā savvaļas dzīvnieki		Suņi		Kaķi		Govis		Parējie mājdzīvnieki		Kopā mājdzīvnieki		Pavisamssa sīmuši dzīvnieki	
		06	07	06	07	06	07	06	07	06	07	06	07	06	07	06	07	06	07	06	07
1.	Aizkraukles	0	1	5	6	0	0	5	7	0	1	1	2	1	0			2	3	7	10
2.	Alūksnes	4	6	6	0	2	4	12	10	1	4	1	2	0	0			2	6	14	16
3.	Balvu	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0			0	0	0	1
4.	Bauskas	7	2	3	1	2	0	12	3	1	2	1	1	0	0			2	3	14	6
5.	Cēsu	22	3	11	0	3	0	36	3	0	0	5	0	1	0			6	0	42	3
6.	Daugavpils	3	4	7	4	2	0	12	8	0	2	0	1	0	0			0	3	12	11
7.	Dobeles	5	3	5	1	1	0	11	4	0	0	2	2	0	0			2	2	13	6
8.	Gulbenes	2	1	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0			0	0	2	1
9.	Jēkabpils	2	2	4	3	0	0	6	5	0	0	0	1	0	1			0	2	6	7
10.	Jelgavas	12	3	3	0	1	0	16	3	3	0	2	1	0	1			5	2	21	5
11.	Krāslavas	8	3	6	1	1	0	15	4	2	1	0	0	3	1			5	2	20	6
12.	Kuldīgas	4	5	1	1	3	1	8	7	0	0	0	1	0	0			0	1	8	8
13.	Liepājas	5	2	1	1	0	0	6	3	0	0	1	0	1	0			2	0	8	3
14.	Limbažu	22	1	23	0	4	3	49	4	1	0	4	0	3	0			8	0	57	4
15.	Ludzas	3	4	1	1	1	0	5	5	2	3	2	0	0	0			4	3	9	8
16.	Madonas	7	1	5	1	0	0	12	2	1	0	2	0	0	0			3	0	15	2
17.	Ogres	4	1	2	1	0	0	6	2	2	2	3	2	0	0			5	4	11	6
18.	Preiļu	12	8	6	2	8	1	26	11	3	3	6	2	4	2			13	7	39	18
19.	Rēzeknes	12	7	4	1	1	0	17	8	4	3	1	1	0	0			5	4	22	12
20.	Rīgas	10	3	6	1	2	2	18	6	4	4	1	2	0	0			5	6	23	12
21.	Saldus	2	6	2	1	0	3	4	10	0	0	5	4	0	0			5	4	9	14
22.	Talsu	9	10	4	4	2	1	15	15	2	0	3	1	0	0			5	1	20	16
23.	Tukuma	2	3	3	2	0	0	5	5	0	0	0	1	0	0			0	1	5	6
24.	Valkas	9	0	14	0	4	1	27	1	1	0	1	0	0	0			2	0	29	1
25.	Valmieras	5	4	23	0	5	0	33	4	2	0	2	1	0	0			4	1	37	5
26.	Ventspils	14	12	6	0	1	1	21	13	2	0	1	1	0	0			3	1	24	14
27.	Rīgas pils.	2	0	2	0	0	0	4	0	0	0	0	1	0	0			0	1	4	1
	Kopā	187	95	153	33	43	17	383	145	31	25	44	27	13	5			88	57	471	202
	<i>% no saslīmušo skaita</i>	<i>39,7</i>	<i>47,0</i>	<i>32,5</i>	<i>16,4</i>	<i>9,1</i>	<i>8,4</i>	<i>81,3</i>	<i>71,8</i>	<i>6,6</i>	<i>12,4</i>	<i>9,3</i>	<i>13,3</i>	<i>2,8</i>	<i>2,5</i>			<i>18,7</i>	<i>28,2</i>		

PIELIKUMS 3

PĀRTIKAS CENAS ES GALVAPILSĒTU LIELVEIKALOS MARTA SĀKUMĀ, EIRO

PRODUKTS	TALLINA	RĪGA	VILŅA	VARSĀVA	BUDAPEŠTA	HELSINKI	BERĻĒNE	AMSTER-DAMA	STOKHOLMA
Piens, 3,5%, l	0,82	0,96	0,87	0,75	0,85	0,85	0,96	0,86	0,76
Sviests, 82,5%, 200 g	1,21	1,27	1,08	1,01	1,42	1,18	1,12	1,03	1,48
"Edam/Gouda" tipa siers, 1 kg	8,20	8,38	5,79	6,20	,05	7,84	7,63	6,43	6,88
Zemeņu jogurts, 150g	0,34	0,44	0,35	0,43	0,32	0,31	0,49	0,54	0,81
Cūkgaļa bez kaula, 1 kg	6,24	5,96	5,72	6,50	4,69	8,47	7,32	13,31	6,39
Liellopu gaļa bez kaula, 1 kg	8,78	5,53	7,53	17,76	5,83	10,92	-	18,45	9,49
Vīnes desīņas 1 kg	3,02	4,06	5,40	4,44	-	4,92	5,29	9,15	7,08
Broileri 1 kg	2,91	2,97	2,54	1,66	2,46	4,62	2,99	4,29	3,40
Olas, L, 10 gab.	1,54	1,31	1,34	1,43	1,21	1,48	1,32	1,38	1,98
Kviešu milti, 2 kg	1,37	1,37	1,30	1,25	1,27	1,36	1,34	0,95	1,06
Tostermaize, 300 g	0,74	0,51	0,57	0,86	0,27	1,24	1,12	0,67	1,11
Spageti, 500 g	0,96	0,83	0,68	0,91	1,80	0,92	1,05	0,25	0,74
Cukurs, 1 kg	1,01	1,11	0,97	0,75	0,87	0,98	0,99	0,86	1,01
Kartupeļi, 2 kg	1,26	1,11	0,87	0,68	0,77	1,38	1,69	1,17	1,90
Burkāni, 1 kg	0,35	0,67	0,45	0,48	0,45	0,86	0,82	0,82	1,06
Gurķi, importa, 1 kg	2,06	2,58	2,43	1,22	1,91	1,80	1,51	1,85	2,65
Tomāti, importa, 1 kg	1,53	2,06	1,42	1,52	1,32	2,19	2,32	2,05	2,65
Sīpoli, 1 kg	0,40	0,64	0,37	0,50	0,61	0,91	0,92	0,81	0,95
Āboli "Golden Delicious", 1 kg	1,68	1,35	1,16	1,06	1,38	1,68	1,99	1,99	2,01
Banāni, 1 kg	1,43	1,64	1,51	1,29	1,84	1,88	1,59	1,53	2,01
Apelsīni, 1 kg	1,04	1,27	1,11	1,19	1,19	1,31	2,16	1,30	1,38
Apelsīnu sula, 1 l	1,19	1,22	1,23	0,92	0,98	1,01	1,27	0,88	1,27
Alus, 4,3 – 4,7%, 0,5 l	0,75	0,58	0,58	0,69	0,50	1,93	0,82	0,74	1,01
Dzeramais ūdens, 1,5 l	0,51	0,47	0,63	0,40	0,18	0,91	1,11	0,54	0,52
Laša fileja, 1 kg	9,55	10,76	10,35	9,52	9,53	11,90	17,90	19,74	9,49
Piena šokolāde, 100 g	0,90	0,64	0,66	0,71	0,65	0,82	0,73	0,98	0,95
Pārtikas eļļa, 1 l	1,69	1,55	2,09	1,50	1,49	1,90	1,09	0,84	1,49
"Coca-Cola", 0,5 l	0,66	0,63	0,61	0,64	0,69	1,55	0,99	0,88	1,01
Siers "Brie President", 1 kg	12,68	11,81	9,40	9,38	10,62	15,25	-	9,18	9,49
Sokolāde "Snickers", 60 g	0,42	0,68	0,37	0,34	0,35	0,49	0,38	0,31	0,68
Cigaretes "Marlboro"	1,79	2,06	1,45	2,07	2,22	4,40	4,71	4,00	5,22

EKI apkopotie dati

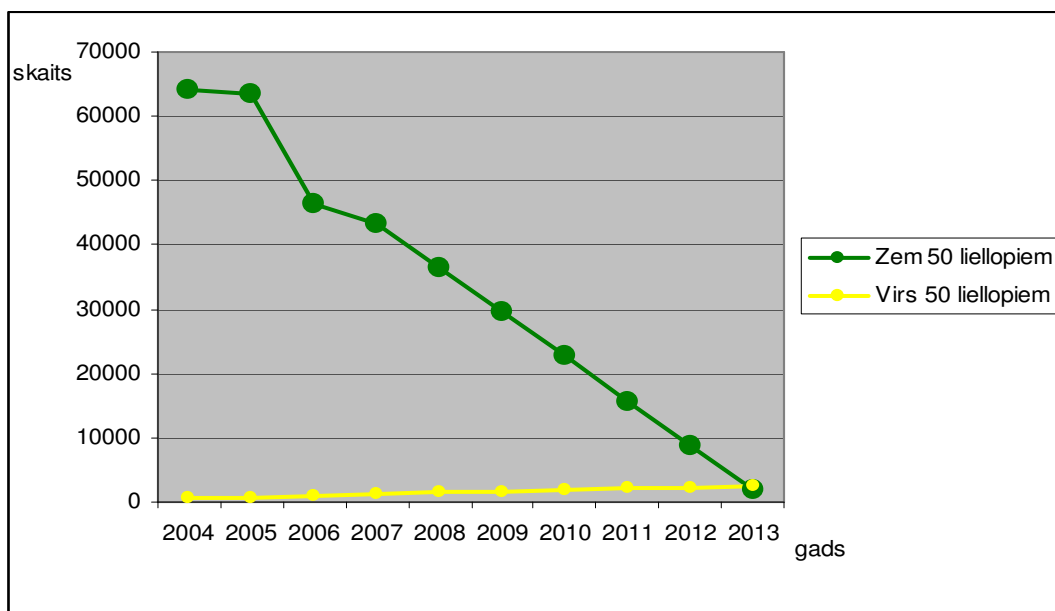
PIELIKUMS 4

Darba autora aprēķins un prognozes pr gadu, kad Latvijā sāks dominēt saimniecības ar liellopu skaitu virs 50.

Gads	Zem 50 liellopiem	Virs 50 liellopiem
CSB dati		
2004	64099	659
2005	63579	676
2006	46398	953
2007	43361	1283
Prognozes		
2008	36448	1491
2009	29536	1699
2010	22623	1907
2011	15710	2115
2012	8798	2323
2013	1885	2531

Absolūtais vidējais pieaugums saimniecībām ar govju skaitu zem 50 liellopiem = $(43361 - 64099) / 3 = -6913$

Absolūtais vidējais pieaugums saimniecībām ar govju skaitu virs 50 liellopiem = $(1283 - 659) / 3 = 208$

Secinājums: Pēc autora veiktajiem aprēķiniem saimniecības ar vismaz 50 liellopiem iespējams sāks dominēt 2013. gada otrajā pusē. 2014. gadā ar šādu absolūto pieaugumu mazās saimniecības iznīks pavisam.